

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

НАУМЧУК КАТЕРИНА МИКОЛАЇВНА

УДК: 351.88;343.35

ДИСЕРТАЦІЯ
МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Спеціальність 281 – публічне управління та адміністрування
Галузь знань – публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора філософії у галузі публічного управління та адміністрування

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ К.М. Наумчук

Науковий керівник
Драган Іван Олександрович,
доктор наук з державного управління, професор

Житомир – 2021

АНОТАЦІЯ

Наумчук К.М. “Механізм державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України”. – Кваліфікована наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю **281 Публічне управління та адміністрування.** – Державний університет «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2021.

В сьогоденних реаліях протидія корупції в державній сфері набула національного значення, адже саме від ефективної антикорупційної політики держави залежить майбутнє нашої країни та благополуччя громадян, адже саме держава – інститут стримування проявів економічної злочинності. У таких умовах зниження рівня проявів корупції не є можливим без комплексного розгляду самої проблеми на усіх можливих ланках державного управління.

Механізми державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України повинні враховувати особливості соціального, політичного, економічного, правового та інших аспектів реалізації, як в частині усвідомлення руйнівної сили корупції, так і в частині формування дієвих методів її попередження та протидії.

Однак протидія корупції повинна відбуватись послідовно на основі професійно - наукового підходу до розробки та впровадження превентивних, стратегічних та інших державно-управлінських механізмів на всіх державних ланках. Ефективність механізмів державної антикорупційна політика в забезпеченні економічної безпеки повинна враховувати можливі зміни, які відбуваються у внутрішньому та зовнішньому середовищі, адаптуватись під них.

Отже, вищевикладений матеріал зумовлює необхідність аналізу наукових джерел, розробки та впровадження рекомендацій щодо

удосконаленню механізму державної антикорупційна політика в забезпеченні економічної безпеки України.

У роботі проаналізовано історичні аспекти розвитку механізмів державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України в ході якого: виявлено, що явище корупції згадувалось ще в Корані від якого прослідковують подальші витoki корупції у всіх державах світу від середньовіччя до сьогодення; встановлено взаємозв'язок між різними поглядами на трактування сутності корупції у всіх сферах життєдіяльності; уточнено соціальну приналежність, яка зумовлена зловживанням службовим становищем посадових осіб протягом всього існування людства; узагальнено поділ корупційного явища відповідно до основних причин її виникнення, що найчастіше зумовлювались бідністю та неосвіченістю громадян, низькою соціальною культурою, хибним сприйняттям сутності цього явища.

Уточнено вплив корупційного явища на економічний розвиток України через: трактування способів вчинення корупційних правопорушень в економічній сфері; узагальнення основних понять «корупції», більшість з яких відображають прагнення посадових осіб отримати неправомірну вигоду шляхом зловживанням посадовими обов'язками що призводить до негативних економічних наслідків для держави; встановлення взаємозв'язку між корупцією та переходом економіки в тіньовий сектор; розробку ряду урядових дій, дотримання яких сприятиме зменшенню впливу державної корупції на економічну безпеку держави; визначення необхідності удосконалення механізму державної антикорупційної політики в сфері забезпечення економічної безпеки сучасним викликам.

Проведено дослідження соціальної приналежності корупції в процесі розвитку антикорупційної політики держави в контексті: опрацювання взаємозалежності масштабів корупції від рівня соціального забезпечення населення; аналізу корупції як соціальної аномалії яка

„інтоксикає,, суспільний організм завдяки наявності незаконних операцій; становлення корупційних взаємозв'язків як одного з видів соціальної взаємодії, яка сприяє налагодженню своєрідних взаємозв'язків.

Опрацьовано аналіз основних причин виникнення корупції як однієї з загроз економічній безпеці, виявлення впливу зарубіжного досвіду на розвиток державної антикорупційної політики в частині: виокремлення основних причин виникнення та існування корупції; розробки етапів оцінки корупційних ризиків державної сфери та оцінка ймовірності їх настання; пропозиції щодо побудови системного підходу вирішення проблеми досліджуваної проблеми; оцінки ефективності НАБ за 2017-2019 роки які відображали, що в 2019р. було складено 362 акти, що на 33,43% більше ніж в 2017р., проте кількість обвинувальних вироків хоч і зросла до 28 в 2019р., що на 57,14% більше, але співвідношення кількості складених актів до кількості вироків є меншою в значну кількість разів; запропоновано ряд чинників впливу на ефективне впровадження державної антикорупційної політики.

Проведено дослідження щодо виявлення місця євроінтеграційного процесу у попередженні виникнення корупційних явищ в Україні шляхом: виявлення впливу реформування стратегії та процесу публічного управління в Україні на 2016-2020р., яка спрямовувала свої зусилля на модернізацію державної служби; аналізу основних принципів Вашингтонського договору які стосуються забезпечення демократії та захисту прав людини і громадянина; визначення етапів становлення характеру відносин України та Європейського Союзу; дослідження прогресу у виконанні основних 24-х сфер, зазначених угодою про асоціацію; виділення можливих загроз погіршення відносин з Європейським Союзом, що зумовлені проникненням корупції у всі сфери; розробки пропозицій які сприятимуть збільшенню темпів виконання основних сфер, визначених угодою про асоціацію та зміцненню взаємовідносин.

Узагальнено вплив корупції на розвиток економічної політики держави в частині: визначення основних суспільних небезпек її впливу; аналізу корупції та сутності її проявів; виділення найбільш негативних наслідків для економічного розвитку держави; дослідження корупції як підтримуючого чиннику розширення тіньової економіки; дослідження тіньової економіки як загрози економічній політиці держави; визначення чинників, які впливають на розвиток тіньового сектору; розробки пропозицій щодо протидії впливу корупції на економічну політику держави.

Опрацьовано корупцію – загрозу національній економічній безпеці через: оцінку взаємозв'язку між рівнем розвитку корупції та суспільними явищами в країні, використовуючи статистичні дані міжнародних рейтингових агентств, а саме: індексу сприйняття корупції, індексу верховенства права, індексу економічної свободи, індексу слабкості та індексу безпеки; виділення основних етапів за допомогою яких відбувається ця оцінка; дослідження впливу корупції на стан розвитку економічної та правової складової суспільних відносин; впровадження статистико-математичного методу для об'єктивної оцінки ситуації.

Проведено дослідження корупції як загрози безпеки країн та регіонів шляхом: дослідження зав'язків між індексом сприйняття корупції та рейтингом найнебезпечніших країн світу, визначення позицій України та групування їх в залежності від зайнятих позицій; оцінки сучасного індексу сприйняття корупції; аналізу критеріїв слабкості та сортування по групах; ранжування країн, враховуючи рейтинг, за індексом сприйняття корупції до рейтингу слабкості країн; аналізу рейтингу країн за рівнем економічної свободи, виділення основних загроз для країн, які потрапили до груп з переважно не вільною економікою та не вільною економікою, розробка пропозицій щодо переходу в кращі групи; динаміки змін індексу економічної свободи України за 2018-2020рр., пошук шляхів підвищення результативності.

Уточнено місце антикорупційної політики в системі забезпечення економічної безпеки України, зокрема: визначено та проаналізовано основні функції гарантування економічної безпеки державою; сформовано пріоритетність виконання функцій; встановлено залежність економічної безпеки від змін ВВП номінального та на душу населення; досліджено динаміку змін номінального ВВП за 2010-2020рр., дослідження основних чинників, які сприяли його збільшенню; аналіз індексу економічної свободи за 2010-2020рр., виділення основних проблемних моментів, які загрожують економічній безпеці держави; встановлено актуальність забезпечення економічної безпеки; визначено вплив економічної безпеки на подальше функціонування України, її соціальний розвиток, добробут, становлення національної свідомості, ефективне функціонування усіх економічних систем; аналіз аспектів економічної безпеки; досліджено прямий вплив корупції на економічну безпеку держави; наведено та досліджено вплив внутрішніх та зовнішніх загроз на формування економічної безпеки; запропоновані напрями державного розвитку економічної безпеки; розроблено заходи досягнення ефективності при формуванні механізмів підтримки економічної безпеки; визначено основні проблеми які є загрозою національній безпеці; наведено заходи які підтримують розвиток національної безпеки держава.

***Ключові слова:** держава, корупція, корупційні прояви, публічне управління, протидія корупції, антикорупційна політика держави, корупційний ризик, державне управління, механізми державного управління, безпека, економічна безпека держави.*

ABSTRACT

Naumchuk K.M. «**Anti-corruption policy of the state.**» - Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty **281 Public management and administration.** - Zhytomyr Polytechnic State University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2021.

In today's reality, the fight against corruption in the public sphere has acquired national significance, because the future of our country and the well-being of citizens depend on the effective anti-corruption policy of the state. After all, the state is an institution to curb economic crime. In such conditions, reducing the level of corruption is not possible without a comprehensive consideration of the problem at all possible levels of government.

State anti-corruption policy should take into account the peculiarities of social, political, economic, legal and other mechanisms, both in terms of awareness of the destructive power of corruption, and in terms of developing effective methods to combat it.

However, the fight against corruption should be consistent based on a professional - scientific approach to the development and implementation of preventive, strategic and other public administration mechanisms at all levels of government. An effective anti-corruption policy of the state must take into account possible changes and adapt to them. Thus, the above material necessitates the analysis of scientific sources, development and implementation of recommendations for improving the mechanisms of implementation of anti-corruption policies of the state.

Middle Ages to the present; the relationship between different views of corruption in all spheres of life has been established; the social affiliation caused by the abuse of the office of officials in all periods of human existence has been clarified; generalized the division of corruption depending on the

causes of its occurrence, which are often due to poverty and ignorance of citizens, low social culture.

The influence of corruption on the economic development of Ukraine is clarified through interpretation of ways of committing corruption offenses in the economic sphere; generalization of the basic concepts of "corruption", most of which reflect the desire of officials to obtain illegal benefits through abuse of office, which leads to negative economic consequences for the state; establishing the relationship between corruption and the transition of the economy to the shadow sector; development of several government actions, compliance with which will help reduce the impact of state corruption on the economic security of the state.

A study of the social aspect of corruption in the development of the anti-corruption policy of the state in the context of the elaboration of the interdependence of the scale of corruption on social security; analysis of corruption as a social anomaly that "intoxicates" the social organism due to the presence of illegal operations; formation of corrupt relationships as one of the types of social interaction, which contributes to the establishment of specific relationships.

The analysis of the main causes of corruption as a risk and the impact of foreign experience on the development of the anti-corruption policy of the state in terms of identification of the main causes of corruption and the existence of corruption; development of stages of assessment of corruption risks of the state sphere and assessment of the probability of their occurrence; proposals for building a systematic approach to solving the problem of the researched problem; evaluations of the effectiveness of the NAB for 2017-2019, which reflected that in 2019. 362 acts were drawn up, which is 33.43% more than in 2017, but the number of convictions, although increased to 28 in 2019, which is 57.14% more, the ratio of the number of acts to the number of sentences is a significant number of times; some factors influencing the effective implementation of the state anti-corruption policy are proposed.

A study was conducted to identify the place of the European integration process in identifying corruption in Ukraine by identifying the impact of reforming the strategy and process of public administration in Ukraine for 2016-2020, which focused its efforts on modernizing the civil service; analysis of the basic principles of the Washington Treaty concerning democracy and protection of human and civil rights; determining the stages of formation of the nature of relations between Ukraine and the European Union; study of progress in the implementation of the main 24 areas specified in the association agreement; identification of possible threats to the deterioration of relations with the European Union, due to the penetration of corruption in all areas; development of proposals that will increase the pace of implementation of the main areas defined by the Association Agreement and strengthen relations.

The influence of corruption on the economic policy of the state is generalized in the part: definition of the basic public dangers of its influence; analysis of corruption and the essence of its manifestations; highlighting the most negative consequences for the economic development of the state; study of corruption as a supporting factor in the expansion of the shadow economy; study of the shadow economy as a threat to the economic policy of the state; identification of factors influencing the development of the shadow sector; development of proposals to combat the impact of corruption on the economic policy of the state.

Corruption - a threat to national economic security through assessment of the relationship between the level of corruption and social phenomena in the country, using statistics from international rating agencies, namely: Corruption Perceptions Index, Rule of Law Index, Economic Freedom Index, Security Index and Weakness Index; highlighting the main stages through which this assessment takes place; study of the impact of corruption on the state of development of the economic and legal component of public relations;

introduction of a statistical and mathematical method for objective assessment of the situation.

A study of corruption as a threat to the security of countries and regions was conducted by: studying the links between the corruption perception index and the ranking of the most dangerous countries in the world, determining the positions of Ukraine and grouping them according to positions; assessments of the current corruption perception index; analysis of weakness criteria and sorting by groups; ranking of countries, taking into account the rating, according to the index of perception of corruption to the rating of the weakness of countries; analysis of the ranking of countries by the level of economic freedom, identification of the main threats to countries that fall into groups with predominantly non-free economy and non-free economy, development of proposals for a transition to the best groups; dynamics of changes in the index of economic freedom of Ukraine for 2018-2020, finding ways to increase efficiency.

The place of corruption in the system of ensuring the economic security of the state is specified, in particular: the main functions of guaranteeing economic security by the state are defined and analyzed; the priority of performance of functions is formed; the dependence of economic security on changes in nominal and per capita GDP has been established; the dynamics of changes in nominal GDP for 2010-2020, the study of the main factors that contributed to its increase; analysis of the index of economic freedom for 2010-2020, highlighting the main problematic issues that threaten the economic security of the state; the urgency of ensuring economic security has been established; the influence of economic security on the further functioning of Ukraine, its social development, well-being, formation of national consciousness, effective functioning of all economic systems is determined; analysis of aspects of economic security; the direct impact of corruption on the economic security of the state has been studied; the influence of internal and external threats on the formation of economic security is presented and

studied; proposed directions of state development of economic security; developed measures to achieve efficiency in the formation of mechanisms to support economic security; identified the main problems that threaten national security; measures that support the development of national security of the state are given.

Keywords: *state, corruption, corruption, public administration, anti-corruption, the anti-corruption policy of the state, corruption risk, public administration, mechanisms of public administration, security, the economic security of the state.*

Список публікацій здобувача

Статті у фахових виданнях України, які включені до наукометричних баз:

1. Dragan I.O., Nonik V.V., Kravchuk (Naumchuk) K.M. Impact of corruption activity on state economic policy. Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2019. №1(87). С.174-179 (включено до: Google Scholar (США); Index Copernicus (Польща); DOAJ (Directory of Open Access Journals) (Швеція); Ulrich's Periodical Directory; World Cat, BASE (Німеччина), eLibrary. ru (РИНЦ) (Росія)) (заг. обсяг 0,8 д.а., особисто автору належить 0,26 д.а.: досліджено прямий вплив корупції на формування та ефективність реалізації економічної політики держави).

2. Дика О. С., Наумчук К. М. Соціальний аспект розвитку корупції в процесі розвитку державної антикорупційної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2019. №22. С.107-111 (включено до: Index Copernicus (IC); SIS; Google Scholar.) (заг. обсяг 0,59 д.а., особисто автору належить 0,29 д.а.: виокремлено класичні підходи прояву корупції, як явища соціального характеру).

3. Наумчук К.М. Особливості формування та реалізації Державної антикорупційної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 4. С.134-138 (включено до: Index Copernicus (IC); SIS; Google Scholar.) (загальний обсяг 0,57 д.а.).

4. Дикий А.П., Наумчук К.М. Місце євроінтеграційного процесу у виявленні корупційних явищ в Україні. Вчені записки таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. 2020. № 5 (31). С.12-16 (включено до Index Copernicus International (Республіка Польща)) (заг. обсяг 0,45 д.а., особисто автору належить 0,23 д.а.: досліджено вплив євроінтеграційного процесу на пришвидшення реалізації антикорупційної політики).

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави:

5. Naumchuk K.M. Analysis of modern factors in flounging the development of anticorruption activities of the state. SOCIOWORLD-SOCIAL Research & Behavioral Sciences. 2021. Vol. 03. Issue 03. P.116-122 (загальний обсяг 0,54 д.а).

Матеріали конференцій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Кравчук (Наумчук) К.М. Місце корупційної діяльності в системі публічного управління та адміністрування. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої Дню науки (15–17 травня). Житомир: ЖДТУ, 2019. 1008 с. С.669. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/15-publichne-upravlinnya-.pdf>. (заг. обсяг 0,13 д.а.).

7. Драган І.О., Наумчук К.М. Вплив корупційної діяльності на економічну політику держави. Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення [Електронне видання]: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовтня 2019 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 160 с. С. 26-28. URL:<https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/1f30b2f91b4124794d5ae43544042092.pdf>(з аг. обсяг 0,16 д.а., особисто автору належить 0,08 д.а.: досліджено вплив ефективності публічного управління на формування та розвиток економічної політики держави).

8. Дикий А.П., Наумчук К.М. Соціальні прояви розвитку корупції в процесі становлення державної антикорупційної політики. Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 19 листопада 2019 р. – Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. 368 с. С. 131-133 (заг. обсяг 0,15 д.а., особисто автору належить 0,075 д.а.: встановлено вплив соціуму на усвідомлення корупції та формування ефективної антикорупційної політики).

9. Наумчук К.М. Формування та реалізації державної антикорупційної політики та її особливості. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (11 грудня 2019 р.) Полтава : ПДАА, 2019. с. 204. С. 200-203 (заг.обсяг 0,15 д.а.)

10. Наумчук К.М., Дембіцький Н.В. Аспекти реалізації державної антикорупційної політики. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (11 грудня 2019 р.) Полтава : ПДАА, 2019. с. 204. С. 192-197 (заг. обсяг 0,25 д.а., особисто автору належить 0,12 д.а.: запропоновано основні механізми удосконалення антикорупційної політики держави)

11. Наумчук К.М. Формування та реалізації антикорупційної політики держави, як інструмент підвищення ефективності управління. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції “Стратегічні пріоритети розвитку економіки, обліку, фінансів та права в Україні та світі”(23 січня 2020 р.) - Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч. 2. с. 59. С. 35-37 (заг.обсяг 0,11 д.а.)

12. Наумчук К.М. Вплив суспільства на напрями антикорупційних відносин як елементу державного управління. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої Дню науки 11-15 травня 2020 року С. 785 (заг.обсяг 0,11 д.а.)

13. Наумчук К.М. Місце Євроінтеграційного процесу у виявленні корупційних явищ в Україні. Збірник матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. інт.-конф., 24 листопада 2020 р.. – К.: КУБГ, 2020. с. 472 С. 198-201 (заг.обсяг 0,18 д.а.)

ЗМІСТ

ВСТУП	15
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДЕРЖАВИ	24
1.1. Історичні аспекти розвитку державної антикорупційної політики	24
1.2. Множинність корупційного явища та оцінка його впливу на забезпечення економічного розвитку України	41
1.3. Соціальний аспект прояву корупції в процесі реалізації державної антикорупційної політики	60
Висновки до розділу 1	73
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	77
2.1. Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо виявлення впливу корупції на розвиток державної антикорупційної політики	77
2.2. Функціональна спрямованість євроінтеграційного процесу на виявлення та мінімізацію корупційних проявів	95
2.3. Оцінка впливу корупційної діяльності на економічну безпеку України	109
Висновки до розділу 2	123
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	126
3.1. Діагностика корупція як загрози національній економічній безпеці: методологія доведення	126
3.2. Корупція та безпека країни і регіонів: аналіз рейтингів	140
3.3. Функціональна спрямованість корупції в системі забезпечення економічної безпеки України	168
Висновки до розділу 3	181
ВИСНОВКИ	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	188
ДОДАТКИ	208

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні явище корупції виступає в ролі деструктивного, руйнівного процесу, який гальмує не лише політичний але й соціально-економічний розвиток держави. В сучасних умовах саме це явище є найсуттєвішою загрозою економічній безпеці держави, яке унеможливорює досягнення обраних цілей держави. Підтвердженням існування корупції в Україні підтверджено дослідженнями світового рейтингу Corruption Perceptions Index, який був сформований Transparency International [105]. Дослідження підтвердили, що в 2020 році Україна набрала лише 33 бали зі 100 можливих та отримала 117 місце в рейтингу із 180.

Сучасні реалії підтверджують, що не існує жодної держави яка б була цілком позбавлена корупційних явищ, проте більша частина країн з високим рівнем розвитку сформували непривітну атмосферу сприйняття цього небезпечного явища. Більшість країн змогли досягнути позитивного результату завдяки: розробці та впровадженню комплексу нормативно-правових заходів що стосуються успішної реалізації державної антикорупційної політики; залученню значної кількості суб'єктів, які необхідні для реалізації антикорупційної політики.

Ефективність антикорупційної політики держави повинна зосереджуватись на розробці та провадженні механізмів щодо усунення та знешкодження умов які сприяють виникненню та поширенню корупційної поведінки у всіх сферах розвитку держави.

Викладений матеріал доводить, що боротьба з корупцією не є проблемою однієї особи, ефективність протидії залежить від всіх гілок влади, політичних діячів, суспільства та громадських організацій в цілому, що дозволить забезпечити реалізацію дієвих заходів антикорупційної політики та створить умови сталого соціально-економічного розвитку.

Проте, надалі існує проблема, яка уповільнює реалізацію державних заходів існуючої антикорупційної політики, що змушує думати про

формальність розроблених заходів запобігання корупції. Причини низької результативності зосереджені у неналежному визначенні форм та механізмів реалізації існуючих антикорупційних заходів. Належне дотримання повинно забезпечувати законне виконання посадовими особами своїх службових обов'язків. Саме тому, наявність недосконалостей на прогалин існуючого механізму обґрунтовують потребу заповнення прогалин та обумовлюють актуальність теми дисертаційного дослідження, яке підкріплює актуальність дослідження.

В своїх дослідженнях питанням впровадження змін антикорупційної політики України були в центрі уваги таких вітчизняних науковців як: А. Антонов, Є. Ахромкін, О. Бадалова, О. Бусол, Г. Буряк, О. Береза, О. Васильєва, Н. Васильєва, В. Гаращук, І. Драган, С. Задорожний, Н. Карпенко, С. Клімова, М. Мельник, Є. Невмержицький, В. Нонік, О. Савчук, С. Серьогін, В. Трепак, Г. Яковенко та інші [4; 8; 10; 12; 15; 19; 21; 24; 27; 47; 58; 62; 87; 104; 108; 143; 147; 165; 179].

В працях зазначених авторів було сформовано стійкий механізм запобігання та протидії корупції, виявлено особливості її становлення та розвитку, досліджено вплив внутрішніх та зовнішніх чинників та її поширення.

Серед зарубіжних авторів вивченням корупції займались: А. Артемьев, Г. Ахметова, М. Грибков, Дж. Крамер, Т. Синюкова, С. Фрідеріх та інші [5; 9; 32; 179; 186; 190]. Ці та інші зарубіжні вчені довели, що явище корупції присутнє у всіх країнах та у всі часи, незалежно від рівня їх економічного та політичного розвитку. Ахметова Г.Р. в своїх дослідженнях обґрунтовує теоретичне виникнення та існування корупції, пов'язує її з виділенням основних функцій управління суспільством та зародженням господарської діяльності [9]. А. Артемьев однією з причин розвитку корупції виділяє еволюційний процес, який заснований на соціальній нерівності членів суспільства, в результаті якої розвивались можливості вилучення благ завдяки своєму соціальному стану [5].

Однак, незважаючи на достатньо великий науковий доробок та інтерес вітчизняних та зарубіжних дослідників до обраної теми у процесі формування державної антикорупційної політик недостатньо дослідженим залишається саме механізм попередження виникнення корупції в органах державної влади, що є основною причиною приналежності до найбільш корумпованих країн світу. Малоефективні механізми, які існують сьогодні, зумовили необхідність розробки нових та удосконалення існуючих форм та методів державного контролю за реалізацією антикорупційної політики держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана у відповідності до тематики науково-дослідних робіт Державного університету “Житомирська політехніка”. Так, зокрема, в межах теми «Забезпечення економічної безпеки територіальних виробничих комплексів» (номер державної реєстрації 0120U103443) у межах якої автором були проведені дослідження впливу діючої державної антикорупційної політики на підтримку економічної безпеки територіальних виробничих комплексів та запропоновано використання ряду вимірів явища корупції.

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи обґрунтування теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України.

Для досягнення вказаної мети в дисертації сформовано такі завдання:

- дослідити історичні аспекти розвитку корупції та становлення антикорупційної політики різних часів та народів;
- проаналізувати основні наукові підходи до визначення сутності корупції, визначити чинники, які впливають на її розвиток;
- уточнити суспільний аспект прояву корупційного явища, як загрози національній безпеці країни;

- узагальнити вплив Євроінтеграційного процесу України на формування механізму державної антикорупційної політики;
- проаналізувати вплив корупції на розвиток економічної безпеки держави;
- оцінити існуючі проблеми державної антикорупційної політики через оцінку позицій України у міжнародних рейтингах;
- розробити рекомендації з удосконалення механізмів державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України.

Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації державної антикорупційної політики.

Предметом дослідження є механізм державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загально-філософські та загально – наукові рівні теоретичного та емпіричного пізнання. Щоб досягнути поставленої мети, а також вирішити поставлені задачі у дисертації використано комплекс методів загального і спеціального підходів, які відповідають поставленій меті, а саме: теоретично-узагальнений, абстрагування, історичний – для дослідження історичних аспектів розвитку державної антикорупційної політики (параграф 1.1.); індукції, дедукції, порівняння та систематизації – визначення множинності корупційного явища та його впливу на економічний розвиток України (параграф 1.2.); теоретичного узагальнення, спостереження, аналізу, синтезу, причинно-наслідковий – визначення соціального аспекту розвитку корупції в процесі розвитку державної антикорупційної політики (параграф 1.3.); порівняльний, аналізу, теоретичного узагальнення, аналогії – проведення аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо виявлення впливу корупції на розвиток державної антикорупційної політики (параграф 2.1.); теоретичного узагальнення, аналогії, причинно-наслідковий, спостереження - функціональна спрямованість євроінтеграційного

процесу на виявлення та мінімізацію корупційних проявів (параграф 2.2.); аналізу, синтезу, сходження від абстрактного до конкретного, індукції, дедукції, моделювання – оцінка впливу корупційної діяльності на економічну безпеку України (параграф 2.3.); узагальнення, аналізу, угруповання, моделювання, синтезу, порівняння – корупція - загроза національній економічній безпеці: методологія доведення (параграф 3.1.); моделювання, аналізу, узагальнення, групування, порівняння, спостереження – корупція та безпека країн і регіонів: аналіз рейтингів (3.2.); аналізу, синтезу, узагальнення, причинно-наслідковий - місце корупції в системі забезпечення економічної безпеки держави (параграф 3.3.).

Інформаційною базою дослідження є наукові джерела (монографії, статті, матеріали науково-практичних конференцій), офіційні документи, офіційні статистичні дані, інформаційні дані соціологічних досліджень, законодавча база України, постанови Кабінету Міністрів України, дані міжнародних досліджень та інші чинні нормативно-правові акти які стосуються питань запобігання корупції та розвитку антикорупційної політики держави.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у виявленні та вирішенні існуючих проблем, що стосуються розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення та реалізації механізму державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України.

Найбільш вагомими результатами, які характеризують та відповідають науковій новизні, а також особистим внескам автора, представлені наступними позиціями:

Удосконалено:

- підходи до виміру корупції (соціальний, політико-економічний, кримінологічна та кримінально-правова аспекти) як об'єкту державної антикорупційної політики на основі методу аналізу із виділенням

окремих властивостей, зв'язків, що дає змогу розглядати корупційне явище, яке складається з окремих підсистем, які взаємодіють між собою для вибору оптимального способу діагностики та виміру корупції з метою її усунення;

- характеристика негативного впливу корупції на економічну безпеку держави з врахуванням процесу інтеграції та глобалізації шляхом: виявлення основних економічних небезпек, які знижують рівень економічної привабливості країни; виявлення взаємозв'язку між корупцією та економічним зростанням та зниженням його впливу; зниження рівня тіньової економіки шляхом впровадження державних програм підтримки малого та середнього бізнесу, що сприятиме зниженню рівня корупції в усіх сферах державного управління;

- механізм інформаційного забезпечення державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України шляхом розвитку системи електронного урядування, розширення контролю щодо декларування діяльності суб'єктів, які виконують функції у сфері публічного управління через запровадження моніторингу видатків;

- механізм соціально-психологічного впливу в сфері державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України шляхом обґрунтування пропозицій з антикорупційного виховання соціуму на основі міжнародного досвіду з метою формування загальної системи нетерпимості до корупції у суспільстві; розроблення та впровадження стандартів суспільного добробуту; забезпечення траєкторії професійного та культурного розвитку посадових осіб, які виконують функції у сфері публічного управління; формування колективної соціальної відповідальності щодо дотримання вимог антикорупційного законодавства;

дістало подальший розвиток:

- теоретичні положення формування та реалізації державної антикорупційної політики через обґрунтування змісту та властивостей які

загрожують економічній безпеці України; ідентифікацію поняття механізм державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки; визначення сфери впливу корупції на економічну безпеку (погіршення позицій в міжнародних рейтингах, розвиток тіньової економіки, зниження іміджу країни);

- уточнення сутності механізму державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки, що передбачає комплекс заходів, які спрямовані на розробку і постійну реалізацію різнобічних рішень, які стосуються дотримання основ конституційного ладу, збереження та поновлення процесу суспільного відтворення з метою захисту національних економічних інтересів від загроз внутрішнього та зовнішнього середовища ” яке більш чітко характеризує проблему;

- визначення впливу євроінтеграційного процесу України як чинника трансформації механізму державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України, зокрема в частині нових завдань розвитку державного управління та дотримання основних принципів Вашингтонського договору, врахування системного підходу взаємодії Європейського Союзу та України, гармонізації параметрів їх розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні рекомендації щодо удосконалення теоретично-методологічних положень розвитку та удосконалення механізму державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України.

Основні положення кваліфікованої наукової праці щодо формування та реалізації механізму державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки були використані в Державному університеті “Житомирська політехніка” при розробці навчальних планів та методичного забезпечення для підготовки фахівців за освітніми ступенями «бакалавр» та «магістр» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» з навчальних дисциплін «Публічна

політика», «Державна політика в сфері національної безпеки», «Антикорупційна діяльність в сфері державного управління», «Концептуальні засади реалізації антикорупційної політики» та «Методика розслідування корупційних злочинів» (довідка про впровадження № 44-01.00/214 від 21.01.2021 р.); в практичній діяльності Комунального підприємства «Об'єднана дирекція кінотеатрів міста» Житомирської міської ради при розробці методологічного забезпечення з питань дотримання антикорупційного законодавства задля підвищення прозорості, відкритості та ефективності роботи установи (довідка про впровадження № 42 від 08.07.2021р.); Брусилівської селищної ради в частині запровадження внутрішньої системи протидії корупції шляхом підвищення рівня інформаційної обізнаності персоналу щодо негативних наслідків для економічної безпеки установи (довідка про впровадження № 04-26/1472 від 09.07.21р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові розробки, висновки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. З наукових праць, які опубліковані у співавторстві, у дисертації використані лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача. Основні положення, ідеї, наукові результати щодо антикорупційної політики держави, що винесені на захист, ґрунтуються на особистих дослідженнях автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження, викладені в дисертації, доповідались, обговорювались та отримали позитивну оцінку на 8 міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [36;37;38;39;76;96;97;98;99;100;101;192].

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 13 працях, загальним обсягом 4,19д.а., у тому числі: 4 – у наукових фахових виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз, 1 – у

періодичних наукових виданнях держав Європейського Союзу; 8 – тез доповідей та матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Особисто здобувачеві належить 2,87 д.а. Публікації повною мірою відображають основні результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 174 сторінках друкованого тексту. Робота містить 12 таблиць, 11 рисунків, 1 додаток. Список використаних джерел нараховує 202 найменування і розміщений на 19-ти сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДЕРЖАВИ

1.1. Історичні аспекти розвитку державної антикорупційної політики

Розвиток корупції в суспільстві свідчить про її соціальну приналежність, а отже – виникнення цього соціального явища є настільки давнім, що складається враження її одночасного зародження з людською расою та появою грошових відносин.

Ахметова Г.Р. в своїх дослідженнях описує теоретичне виникнення та існування корупції, пов'язує її з виділенням основних функцій управління суспільством та зародженням господарської діяльності. Становлення управлінських функцій дало можливість чиновникам отримати владу відповідно до якої відбувається розпорядження наявними ресурсами, які використовують задля задоволення своїх потреб [9].

Перша згадка про корупцію, з одночасним засудженням є присутньою у всіх провідних світових релігіях. Підтвердження цьому можна знайти в Біблії і Корані: «Я знаю як численні ваші злочини і як тяжкі ваші гріхи: ви будете гнобити правого, берете хабарі, а жебрака, що шукає правосуддя, женить від ворит (Ам., 5:12); «Не надавайте незаконно майна один одного і не підкупуйте суддів, щоб навмисно привласнити частину власності інших людей» (Коран 2: 188) [146].

Якщо розглядати іудаїзм, дане явище описується в Торі і Сифре: «Не бери хабара (Шохада), навіть щоб виправдати невинного і засудити винного». Мета такої заборони – усунення будь-якої можливості спокуси, щоб «хабар» не міг вплинути на прийняття рішення суду [150, С. 333-334].

Зазначений вище історичний огляд доводить, що існують різноманітні точки зору щодо сутності розуміння корупційного явища. Саме тому, наявність такого явища не могла безслідно зобразитись на формуванні сучасних підходів щодо визначення поняття і трактування змісту корупції. Враховуючи такі особливості ми вважаємо за необхідне більш детально зупинитися на деяких з них. Відмінною рисою нових досліджень, на наш погляд, є міждисциплінарний підхід [150, С. 334].

Основне завдання державної влади –служіння інтересам суспільства, вона здійснюється задля підтримки загального блага, забезпечує підтримку вільного економічного розвитку, сприяє підвищенню безпеки, захищає права і свободи кожного громадянина.

Органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані завжди діяти лише в інтересах народу. Частина вчених заперечувала це твердження і наголошував на важливості виведення вад влади, однією з яких є корупція, за межі моральності. Він виступав за нігілізм, про який писав: «Усунути взагалі з життя ідіосинкразію громадськості (вина, покарання, справедливість, чесність, свобода, любов і т.д.).

Цінність – це найвища кількість влади, яку людина може собі засвоїти, – людина, а не людство! Людство, безсумнівно, швидше за засіб, ніж мета. мова йде про тип: людство просто матеріал для досвіду, колосальний надлишок невдалого, поле уламків »[107]. Його твердження давали чітке розуміння того, що сучасний корупціонер за своїм світоглядом є нігілістом, а людиноненависницька філософія Ніцше – це і є філософія корупції [107, С. 84].

Для сучасних нігілістів ідеалом є надлишкове споживання, планку якого було встановлено представниками олігархічного капіталу, які встановлюють стандарти життєвого успіху, не враховуючи вартісні складники ціни на корупційному ринку [107 С. 84].

Розглядаючи що ж таке нігілізм, було виявлено, що – це не тільки філософія «над людей», засвоїли найвищу кількість влади, це і керівництво

до дії. "Що добре? – Все, що підвищує в людині почуття влади, волю до влади, саму сильну владу. Що є погано? – Все, що відбувається зі слабкості. Що таке щастя? – Почуття висхідної влади, почуття подоланого протидії ... Слабкі і невдахи повинні загинути: перше положення нашої любові до людини. І їм має допомогти в цьому»[107].

В такому випадку, корупціонер – соціально небезпечна особа, яка не здатна творити, така особа здатна тільки руйнувати. Всі існуючі корупційні «проекти розвитку» не є результативними, адже населення убожіє, деградує і вимирає. Корупція сприяє збагаченню та процвітанню незначної купки «успішних менеджерів», критерії успішності яких виробляються і застосовуються лише в корпоративному середовищі, а отже – вони є лише для «внутрішнього користування» [125].

Таким чином стає очевидним, що походження корупції було об'єктивно зумовлене. Розглядаючи дане явище з однієї сторони – це обумовленість природним механізмом соціальної належності людини, яка підкріплена присутніми соціальними зв'язками між людьми. Реалізація такого механізму відображена в прагненні особи створенні доброзичливого та добропорядного ставлення до себе оточуючих, за допомогою відповідної прихильної реакції особи, яка повинна його прийняти.

З іншої сторони, явище обумовлено об'єктивними життєдіяльними умовами (сформованими в первісному суспільстві), де виникла необхідність, зумовлена відсутністю натурального обміну, здійснювати перерозподіл суспільних благ, які необхідні для керівних осіб суспільства задля виконання своїх функцій [5, С. 93-94].

Однією з причин, яка сприяла розвитку корупції є еволюційний процес, який заснований на соціальній нерівності членів суспільства, в результаті якої розвивались можливості вилучення благ завдяки своєму соціальному стану.

На основі цього сформувався своєрідний корупційний звичай, який представлений у вигляді елементу легального механізму перерозподілу благ,

які надалі породжують «посадові» привілеї, які у більшості випадків надаються особі, що займає певне соціальне становище в додержавному суспільстві. Такі дії є передумовою корупції, які слід вважати можливістю вилучення благ зі свого соціального стану [5, С. 94].

Державотворення призводить до перерозподілу благ на дві частини: одна частина благ перерозподіляється минаючи державні інститути, друга частина – безпосередньо проходить через них. Друга частина містить в собі й кошти, виділені на оплату праці чиновників.

Таким чином, виникає фінансування, яке пронизує всі ланки державного управління. Чиновникам притаманне повновладдя, яке яскраво виражено в свавіллі, яке використовується з метою вилучення матеріальних та нематеріальних благ на свою користь. З метою попередження таких явищ, державна влада враховує власні інтереси та інтереси суспільства, застосовує ряд правових заходів, що стосуються обмеження корисливого свавілля чиновників. Вибір способу обмеження залежить від спрямованість та залежить від політико-соціальної ситуації яка складається в державі.

На основі дослідженого вище ми можемо виокремити основні причини, що породжують корупцію. Більшість дослідників виокремлюють причини корупції виходячи із суспільних відносин, що не завжди відповідає дійсності. Якщо врахувати твердження дослідника Латова Ю.[80], можемо спостерігати поділ причин, які породжують корупцію по групах:

- економічна група – посадові особи, які мають низьку заробітну плату але наділені широким колом повноважень за допомогою яких впливають на громадян та суспільство;

- інституційна група – державні відомства працюють в закритому типі, система законотворчості не є прозорою, кадрова політика є слабкою та недосконалою, просування по службі не залежить від результативності роботи;

- соціально – культурна група – характеризується відсутністю моральності суспільства, організованість та інформативність громадян на низькому рівні [5, С. 105].

Латів перерахував групи явищ, які безпосередньо впливають на стан корупції в конкретній державі, але разом з тим, ці явища ніяк не можуть бути причинами, що сприяли зародженню корупції. Жодна з груп не може бути тим механізмом, що спровокував корупції, оскільки вона існувала ще до виникнення цих явищ.

Досить очевидним є те, що оплата праці є мотивацією для сумлінного виконання посадових обов'язків, проте дослідник стверджує, що «державна платня не може конкурувати з фінансовими можливостями потенційних хабародавців (якщо ними є великі легальні бізнесмени або боси мафії)»[81]. Разом з тим, варто завжди враховувати специфіку людських факторів, адже чим більше ти матимеш, тим більше спокус буде виникати. Найчастіше, повноваження, якими наділена посадова особа не є можливістю впливати на суспільство, тому всі корупційні вчинки більшою мірою пов'язані з особливістю виходу за їх межі.

Еволюційний процес розвитку політико-правової думки створює уявлення про правову державу в якій всі учасники пов'язані правом і контролем. Розгляд кожної концепції висвітлює переваги збільшення повноважень посадових осіб, що дозволять беззаперечно втручатись в життя кожного громадянина, або абсолютизує права людей, проголошуючи анархію. Обидва зазначені явища призводять до свавілля державної влади в цілому та окремих індивідів, що є суспільством взагалі.

Враховуючи вищезазначені факти, основним завданням сучасної політико-правової думки може бути:

- в теоретичному обґрунтуванні – досягнення рівноваги між наділеними повноваженнями органів державної влади і правами людини;
- в конструюванні механізму – встановлення взаємоконтролю органів державної влади, адміністративного апарату, суспільства і особистості;

- в приведенні у відповідність позитивного права з практикою його реалізації [5, С. 164].

Таким чином можемо стверджувати, що корупція є певним видом діяння, в основі якого є ряд дій, зусилля яких спрямоване проти державної влади задля збільшення приватного інтересу. Отже, корупцією є явища та дії масового впливу, які спрямовані проти діючої влади, що виникають завдяки поширенню інтересів особи або групи осіб.

Для більш чіткого уявлення історичних особливостей проведемо дослідження зародження корупції в стародавній цивілізації. З появою свідомості людина опинилася один на один з ворожим йому зовнішнім світом – природою[45]. Існування стародавньої цивілізації було побудовано на добуванні їжі використовуючи примітивні засоби полювання, які пізніше знадобились для війни з тваринним світом, що призводило до значних втрат населення.

Володіння свідомістю направило людину до висновку – все, що існує навколо людини, так само наділене свідомістю завдячуючи якій, природа самотійно протистоїть людині. Усвідомлення такого явище сприяло становленню та поширенню жертвопринесення. В свою чергу, розбираючи трактування поняття стає зрозумілим, що це є своєрідним способом підношення подарунку, підкупом, що є невід'ємною частиною релігійного життя людини. Одночасно з поширенням жертвопринесення виникає певний ряд посередників (шаманів).

Таким чином, шамани, як посередники між світом людини і духовним світом, беруть на себе всі людські страхи духовного світу та використовують їх як один із методів впливу на особу задля задоволення власних інтересів. Такі дії сприяли піднесенню шаманів над іншими людьми, наділяли їх певною владою.

Страх породжує бажання задобрити шамана – заздалегідь придбати його розташування шляхом підношення – подарунка – підкупу. Воно

приноситься і в якості плати за спілкування з духами, і в якості преміальних за досягнення бажаного результату [5, с. 80-81].

Наявність підношень шаману є своєрідним підкупом, який водночас, можемо розглядати як оплату за працю. Такий поділ винагороди побудований на тому, що з одного боку використовують страх людини перед духовним світом та величчю шаманів, яка регулюється завдяки певним морально-етичним нормам. Варто виділити, що підношення стають регулярними та обов'язковими і вимагають від шамана певної реакції, яка не завжди є об'єктивною та будується на морально – етичних зобов'язаннях перед особою, яка піднесла дар.

Водночас, підношення починає активно розвиватись у повсякденному житті. Перші прояви такого явища були між сусідами, основна мета яких – встановлення довготривалих добросусідських відношень, іноді – як плата за користування територією чи прохід по території роду.

«Корупція як форма девіантної злочинної поведінки стара, як саме людство» [182]. Так, було виявлено ознаки корупції в політичному житті Афін в 5-м і 4-м століттях до н.е. [182].

Історичний розвиток корупції майже не поступається віковому розвитку людської цивілізації яка супроводжується публічною владою в різних її формах всіх держав. Більшість зарубіжних історично-правових досліджень акцентують свою увагу на цьому факторі та доводять існування нерозривного зв'язку між апаратом управління та корупцією. В ході дослідження було виявлено, що публічної служби в рамках східної бюрократичної моделі не існувало, всі посадові особи спрямовували свою діяльність задля задоволення потреб населення, натомість центральна влада – на користь власних потреб.

Слід відзначити про те, що однією з головних причин швидкого зростання корупції є швидке, незаконне та несправедливе збагачення олігархів. Передумовою до такого збагачення була активна зовнішньо-торгівельна діяльність, але також вплив мали масштабні зовнішні завоювання

разом з військовими грабежами та наявність прямого підкупу з боку іноземних держав.

«Кризи корупції існували з найдавніших часів – щонайменше, з VI тис. до н.е., в переважній більшості випадків саме глобалізація в давнину була причиною криз корупції і загибелі цивілізацій і етносів» [65, С. 185].

Історичні особливості розвитку корупції у Вавілоні. Вавілон – одна з найдавніших людських цивілізацій, саме він вперше зіткнувся з корупційними проявами. Свідомість людей Вавілону бачила лише міфологічне походження корупції, як і зародження політично-правових думок.

Дослідження А.Б. Артемьев [5] розглядали проблеми корупції в державній владі де зазначено: «основи політико-правової думки почали складатися в стародавньому світі на основі міфу (бл. 2500-1700 років до н.е.). Для міфології древніх характерно жорстке протиставлення порядку і хаосу» [5]. Наведена теза має цілком логічний характер, адже саме суспільна свідомість може визначати основні характеристики політичної та правової системи держави. В процесі формування суспільної свідомості варто враховувати релігійні аспекти, які водночас чинять вплив на економічну, політичну та правову системи.

Вавілон був державою, яка вперше зіштовхнулась з корупцією, вона першою почала впроваджувати дії, щодо боротьби з нею. Дослідження Качкина Т.Б., Качкин А.В. вказують: «Першим борцем з корупцією прийнято вважати шумерського царя Урукагина (Уруинимгина), який припиняв зловживання суддів і чиновників, які вимагали незаконні винагороди»[60]. Вавілон був державою в якій вперше кодифікували норми законів щодо боротьби з корупцією.

Питання корупції розглядали в законах Хамурапі ще в 1792-1750pp. до н.е., де більша частина корупціонерів знайшла своє місце в судовій владі. Покарання стосувалось суддів, які розглянули справу, прийняли та винесли рішення відповідно до якого були виготовлені всі документи, що завірені

печаткою. Якщо суддя змінив своє рішення, що стосувалось раніше ухваленого документу, то такого суддю зобов'язують сплатити позовну суму в дванадцятикратному розмірі.

Досліджуючи історичні особливості розвитку корупції у Китаї, було визначено, що це є країна, в якій протидії корупції притаманні досить жорсткі прояви. Попри ряд суворих дій питання протидії корупції та розвитку антикорупційної діяльності є достатньо новим явищем, витoki якого приховані ще в стародавньому Китаї. Корупція згадувалась в роки існування династії Шан та стосувалась, більшою мірою, діяльності воєначальників та осіб, які керують державою. Державотворчий процес Китаю зазначав, що «апарат чиновників формувался на конкурсній основі та включав лише тих чиновників, поділ яких відбувався відповідно до існуючих рангів» [149].

Процес формування влади таким способом став поштовхом до зародження корупції. Вважалось, що Цар, який керує державою наділений владою карати всіх тих осіб, які не справляються зі своїми обов'язками та шкодять справам прохачів, за що і позбавляються власності.

Враховуючи вищезазначене можемо дійти висновку, що боротьба з корупцією в Китаї є явищем, що характерне як для сучасності так і для стародавнього світу. Таким чином маємо підтвердження яке стосується існування такого негативного явища в стародавньому світі різних цивілізацій.

Іншими словами: – корупція може бути не властивою лише якомусь певному суспільному ладу, вона має свої специфічні форми, які проявляються враховуючи географічне положення, релігію, державний устрій та існуючу політичну систему країни.

Прояви корупції стародавньої Індії були зумовлені її державним устроєм.

Перші згадки про державний устрій стародавньої індії висвітлюються в робот А.Б. Артемьева, який зазначав, що «Монарх, будучи законодавцем і.

водночас, вищим суддею, мав право призначати усіх вищих сановників.

Також, монарх мав право формувати три дорадчих органи:

- першим була таємна рада, що складався з особливо довірених осіб;
- другим-паришад, в який входили чиновники вищих рангів;
- третім-раджасабха, що складався з представників провінцій, міст і селищ [5, с. 92-93].

Особливу роль було відведено боротьбі з чиновниками, які перебуваючи на шпигунській службі, яка підпорядковувалась монарху, зловживали владою та своїм службовим становищем. В ті часи, територія держав була поділена на провінції, області, округи які мали свій чиновницький апарат. Міста та селища були під владою місцевих вождів – раджив, яким допомагали виборні панчаяти, які і вирішували справи провінцій. Виборні посади панчаят були короткострокові, які обирались лише на рік.

Водночас, певна частина населених пунктів була віднесена до республіканської форми правління, завдяки якій свавілля майже не залишалось місця, але у випадку його прояву – був укладений в надзорсткі рамки. Проте, запровадження такого режиму не відбулося через ряд причин:

- поділяючи суспільство на варни вдалось змістити управлінські посади лише певним верствам, а саме – кшатриям (класу чиновників);
- кліматичні і географічні умови держави створювали проблеми доступності до частини населених пунктів, що фактично унеможливило владі впливати на ці території;
- свавілля чиновників на підконтрольній території та н підконтрольними особами;
- перерозподіл благ залишався на низькому рівні, що гальмувало загальний розвиток держави.

Виходячи з дослідження стародавньої Індії можна стверджувати, що однією з основних причин корупційних проявів було неоднорідне

розміщення територій, що робить неможливим встановлення постійного контролю за всіма територіями та діями, які відбуваються на кожній з них.

Згадки про корупцію в стародавньому Єгипті були пов'язані з її складною ієрархією управління справами державного значення. Головну роль в Стародавньому Єгипті було відведено жрецам, які приймали активну участь в державному управлінні. Привабливість посади жреця була обумовлена можливістю отримати частину майна та права на землю.

Досліджуючи корупцію стародавнього Єгипту було виявлено, що одним із її проявів було хабарництво судової системи, тому більшість посад системи ставали самим об'єктом корупції, за який і велась активна боротьба.

Дослідження історичних джерел, а саме: «Указ фараона, відповідно до якого хабарництво каралося відрізанням носу і засиланням на каторгу». Деякі джерела свідчать, що в Стародавньому Єгипті корупція процвітала у внутрішніх справах, що мали вагомий вплив на зовнішні зв'язки [164].

VII-VI ст. до н.е. зазначалось, що посаду жреця можна було придбати за срібло або ж надати як самий хабар.

Середньовіччя не поступалось інтересом до корупції. Цьому періоду характерне трактування «корупції» виключно з церковного погляду, де канонічне значення явища розглядалися як спокуса диявола. Період середньовіччя був охоплений звершеннями, які здійснювались батьками церкви та інквізиції проти боротьби з латинською мовою, що мають грецьке походження, що призвело до заміни терміну на «каталіз» (від грец. Katalysis – руйнування, розкладання, знищення) на латинський термін «корупція». Цей термін означав тлінність людини, схильність до руйнування, але не його здатність брати і давати хабарі [173, С. 158].

Розвиток корупції у богослов'ї католицизму стало одним із проявів гріховності. Як результат – первородне гріхопадіння є корумпованим, тобто розтлінним і гріховним, яким виявилася сама природа, в якій народжуються і живуть люди. Спадкова гріховна псування зазвичай розглядалася як першопричина всіх гріхів (Блаженний Августин, Фома Аквінський).

Середньовічне поняття «корупція» отримує виключно теологічне значення. Воно розглядається як будь-який відступ від закону. Явище корупції в богослов'ї католицизму стало проявом гріховності, бо, по Апостолу Іоанну, «гріх є беззаконня» [150, С. 334].

Французький розвиток корупції був зумовлений суспільним тиском з боку держави, який поступово звужується до свавілля чиновницького апарату. Середньовіччя Франції було сповнене управлінням державою і встановлено, що на чолі уряду стоять чесні досвідчені і дбайливі люди, суддівський апарат – справедливий і правий, здирства, утиски і незаконні побори – неприпустимі.

Нарахування і стягнення податків було передано від людей короля до представників, які обираються від трьох станів. Суттєвого впливу на обмеження свавілля влади даний акт не надав, і до XVII ст. розмах свавілля чиновників досяг неймовірних розмірів. «Середньовіччя, вотчина юстиція трималася на доходи від мита та штрафів, що породжувало масові зловживання» [4, С. 95].

Досить схожа ситуація склалася в Німеччині. В XIII існувало Саксонське зерцало яке встановлювало правило, згідно з яким кожен християнин зобов'язувався після настання повноліття бути учасником судового процесу, як церковного так і світського, що повинно було б сприяти непідкупності суддів.

Водночас, ст.13 Книги II встановлювала відповідальність судді за незастосування покарання до злочинця. Таким чином, можна зробити висновок про існування в розглянутий період підкупу суддів. Щодо подальшого розвитку свавілля в судових процесах можна зробити висновок з ст. CCV, CCXVIII Кароліни (1532-1533 pp.), яка вказувала на неприпустимість зловживань в судах у вигляді стягнення з позивачів плати, конфіскації майна на користь місцевої влади, залучення до суду невинних з метою привласнення їх майна і т.п. Останнє свідчить про те, що свавілля чиновників в середньовічній Німеччині процвітало [5, С. 95-96].

Розвиток Англії мав значні відмінності від континентальної Європи. На території Англії, ще в законах Уїтреда (695 – 696 рр.) зустрічаються норми, спрямовані на обмеження свавілля чиновників. Відповідно до ст.36 було заборонено звільнення злодія, а також приховування крадіжки, а ст.52 передбачає можливість очищення від таємних угод за допомогою сплати штрафу. У законах Кнута (1016 – 1035 рр.) міститься побажання чиновникам які конкретизують як правильно вести королівське господарство і забороняється примус до сплати натуральних податків [5, С. 96].

Важливим кроком стало прийняття Великої хартії вольностей в 1215 р., яка містила обмеження щодо захоплення власності чиновниками, упорядковувала оподаткування, описувала васальну залежність, штрафи, забороняла побори. За порушення встановленого порядку встановлювалась відповідальність держави шляхом надання права народу виходити на збройне повстання.

Характерною відмінністю від континентальних країн стало те, що всі вищезазначені положення реалізовувались в процесі побудови адміністративного апарату. Судді та чиновники, які вперше призначались на посаду – складали присягу. В обов'язки суддів був включений судовий контроль за всіма чиновниками держави, було заборонено приймати подарунки, вони повинні були доповідати монарху або його раді про всі можливі спроби тиску чи підкупу з боку будь – яких осіб, не враховуючи їх посаду та статус.

Розгляд справ був неупереджений, судді не мали права приймати до уваги конкретні справи чи прохання, розпорядження чи письмові розпорядження монаха, якщо останній порушував норми права. Особам, які належали до вищих рівнів, чиновникам, представникам інших станів категорично заборонялось підтримувати будь яку сторону під час судового процесу, окрім випадків, коли це не стосувалось їх особисто.

В цей період існував суд казначейства на який було покладено контролюючу відповідальність за суддями. Суд казначейства складався з

монарха та його ради, до якої зі скаргами на суддю міг звертатись будь хто. За порушення присяги на суддів накладалась відповідальність, яка охоплювала майже всі корупційні явища – у вигляді віддання їх самих, майна, як рухомого так і не рухомого, на волю монарха. Покарання всіх інших осіб, за корупційні дії були у вигляді дискваліфікації і покарання, на розсуд монарха або уповноважених членом його ради [5, С. 96-97].

Такі дії призвели до позитивного результату, адже корупція була зведена практично до мінімуму, оскільки розгляд справи і її майбутній виграш можна було вигравати і без хабарів. Таким чином, хабарі витіснили гонорари адвокатів, адже без них неможливо було провести судове провадження через складність і заплутаність прецедентного права, яке містить в собі велику кількість нормативно – правових актів.

Японія, в порівнянні з іншими країнами була територією, де розповсюдження безвладдя задля наживи було відсутнє. Деякі вчені стверджували, що Японія мала феодальний устрій державних відносин який нічим не відрізнявся від феодальних відносин європейських держав.

Під час дослідження було виявлено, що у III ст. відбувався розпад первісного ладу з виділенням привілейованої зони. Також, однією з особливостей країни було зумовлено її географічним розташуванням. Острівна держава з гористою місцевістю на якій унеможлилювались спроби створення великих господарств, що сприяло зосередженню населення до територій з дрібними селищами. Такі території характеризувались відсутністю рабства і кріпацтва, адже життя громадян було максимально згуртоване та базувалось на бажанні протистояти різноманітним природним катаклізмам та запобігти виникненню сутичок на міжнародному рівні.

Як результат, наведені дії призвели до формування особливих відносин родового характеру яке було охоплене жорстким підпорядкуванням старшому, релігія сприяла таким діям, а синтоїзм – прекрасно доповнював буддизм, який поширювався з Китаю, які в результаті сформували особливу культуру, в якій на перше місце було винесено честь кожного родича, за

якого не шкода віддати життя. Таким чином, аристократія почала зміщати місце старшого в кожному роді, серед феодалів починають зароджуватись відносини васалітету.

Перелік вищезазначених дій сприяв появі значних феодальних родів, які володіли власними військами та склались з військових аристократів – самураїв. Наявність постійних міжусобиць сприяли посиленню цих відносин, і до середини VII ст. була створена єдина держава на чолі з монархом, де всі землі є державними і їх використання аристократією є формальним. Фактичне використання земель залишалось таким, яким було і раніше, лише новий переможний клан був винятком. Імператор мав свою повноту влади.

Середньовічна Японія була далекою від юристів та юридичних наук, всі судові функції були делеговані на сюзерени, які приймали самостійні рішення щодо своїх васалів. Свавілья аристократії того часу було побудоване на моральних кодексах і звичаях, що мало певні обмежувальні рамки. Водночас, селян не обходило осторонь свавілья, а навпаки – наносило неминучої шкоди на кожного з них, що змушувало чинити опір на аристократію, адже моральний кодекс не поширювався на них.

702-718 рр. є періодом, протягом якого складається звід законів «Тайхоре» [5, С. 101]. Лише в 1742 році прийняли феодальний звід «Ста законів» який сприяв появі чиновництва і зобов'язав його застосовувати.

З розвитком Європейської освіти централізованих держав сприяв появі епосі Нового часу на якому розвивалось сучасне розуміння корупційного явища. Період характеризувався тим, що корупція почала сприйматись як сучасна проблема суспільства.

Одним із поштовхів до змін став активний розвиток економіки та зародження капіталізму. Період індустріалізації привів не лише до економічного зростання, але й сприяв зростанню сектору громадського розподілу і підвищення значимості владних рішень. Політична влада почала перетворюватись у своєрідний товар на ринку, який стрімко зростає, заможні

верстви населення почали активно скуповувати державні посади у вищих посадових осіб [172, С. 160].

Перші офіційні прояви корупції на території сучасної України відносять до зловживання своїм становищем з боку дружинників, що зафіксовано ще у XI–XII ст. у Київській Русі. Корупція проявлялась як хабарництво, яке міг тимчасово призупинити лише хан Батий, за часів татарської орди [35].

Часи Польщі переплітались хабарництвом середньоевропейського характеру, які мали незначні прояви. Королівський суд був «справедливий», завжди захищав більш заможну сторону, як результат: – Б. Хмельницький сам постраждав від його рішень. Період його перемоги був сповнений активним процвітанням хабарництва, яке відрізнялось від хабарництва Росії лише тим, що його прояви були значно меншими ніж у бояр того часу, де згодом хабарі були узаконені завдяки «інститут годівлі», який повинен був утримувати посадових осіб.

Узагальнюючи вищезазначене слід відзначити, що розгляд історичних аспектів розвитку корупції супроводжувався протягом всієї економічної історії людства різних країн та народів. Еволюція корупції мала перехід від звичайного хабарництва до складного, системного та багатоманітного явища на глобальному та локальному вимірі.

Виявлені історичні особливості прояву корупції дозволяють виділити наступні етапи її розвитку:

- перший етап – це період, який охоплює давні становлення та розвиток давньої цивілізації до кінця XIX ст. включно, на якому відбулось актуалізація корупції як проблеми, а також виявлення залежності її впливу на суспільний розвиток;

- другий етап – це період кінця XIX ст. під час якого почали активно досліджувати сутність феномену корупції з наукового боку. Протягом цього періоду відбувся активний пошук основних причин існування цього негативного явища, а також аналіз та усвідомлення його рушійної сили;

- третій етап – це період ХХ ст. й до теперішнього часу, він виокремлює основні пріоритетні напрями, рух якими дозволить розширити уявлення про корупцію та сприятиме удосконаленню моделей державного устрою задля її мінімізації.

Виокремлені етапи сприяють узагальненню вищевикладеного матеріалу щодо історичних аспектів розвитку антикорупційної політики, накопичення інформаційних даних щодо розуміння соціальної складової корупції, яка пронизує кожен з етапів. Таким чином, досліджена інформація підтверджує, що явище корупції ще в стародавні часи мало свою специфіку, що обумовило зародження корупції водночас із становленням системи державного управління. Хоч вона і перебувала в стані зародку, але вже кожен чиновник, перебуваючи на тій чи іншій вертикалі влади мав повноваження, відповідно до яких міг впливати на підлеглих йому осіб. Посадові особи, які зосереджувались на зборі коштів - вважали, що наділені правом розпоряджатись виходячи з власних думок та потреб. У військовій справі теж е було владу, адже військовослужбовці розуміли, що служба існує не для підтримки та задоволення потреб населення. Швидкий розвиток торгівлі теж сприяв розвитку корупції та погіршенню ситуацій в країні, адже швидке збагачення не завжди сприяло підтримці держави та її влади а навпаки, сприяло появі кризових явищ. Саме тому, вищезазначена специфіка сприяла поглибленню знань обраної тематики та розвиненню світогляду щодо подальших дії у вирішенні існуючої проблеми.

1.2. Множинність корупційного явища та оцінка його впливу на забезпечення економічного розвитку України

Корупційна проблема набула розмірів глобальною значення, яке охопило усе світове співтовариство та стало загрозою існування сучасної цивілізації, оскільки перешкоджає нормальному функціонуванню та економічному розвитку країн. Враховуючи таку загрозу країни розділились на тих, хто бореться з корупцією задля власного розвитку та тих, хто бореться за виживання, збереження державної та територіальної цілісності.

В сучасних умовах наша країна дуже гостро відчуває проблему корупції, яка є реальною загрозою демократичному ладу суспільства, порушує порядок та соціальну справедливість між різними верствами населення, знижує рівень економічного розвитку.

Стрімкий розвиток тіньової економіки призводить до змін в економічній політиці держави, сприяє збільшенню обсягів неефективного використання державних коштів. Все більших масштабів набувають соціально-політичні конфлікти які спричинені посадовим особами влади за рахунок використання свого службового становища задля задоволення особистісних інтересів, в результаті чого відбувається стрімке зниження довіри до всіх сфер діяльності країни, політичного устрою, відбувається знецінення національного продукту, занедбання економічної системи.

Причиною цього всього є багаторічна корупційна діяльність яка є похідним явищем негативних особистісних ознак посадових осіб та переростає в проблеми не особистого а загальнодержавного масштабу. Шлях подолання цієї проблеми лежить через перетворення у публічній сфері.

Єдиного визначення поняття «корупції» не існує. Корупція – це те явище, яке здатне породжувати різноманітні стани кризових явищ які відносять до усіх галузей суспільного та соціального розвитку. Таке явище не стосується якоїсь окремої держави, воно може проявлятися у будь-якій країні, незалежно від рівня та ступеня розвитку, з одночасним охопленням

політичної, економічної та управлінської складової, що розповсюджує та укорінює організовану злочинність.

Проголошення України як незалежної держави сприяло впровадженню поняття «корупції» в наукову літературу, а також набуло популярності в розмовній мові посадових осіб. Виходячи з попереднього дослідження історичних особливостей розвитку корупції можемо стверджувати, що «корупція» сформувалась ще за давніх часів, узагальнивши всі відомості можемо розуміти як хабарництво.

Наприкінці 80-х років ХХ ст. було введено вжиток термін «корупція» яке походить від сполучення латинського слова "correi", яке визначає декілька учасників однієї зі сторін зобов'язального відношення щодо єдиного предмета в поєднанні з словами: ламати, руйнувати, пошкоджувати. Таке поєднання відображало діяльність декількох осіб, основною метою яких є "псування", "ушкодження" нормального перебігу судового процесу або процесу керування справами. Таке трактування свідчить, що корупційні правопорушення можуть бути вчинені двома способами:

- перший спосіб відповідає отриманню неправомірної вигоди матеріального та нематеріального характеру;
- другий спосіб відповідає протиправним діям щодо підкупу посадових осіб фізичними та юридичними особами.

Досліджуючи поняття корупції у Великому тлумачному словнику було виявлено, що термін корупція – це пряме використання посадовою особою свого службового становища задля особистого збагачення та підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [19, с.258].

В сучасному юридичному словнику поняття «корупція» визначена як злочинна діяльність політичної сфери та державного управління, де основа полягає у використанні посадовими особами своїх службових повноважень та довірених їм прав для особистого збагачення [3, с.120].

В своїх дослідженнях Дж. Пундей зазначав: «Корупція не є інфекцією, яку раптом може «підхопити» здорове суспільство. Вона є наслідком явищ і

тенденцій політики, економіки та розвитку держави». Дослідження автора наголошують, що корупція має злочинний характер її основної діяльності, що призводить дискредитує апарат державного управління [136, с. 84-87].

В дослідженнях Мельника корупцію розглядали як корозію влади. Більшість монографічних досліджень були зосереджені на тому, що корупція – соціальне явище, яке містить в собі взаємопов'язані корупційні діяння щодо неправомірного використання посадовими особами наділеними державно-владними повноваженнями, що має на меті задовільнити особисті інтереси чи інтереси третіх осіб, у тому числі ц ті правопорушення, які є рушійною силою для вчинення корупційних діянь чи сприяють їх приховуванню або потуранню [87, с.6].

Окрім вищезазначеного Мельник вбачає в корупції цілу систему якій притаманна складна структура взаємопов'язаних елементів політичного, соціального, правового, філософського, морального та ідеологічного характеру[89, с.10].

В своїх дослідженнях В. Гаращук розглядав корупцію як дискредитує явище, що має прямий вплив на діяльність державного апарату та руйнує існуючі принципи демократичного устрою держави. Окрім цього В. Гаращук разом з А. Мухатаєвим в своїй монографії запропонували вживати узагальнену класифікацію негативних наслідків корупції:

- неефективне використання державних ресурсів майнового та немайнового характеру;
- низька ефективність зовнішньої та внутрішньої економічної політики;
- неефективне та недоцільне використання державних коштів;
- недоотримання податків та інших бюджетних надходжень;
- збільшення кількості бар'єрів що заважають розвитку сфери бізнесу;
- низька ефективність роботи державного апарату;
- неефективне використання людського потенціалу;
- низька якість управлінських послуг;
- зубожіння приватних підприємців;

- систематичне підвищення соціальної нерівності;
- зниження рівня моральності суспільства [27, с.12].

Виділення основних аспектів прояву корупції є підтвердженням того, що:

- першим аспектом прояву є протизаконне діяння посадових осіб, що має на меті особисте збагачення;
- другим аспектом прояву є становлення стійкого зв'язку між представниками владно-управлінських структур зі середовищем злочинного характеру.

На думку дослідника, найбільш небезпечним є другий аспект корупційного правопорушення який можна прослідкувати через протиправні дії владно-управлінської структури. З таким твердженням погоджувався і Е. Невмержицький [104]. В його публікаціях було зазначено, що корупція є небезпечним соціальним явищем, в змісті якого присутня система поглядів негативного характеру, настанов і дій посадових осіб, підприємств державної та приватної форми власності, організацій і установ, політичних партій, громадських організацій, які спрямовують свої зусилля на задоволення особистих потреб, групових або корпоративних інтересів використовуючи своє службове становище, що суперечить суспільним інтересам [104, с.62].

Професор Н. Кузнецова пропонує розглядати корупцію не тільки як правове, а й як соціальне, економічне та моральне явище, яке завдає шкоди нормальному функціонуванню моральних та правових відносин у суспільстві та державі [78].

М.Ю. Тихомиров пропонує розглядати корупцію як злочинну діяльність у сфері політики чи державного управління, використання посадовими особами наданих їм прав та владних повноважень з метою особистого збагачення [159].

В більшості досліджень корупція теж більше була розглянута як соціальне явище негативного характеру. Її негативні наслідки впливають на політичний та соціально-економічний розвиток держави, загрожує існуванню

демократії та пригнічує права людини, знижує значимість законодавчої бази, підриває соціальну справедливість, легітимність публічних інститутів, знижує рівень соціального прогресу та національної безпеки.

Дослідження свідчать, що корупція набула значення проблеми, яка має безпосередній вплив на всі сфери життя суспільства, а найбільшою мірою – корегує взаємовідносин громадян з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, які найчастіше зустрічаються громадяни в процесі реалізації конституційних прав.

М. Мельник зазначає, що: “Корупція – не просто соціальне, але і психологічне та моральне явище. Адже вона не існує поза людей – їх поведінки, діяльності. Корупція – це спосіб мислення, який обумовлює спосіб життя [87].

Таблиця 1.1
Огляд основних поняття явища «корупція»

Автор, джерело	Визначення
1	2
Про запобігання корупції Закон України	Корупція - використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей
М.І.Мельник	Розглядає корупцію як соціальну складову, яка визначається тим, що воно - явище правове, оскільки корупційні діяння, як і будь-які інші правопорушення - це продукт соціальної людської діяльності, результат функціонування суспільства.
Н.В.Кузнєцова	Розглядає корупцію не тільки як правове, а й як соціальне, економічне та моральне явище, яке завдає шкоди нормальному функціонуванню моральних та правових відносин у суспільстві та державі.
Л.В Тихомирова., М.Ю.Тихомиров	Корупція визначається як "злочинна діяльність в сфері політики чи державного управління, яка полягає в використанні посадовими особами довірених їм прав та владних повноважень для особистого збагачення".
М.Ю.Тихомиров	Розглядати корупцію як злочинну діяльність у сфері політики чи державного управління, використання посадовими особами наданих їм прав та владних повноважень з метою особистого збагачення.
С.І.Ожегов	Визначає корупцію як підкуп хабарями, продажність посадових осіб, політичних діячів.

Продовження табл. 1.1.

1	2
С. Г. Стеценко	Під корупцією він розуміє діяльність осіб, уповноважених на виконання державних функцій чи прирівняної до неї особи, спрямовану на протиправне використання наданих їй повноважень або свого посадового становища та пов'язаних з ними можливостей для незаконного одержання від фізичних і юридичних осіб матеріальних благ, послуг, пільг, переваг або іншої вигоди матеріального чи нематеріального характеру (запроданство), а також підкуп зазначених осіб фізичними і юридичними особами.
Доктор Джерелі Поуп	Визначає корупцію як "певний спосіб діяльності державних чиновників, політичних і громадських службовців, за якого вони нечесно і незаконно збагачують себе або своїх прибічників шляхом зловживання громадською владою, їм дорученою".
ЗУ "Про запобігання корупції"	"Корупція" має швидше загальний характер і не є точним правовим терміном. "Найбільш явним проявом корупції є одержання хабара тією або іншою особою". Разом з тим зазначалось, що проявами корупції можуть бути й інші діяння, які не охоплюються поняттям хабарництва.

*Складено на підставі: [78;88; 124;125;126;156;158;160;161]

У цілому, на наше переконання, можна погодитись із думкою М.І. Мельник, який обґрунтовано вважає, що корупцію необхідно розглядати як соціальну складову, яка безпосередньо пов'язана з людською діяльністю та її функціонуванням у суспільстві.

Спільною ознакою всіх проаналізованих визначень є те, що кожне поняття свідчить про діяльність, яка порушує всі норми та правила та пов'язана з ризиком. Тому, українське законодавство розглядає новий термін «корупційний ризик», водночас визначає органам державної влади – обов'язки відповідно до яких необхідно розробляти механізми щодо виявлення та усунення цих ризиків. Корупція породжує виникнення наступних ризиків:

- психологічний – ризики, які зумовлені емоційним станом та впливають на прийняття рішень;
- соціологічний – ризики, які зумовлені особливостями суспільного життя та добробуту населення;
- правовий – ризики, які зумовлені змінами в правовому забезпеченні;

- державно-управлінський – ризики, які зумовлені змінами публічного управління.

У наведених вище визначеннях є спільна риса - діяльність осіб використовувати своє службове становище, відмінним у визначеннях є те, що певні з них більшою мірою характеризують особисті якості корупціонера.

На думку С. Коненка [69], причинами виникнення корупції в Україні є переоцінка цінностей у суспільстві та недостатньо ефективна діяльність керівництва, що може стати негативним прикладом для підлеглих, фінансові проблеми, недостатній відомчий контроль, легковажність.

М. Мельник зазначив, що умови для незначної корупції, є «черга», що виникає в результаті постійного зростання попиту на послуги сфери суспільного обслуговування, який перевищує зростання пропозиції на них. А керування чергою може здійснюватися легальним чи нелегальним (через хабарі) шляхом [88].

На думку С. Коненка, одна з причин існування корупції в Україні - це переоцінка цінностей у суспільстві та недостатньо ефективна діяльність керівництва, що може стати негативним прикладом для підлеглих, фінансові проблеми, недостатній відомчий контроль, недостатній ступінь сприйняття до дій, що можуть спровокувати корупційну поведінку, легковажність, наївність, лабільність (нестійкість) [69].

Якщо розглядати поняття корупції згідно Закону України «Про запобігання корупції» у ст.1 наведено нормативне визначення поняття. В законі прописано, що корупція визначається як використання уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки, пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або, відповідно, обіцянка чи пропозиція, чи надання неправомірної вигоди уповноваженій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного

використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [126].

Досліджуючи поняття корупції не слід оминати Конвенцію Організації Об'єднаних Націй яка стосується протидії їй, а основна увага зосереджена на підкупі національних та іноземних державних посадових осіб міжурядових організацій, розкраданні, неправомірному зловживанні власним службовим становищем, зловживають впливом та впливають здійсненню правосуддя [68].

Явище корупції як і будь яке інше явище має притаманні лише їй певні характерні ознаки. Аналізуючи законодавче визначення поняття корупції можемо виділити наступні ознаки:

- корупційна діяльність здійснюється особами, які є уповноваженими виконувати державні функції або функції місцевого самоврядування;
- корупційна діяльність має притаманні лише їй протиправні дії, щодо неправомірного використання наданих повноважень;
- протиправні дії посадових осіб зазначені та заборонені законом;
- корупційні правопорушення здійснюються відповідно до встановленої мети;
- наявність осіб, які схиляють посадову особу до вчинення протиправних дій використовуючи своє службове становище.

Розглянувши різні науково-теоретичні трактування сутності корупції, важливо виділити основні спільні ознаки, які притаманні цьому явищу:

- корупція – соціальне явище, виникнення якого обумовлено низкою історичних, економічних, соціальних, політичних, культурних, національних та моральних причин;
- корупції притаманне системне утворення, відповідно до якого її прояви є комплексними, що обумовлюють її суспільну небезпечність;
- корупційні явища завжди здійснюються з якоюсь корисливою метою;
- наявність умисної вини суб'єктів корупційних відносин;
- корупція є підкупною діяльністю;

- корупціонери є продажними особами, які вступають в змову з фізичними та юридичними особами та вчинюють протиправні дії, використовуючи своє службове становище на інші цілі з метою наживи;

- завжди притаманний конфлікт інтересів [62].

Так, враховуючи основні особливості трактування сутності корупції варто відзначити, що досліджуване явище пов'язане з протиправною діяльністю яка негативно відображається на усіх сферах життєдіяльності людини. Самі корупціонери є суб'єктами державної влади, розуміння його роль та значення є досить важливими.

Будь яка держава - є головним інститутом політичної системи суспільства, на яку покладено зобов'язання управління суспільством, охорону його політичної і соціальної структури на основі верховенства права за допомогою спеціально-функціонуючого механізму.

Державна влада - це взаємно функціонуючі публічно-політичні відносини панування і підкорення, що спираються на державний примус.

Державна влада здійснює управління суспільством від імені народу на всій території держави за допомогою державного апарату, видання та доведення до реалізації загальнообов'язкових правових норм та представляє державу у зовнішніх відносинах.

Однак, в нашій державі в умовах довготривалого системного (економічного, політичного, правового, організаційного та ідеологічного) перехідного періоду, проблема корупції набула особливої гостроти і політичної значущості. Сьогодні про неї згадується в засобах масової інформації, а також на найвищому державному рівні.

Саме наявність таких умов стала для української держави початком реформування антикорупційного законодавства та сприяла приведенню його у відповідність до існуючих міжнародних стандартів. Це може свідчити про те, що діяльність держави у напрямку створення дієвої системи запобігання корупції, виявленню та подоланню її соціальних передумов і наслідків є одним із пріоритетів на сучасному етапі державотворення.

Формування та реалізація ефективної антикорупційної політики повинна сприяти формуванню іміджу України як держави, що активно протидіє корупційним проявам. Саме тому від правильного розуміння суті та значення антикорупційної політики держави залежить результативність заходів, що вживаються для мінімізації корупційних проявів. Мінімізація корупційних ризиків сприятиме поступовому зростанню економічного розвитку країни.

Успішний економічний розвиток повинен бути основою процвітання країни, яка успішно поєднує в собі такі складові як: економічне зростання з одночасними якісними змінами.

За останні роки яскраво виражається, що економічна сфера – це своєрідне середовище корупційних зв'язків між посадовими особами різних рівнів, в якому створені всі умови для процвітання корупційного явища з метою отримання власної вигоди.

Проте, актуальність значної уваги до цього явища полягає в тому, що існує зворотній вплив корупції на саму економічну безпеку країни та має руйнівні наслідки, оскільки відбувається зниження усіх економічних систем, знижує привабливість малого та середнього бізнесу, знецінює законодавчу силу та сприяє розвитку неконтрольованого тіньового сектору. Податкове навантаження на одні сфери стає занадто значним, водночас інші сфери, які є вигідними для корупціонерів – не зачіпає ця проблема.

Зазначимо, що сила з якою корупція впливає на економічну безпеку країни в повній мірі залежить від правової та інституційної бази самої країни, якості управління та політичного режиму. Відсутність політичної та правової стабільності є поштовхом для вчинення корупційних діянь, які сприяють розвитку кризових суспільних явищ.

Міжнародні дослідження відзначають, що середній дохід корумпованих країн з низьким рівнем корупції, а також рівень грамотності населення на 25% вищий, а рівень дитячої смертності в три рази нижчий. Такі дані є підтвердженням того, що корупція руйнує економічні та соціальні

складові країни та систематично впливають на рівень економічного розвитку [201].

В ході дослідження було виявлено, що одними з найбільш негативних корупційних наслідків для економічної безпеки держави є:

- стрімке поширення тіньової економіки, яке знижує рівень податкових надходжень до державного бюджету тим самим спричинює його дефіцит. Одним із негативних наслідків цього явища є те, що недоотримання коштів загострює соціальне незадоволення, адже держава не має змоги виконати усі свої зобов'язання перед громадянами;

- втрата конкурентоспроможності на ринку співпраці, що призводить до зниження привабливості товарів на ринку, дискредитує вітчизняні товари;

- зниження темпів розширення приватної власності, збільшення кількості банкрутів, підкуп чиновників;

- низька ефективність використання бюджетних коштів. Значні прояви спостерігаються під час пільгового замовлення, що значною мірою ускладнює функціонування державного бюджету;

- інфляція цін, що спричинена значними витратами на корупцію. Таким чином відбувається зниження якості продукції, зростання цін, що призводить до незадоволеності споживачів;

- потенційні партнери мають сумніви щодо подальшої співпраці з одночасною недовірою щодо дотримання правил функціонування ринку;

- зниження інвестиційного клімату яке значною мірою впливає на саме виробництво. Таким чином виробничі потужності – скорочуються, а оновлення основних фондів не відбувається;

- проникнення корупції в організації не урядового характеру. В результаті – зниження ефективності їх роботи та створення негативного іміджу.

Перераховані негативні наслідки сприяють поширенню корупційних правопорушень, характерними відмінностями яких є відмінності у

спрямуванні: в основі одних лежить зловживання своїм службовим становищем, в основі інших – лише корислива мета чи власний інтерес.

Отже, в таблиці 1.2. наведено основні корупційні правопорушення та їх безпосередній вплив на розвиток економічної безпеки держави.

Таблиця 1.2.

Вплив корупційного явища на економічну безпеку держави

Вид корупції	Наслідок впливу
збільшує видатки державного бюджету та скорочує його доходи	сприяє зростанню дефіциту бюджету та спотворює цілі фіскальної політики
збільшує нерівність у доходах населення	сприяє зростанню соціальної нерівності
спотворює ринки та негативно впливає на розподіл ресурсів	дестабілізація ринкових механізмів
знижує якість суспільних послуг	держава незадовільно виконує свою роль в економічній політиці, освітній, медичній сферах тощо
спотворює стимули для господарської діяльності	неефективне використання здібностей індивідів, і, як наслідок, особи витрачають час на непродуктивний пошук ренти
руйнує права власності	знижує ефективність і справедливість розподілу та перерозподілу ресурсів у суспільстві

*Складено на підставі:[201]

Підсумовуючи вищевикладений матеріал можемо відзначити, що досліджуючи види корупції та їх вплив на економічний розвиток та економічну безпеку країни слід враховувати наступне:

- при збільшенні видаткової частини державного бюджету безпосередньо впливає на збільшення дефіциту державного бюджету, що потворить цілі фіскальної політики, призводить до зубожіння нації;

- нерівність доходів населення безпосередньо відображається на рівні їх життя, пробуджують загальну невдоволеність громадян, сприяє збільшенню завантаженості соціальних структур;

- спотворення ринкової діяльності виводить з ладу ринкові механізми, знецінює правила гри, робить певні товари недоступними для широкого кола осіб;

- відсутність стимулів для розвитку господарської діяльності призводить до неефективного або повного ігнорування здібностей індивідів,

які перенаправляють свій потенціал у сфери менш цікаві або малопродуктивні;

- руйнування прав власності є найгіршим видом прояву корупції адже в такому випадку відсутня справедливість у прийнятті рішень щодо розподілу земель, майні.

Тому, важливо розуміти, що проблема боротьби з корупцією залежить від того, наскільки повноцінно є усвідомлення цього визначення. В останні роки значної популярності набирає посилення на Закон України "Про боротьбу з корупцією", де поняття корупції отримує своє визначення через постійну діяльність уповноважених осіб, які представляють інтереси держави, які використовують задля неправомірного використання усіх наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, певних послуг.

Узагальнюючи вищенаведений матеріал слід зазначити, що антикорупційна політика - є процесом постійної розробки та здійснення різнобічних послідовних дій держави і суспільства в рамках конституційного ладу з метою усунення причин та умов, які б породжували та живили корупцію різних сфер життя. Розробка цієї політики починається з з'ясування основних напрямків дій.

Економічна безпека держави - це дослідження національних інтересів, загроз економічній безпеці України, здатність до захисту національних економічних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз, здатність національної економіки зберігати та відтворювати суспільні процеси.

Політичний механізм - комплекс, який складається з агентів і мереж, впливу середовища ї, цілей, нормативних регуляторів, знань, емоцій.

Таким чином *механізм державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки - це комплекс заходів які спрямовані на розробку і постійну реалізацію різнобічних рішень які стосуються дотримання основ конституційного ладу, збереження та поновлення процесу суспільного відтворення з метою захисту національних економічних інтересів від загроз внутрішнього та зовнішнього середовища.*

Якщо розглянути тлумачення поняття тіньової економіки в загрозах економічній безпеці державі, стає зрозуміло що - це вид господарювання який пов'язаний з дотриманням та виконанням основних економічних зобов'язань, суб'єкти яких, в процесі провадження своєї діяльності систематично уникають офіційного обліку їх діяльності та сплати податкових зобов'язань. В свою чергу, тіньова економіка має характерний поділ в залежності від виду діяльності та основними джерелами надходжень і поділяється на :

- дозволена економічна діяльність, учасники якої уникають свого офіційного оформлення. Такий вид економіки пов'язаний із найбільшою кількістю дрібного виробництва, що мотивує свої дії бажанням вижити та вистояти в тяжкому конкурентному середовищі.

- прихована економічна діяльність - діяльність легальних підприємців, учасники якої вдаються до штучного поділу великого бізнесу, з метою отримання преференцій з боку держави.

- діяльність пов'язана з кримінальною складовою - суб'єкти господарювання вдаються до фінансових махінацій, крадіжок, контрабанди, хабарництва. Така економіка має притаманні їй риси нелегальних не тільки доходів але й витрат.

Враховуючи такі види економіки, нам важливо зрозуміти основні передумови переходу економіки в тіньовий сектор:

- недосконалість існуючої законодавчої бази, що тягне за собою значне податкове зобов'язання. Надмірний тиск з боку податкової системи змушують підприємців обходити сплати податків.

- недосконала система управління яка повністю пронизана корупційними схемами.

- нестабільність інвестиційно-інноваційного клімату, що змушує суб'єктів господарювання самостійно шукати шляхи залучення інвестицій без стороннього розголосу.

- нестабільна політико-економічна ситуація.

Якщо взяти до уваги дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі України - рівень тіньової економіки 2018 року майже не змінився в порівнянні з 2017 роком і залишився в межах 21-24% до обсягу офіційного ВВП. Слід зазначити, що Міністерства економічного розвитку і торгівлі України використовує наступні методи оцінки показників тіньової економіки:

- метод збитковості підприємств відповідно до якого оцінка здійснюється на основі аналізу умов збільшення обсягу збитків чи зменшення обсягів прибутків підприємства. В порівнянні в 2018 році показник склав 21%, що на 3% менше ніж в 2017 році.

- метод „ витрати населення„ - свідчить, що в 2018 році показник склав 48%, що на 3% менше ніж в 2017 році. Тенденція змін цього показника зумовлена збільшенням заробітної плати та підвищенням посадового окладу працівників.

- електричний метод, основою якого є кількість спожитої електроенергії. Обраховується на основі вирахування всіх офіційних секторів економіки і свідчить про кількість спожитої електроенергії тіньовими підприємствами. За таким методом 27% від обсягу офіційного ВВП в 2018 році.

Вищезазначені дані свідчать про те, що вся підприємницька діяльність повинна здійснюватися під чітким керівництвом з боку держави. Саме тому, для зменшення корупційних схем в державних закупівлях, досить важливо чітко дотримуватись Закону України „ Про здійснення державних закупівель „, в якому чітко врегульовані питання щодо організації та проведення конкурентних торгів серед усіх учасників які постачають товари та надають послуги, фінансування яких здійснюється за кошти держави.

Проте, як всім нам відомо, саме ця сфера є найбільш корумпованою в Україні. Зазвичай, корупційні схеми таких закупівель здійснюються двома способами:

1. Схема „ відкатів „ де посадова особа, за певну винагороду, надає перевагу тому учаснику закупівель, які запропонували найбільш вигідну оплату послуг державного службовця. В результаті такої схеми збитки отримує не лише держава, яка втрачає усі шанси отримати якісні товари чи послуги але й посадова особа, яка має ризик не отримати обіцяну винагороду.

2. Схема зниження ціни учасника, який є претендентом на перемогу, та після оголошення результатів є переможцем через найвигідніші умови. Проте, заявлена ціна ніяк не забезпечить отримання бажаних якісних показників товарів, робіт чи послуг. Як свідчить практика, більшість державних замовників таких торгів, в кінцевому результаті, несуть непередбачені витрати та залишаються зі збитковими наслідками.

Результатом перерахованих зловживань, є перехід значної частини економіки країни в тінь. Завдяки аналізу обсягів і рівня тіньової економіки ми можемо продемонструвати та оцінити сучасний рівень довіри бізнесу до держави, прийнятність існуючого рівня оподаткування, доступність кредитів, ефективність економічних стимулів для офіційного працевлаштування.

Варто зазначити, що на сьогоднішній день, основними чинниками, які впливають на масштабність тіньового сектору, є:

- бюрократія усіх економічних складових;
- розмір ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності;
- сучасна політична ситуація в державі;
- ментальні особливості підприємців, що проявляються у небажанні сплачувати податки та, незважаючи на зменшення ставки оподаткування, бажання і надалі виплачувати зарплати в конверті.

Існує певна частина економістів які вважають, що тіньова економіка є нормальним станом та стратегією виживання вітчизняної економіки. Зокрема, такої думки дотримується економіст О. Пасхавер, який заявив про це під час форуму «Масштаби та схеми тіньової економіки» [119].

Варто взяти до уваги той фактор, що тіньова економіка є присутньою в будь-якій державі світу, і це не залежить від рівня її економічного розвитку. Основою проблеми є не наявність тіньової економіки як такої, а її розміри, а конкретніше обсяги тіньового сектору щодо ВВП.

Якщо рівень тіньової економіки складає до 10% від ВВП країни – це є допустимим і не чинить руйнівного впливу на економіку країни. Згідно офіційних даних рівень тіньової економіки України складає 37% (що вже перевищує допустимий поріг майже в 4 рази), однак він є значно вищим, оскільки офіційна статистика не відображає реальних масштабів.

Позитивні результати принесли впроваджені заходи Уряду щодо сприяння та покращення бізнес-клімату, зокрема спрощення підприємницької діяльності суб'єктів господарювання, і дерегуляція діяльності підприємців:

- прийняття ЗУ від 22 лютого 2017 року «Про ратифікацію Угоди між Урядом України і Європейським Союзом» про участь України в програмі Євросоюзу «Конкурентоспроможність підприємств малого та середнього бізнесу» [129];

- спрощення механізму регулювання державою використання печаток в процесі ведення господарської діяльності;

- створення необхідних умов, що сприятимуть дотриманню принципів прозорості процесу повернення суми бюджетного відшкодування ПДВ разом із затвердженням Порядку ведення Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування ПДВ;

- значне поліпшення умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності за рахунок скорочення і прискорення проведення всіх митних формальностей, а також покращення процедури повернення суб'єктам господарювання митних платежів, що були сплачені ними надміру.

Незважаючи на всі дії з боку держави, значна частина її діяльності пронизана корупційними чинниками, які вносять корективи в діяльність роботи органів публічної влади.

Можемо зробити висновки, що протягом останніх років представники державної влади почали робити активні кроки на шляху протидії корупції в Україні. Проте, вони не враховують основні причини існування корупції в органах державної влади, до яких відносять: зрощування державного апарату з підприємницькими і комерційними структурами, формування їхніх ділових відносин поза межами правового поля; ставлення громадськості до існування корупції та сприяння її розвитку; складність урядової структури бюрократичних процедур; лобіювання прийняття та зміни нормативно-правових актів; відсутність належного механізму здійснення ротації кадрів; невеликий рівень оплати праці та надання соціальних послуг.

Також, історичні дані свідчать про те, що корупційні діяння пов'язані з особистісними рисами, які притаманні нашому суспільству.

Слід додати, активне ігнорування принципів верховенства права, його законності, справедливості, гуманізму, зневага основних соціальних законів під час співвідношення інтересів та потреб підштовхують до корупційної ймовірності посадових осіб.

Також, однією з причин існування корупції в Україні є те, що на корупцію дуже довго «закривали очі», економічна ситуація наразі – займає одні із найнижчих показників у світових рейтингах.

Для ефективної протидії потрібно впровадження нових урядових дій, таких як:

- формування та реалізація ефективної антикорупційної політики;
- посилення відповідальності та обов'язкове покарання за вчинені корупційні діяння;
- ретельне реформування судів та органів кримінальної юстиції;
- створення спрощеного механізму ведення бізнесу;
- запровадження ефективної системи адміністративних послуг;
- прозорість та контроль за розподілом та використанням бюджетних коштів;

- здійснення державних закупівель в електронному вигляді з детальною перевіркою продавця;
- забезпечення легкого доступу до інформації.

Враховуючи те, що Україна знаходиться на шляху до євроінтеграції, необхідно провести повномасштабні реформи абсолютно у всіх сферах господарського життя. Саме зміна методів, механізмів та інструментів економічного управління наблизить нас до можливості безболісного входу у європейську спільноту й дозволить функціонувати на європейських ринках, з перспективою отримання макрофінансової допомоги від країн ЄС.

Слід наголосити та тому, що тіньова економіка несе в собі руйнівну загрозу у вигляді спотворення законів та інструментів ринкової системи, а, отже, основ побудови збалансованої економіки. Цей фактор є перспективою подальших досліджень та сприятиме розробці і запровадженню низки заходів, що забезпечать мінімізацію негативного впливу всіх актуальних на сьогоднішній день системних факторів тінізації економіки та зниження корупційних діянь в ній.

Таким чином, в ході дослідження було розглянуто основні визначення поняття корупції а також досліджено вплив цього явища на економічний розвиток країни. Узагальнюючи вище викладений матеріал можемо стверджувати, що перелік понять та видів впливу не є вичерпним. Це зумовлено тим, що корупція, як і будь яке інше явище перебуває під впливом постійних змін та впливів зовнішніх та внутрішніх чинників. Такі зміни викликані змінами в сталому розвитку суспільства, впровадженню нових механізмів публічного управління, стрімким розвитком інформаційних технологій та відсутністю дієвих заходів щодо протидії корупції, що є однією з основних причин виникнення основних форм її прояву.

Водночас, запропоновано нове визначення механізму державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки яке узагальнює та поєднує найбільш важливі складові необхідні для підвищення ефективності державного управління.

1.3. Соціальний аспект прояву корупції в процесі реалізації державної антикорупційної політики

Ще наприкінці ХХ століття більшість спільнот світу визнали, що корупція є глобальною проблемою кожної країни яка безпосередньо стосується усіх громадян, а в Україні масштаби її прояву є однією із головних загроз національній безпеці та демократичного розвитку держави. Разом з тим, корупція є не просо соціальним, але й психологічним явищем в суспільстві.

Це зумовлено тим, що дане явище не може існувати окремо від людини, в більшою мірою воно залежить від поведінки людини, її діяльності, виховання, способу життя. Певною мірою корупція – спосіб мислення, який зображає життєдіяльність людини.

Якщо оцінювати вплив корупції на Україну, слід зауважити, що протягом останніх років це явище почало поглинати всю верхівку економіки, не минаючи державні процеси прийняття рішень, розвиток та функціонування сфери підприємництва, життєдіяльність усіх можливих домогосподарств, тим самим перетворюючись у суспільну проблему.

Громадське суспільство розвинених країн сприймає корупційні прояви як спільне зло для нації та її громадян. Найбільш небезпечний наслідок корупційних діянь проявляється суспільні справив, результати яких є укорінення корумпованих відносин які сприяють зламу етичних та правових відносин загальної психології національного розвитку та налаштовують громадян до провадження протиправних дій з приходом на нове місце.

В усі часи свого існування корупція була багатогранним поняттям, яке проявляється в економічному, політичному, екологічному та правовому характері та потребує міждисциплінарного дослідження, тому корупція трактується з різних підходів. Протягом останнього часу ми спостерігаємо зміни існуючої ієрархічної схеми корупції яка стає більш складною завдяки зрощенню державних структур.

Частина дослідників вважає це явище кримінологічним відповідно до чого „ корупція – поняття не стільки правове, скільки соціальне і моральне,, . Темпи поширення та суспільна небезпечність корупції досить стрімко починає зростати протягом періоду потрясінь, які можуть виникати в державі та наділені соціальними ознаками. Таки ознаки частіше всього ведуть до ігнорування норм закону та сприяють поширенню свавілля серед чиновників.

В дослідженій літературі можемо зустріти досить велику кількість визначень корупції, з її узагальненим розумінням кута зору та пояснення основних причин її впливу на національний розвиток. Кожен дослідник, в залежності від того, представником якої науки він є трактує корупційне явище з погляду економічної науки, теорії управління, юридичної, гуманітарної та соціологічної науки.

В ході дослідженням для нас важливим є дослідити феномен корупції з позиції соціально-психологічного підходу. В класичному прояві соціологічна традиція не дає традиційного розуміння корупції як окремо-існуючої теоретичної проблеми.

Дюркгейма Е. [42]. вважав, що існує концепція соціальної аномалії яка містить не лише зниження авторитету, але й проявляє всю неефективність існуючих соціальних норм, зневіру індивіда в інституційних порядках, тобто корупція є паразитом який використовує чинні недоліки правової, політичної та економічної системи задля свого проникнення та укорінення у всіх системах національного розвитку.

З корупційними явищами пов'язують свою діяльність не лише індивіди, але й групи осіб в суспільстві які мають мотиви незаконної наживи завдяки своєму соціальному статусу та з метою створення системи, яка б підпорядкувала собі інші задля контролюючої монополії [30].

Таким чином явище корупції виступає в ролі соціальної аномалії яка „інтоксикуює,, суспільний організм завдяки наявності незаконних операцій. Боротьба з корупційними схемами можлива за рахунок підвищення

ефективності реальних соціальних норм та становлення довіри завдяки розподілу праці і виконання усіх соціальних зобов'язань перед суспільством. Важливість моральних феноменів боротьби з корупцією виділено в деформації соціальної солідарності. Дослідження М. Вебера звертають увагу на об'єктивний сенс соціальної дії суспільства.

Вчений вважав, що існуюча поведінка людей позбавлена суб'єктивного значення і відповідає наступним типам соціальних дій: ціле раціональна, в якій основне місце виділено цілі і засоби реалізації цих цілей; ціннісно-раціональна, в якій дії здійснюються відповідно до наявної цілі; ефективна, що функціонує користуючись емоційної реакції людини; традиційна, що функціонує з врахуванням існуючих звичаїв і традицій.

В ході дослідження було виявлено, що однією із причин розвитку корупції як соціального феномена є бідність населення. Так, однією з головних загроз розвитку країни є розвиток корупції в умовах бідності. Вчені вважають, що для сучасної Української бідності притаманні не лише ознаки хронічної складової життя населення, але і поділ суспільства на класи, який виділяє дуже заможних та дуже бідних тим самим знищуючи середній клас [176, с. 311].

Іншими словами, соціальними причинами прояву корупції є прояви слабкості у громадському суспільстві, яке не до кінця усвідомлює всю руйнівну силу цього негативного явища. Оцінка його впливу на державних службовців може бути відчутною при зниженню заробітних плат, унеможливлення кар'єрного росту навіть при наявності професійних досягнень, зниження рівня управлінської культури, низькою якістю контролю. При наявності таких недоліків посадові особи є досить вразливими і піддаються корупції.

Важливим етапом дослідження є виявлення основних вимірів корупції:

- соціальний який відображає саме зловживання посадовою особою своїми повноваженнями у власних цілях;

- політико-економічний - відображає можливість привласнення (яке є економічною складовою) власності посадовими особами завдяки владним повноваженням (політична складова);

- кримінологічний - має певні ознаки антисоціальних дій які несуть загрозу не лише соціуму але й економічній безпеці країни;

- кримінально-правовий - відображає небезпечні діяння які пов'язані з порушенням закону посадовою особою.

Таким чином, наведені виміри відображають корупцію з погляду різних наук, чітке розуміння яких полегшить пошуки шляхів її подолання.

Дослідження Настюк В.Я. зазначав, що саме в демократичній державі можливо вирішувати існуючі проблеми взаємодії, вона охоплює найрізноманітніші прошарки суспільства, несе загрозу економічній безпеці [95, с. 13].

Соціальні дії мотивують кожного до вчинення дій в залежності від ситуації, що склалася тому наведені типи соціальних дій характеризують корупцію як соціальний феномен який розвивається і функціонує залежно від потреб та можливостей притаманних посадовим особам. З даного твердження можемо виділити, що в більшості нормативно-правових актах корупція тісно переплітається з моделлю поведінки осіб користуючись соціальними стимулами.

Соціальні дії які спостерігаємо в суспільстві призводять до зародження двох соціальних підсистем:

- офіційна – це система, функціонування якої побудовано на дотриманні правових і моральних норм які диктують основний життєвий устрій в суспільстві;

- неофіційна – це система, діяльність якої побудована на протиправних методах.

Більша частина корупціонерів існує в неофіційному середовищі, де є своя система цінностей, застосовує свої методи досягнення поставлених цілей, життєвий устрій сповнений незаконними правилами гри. Необхідно

пам'ятати, що основна суспільна небезпека корупції проявляється в сферах, які більшою мірою залежать від буденного життя громадян, забезпечення їх безпеки, охорони здоров'я, освіти, наявності житла та інших чинників. Це обумовлено тим, що існуючий апарат чиновників своєю бездіяльністю підриває суспільну довіру до органів державної влади, відбувається укорінення корупції в усіх структурах [188].

Т. Парсонс [118] та Р. Мертон [90] проводили дослідження та застосували структурно-функціонального аналізу таким, що розширює сферу дослідження корупції в якій є положення про антиномію партикулярних і універсальних норм, про шляхи інтеграції соціальних груп у суспільне життя і впливи на рівень відхилення від норм та отримання незаконних соціальних переваг ступеня засвоєння суспільних зразків і норм.

Згідно з цією концепцією, суспільство знаходиться в стані не рівноваги, якщо інтегруючі норми ослаблені або діють декларативно, також як і соціальні інститути показують високий ступінь дисфункціональності, заміщення явних функцій латентними, що пов'язані з використанням інституційних ресурсів для задоволення інтересів певних груп.

Застосування структурно-функціонального аналізу дає опис корупції з погляду функціональності, того, які функції і яким суспільним запитам задовольняє корупція.

Отже, постає необхідність аналізу корупційного явища в у взаємозв'язку з соціальними діями особистості з процесі мотивації, емоційної залежності та прояву ідей кожним учасником національного розвитку. В такому випадку аналіз корупції дозволяє з'ясувати за допомогою здійснюється соціальна діяльність та хто є носієм і ініціатором соціальних практик.

Соціальні практики, внаслідок тісної взаємодії з корупційними проявами породжують корупційні практики, які можливо розуміти завдяки наступним моментам: усвідомлення дефіциту ресурсного забезпечення; взаємне надання послуг.

Прийнято вважати, що корупційні практики в більшій мірі існують в суспільстві за рахунок групової взаємодії, яка характеризується замкнутістю дій згідно з твердженням Р. Мертону [90].

Обговорення корупції варто починати з розбіжностей між соціальними цілями і засобами, які застосовуються для досягнення цих цілей застосовуючи легальні способи, що не завжди виконується.

Варто пам'ятати, що корупція проявляється в політичній та економічній системі, вона стала невід'ємною її частиною. Функціонування демократичних механізмів, основним завданням яких є забезпечення стабільності в соціумі, для корупції є другорядним явищем, істотного впливу на них не має. Слід зауважити, що під час співпадіння певних умов корупція перетворюється на структурний елемент громадського життя суспільства, яке поширюється завдяки укоріненню користолюбства.

Вчені виділили класичні підходи прояву корупції як соціального явища, які проявляються через: моделі поведінки суб'єкта в процесі поділу праці; нестачу інституційних ресурсів які призводять до змін функціонування соціальних інститутів; використання нелегальних практик досягнення мети.

В процесі дослідження соціально-психологічних аспектів розвитку корупції в процесі національного розвитку варто звернутись до праць Дж. Хомансона, який досліджував, що суспільство в цілому формується і структурується на основі тих же процесів обміну, які викликають формування соціальних груп. Згідно з дослідженими джерел суб'єкт, що діє – це людина, яка раціонально прораховує вигоду.

Дж. Хоманс близький до позиції соціального реалізму: відстоюючи свою стратегію розуміння соціально-культурних явищ, він швидше зводить загальні соціальні закони до загальних психологічних, вважаючи за краще аналізувати явища на мікрорівні, тобто в між особових стосунках і малих групах.

Таким чином, явище корупції в процесі національного розвитку варто розглядати в соціальній взаємодії суб'єктів, що заснована на та задоволенні

власних потреб за рахунок мінімальних затрат та завдяки нелегальному досягненні мети.

Аналіз досліджень дозволив зрозуміти, що дослідження соціальної поведінки людини залежить від комунікаційних зав'язків в процесі становлення яких необхідно реагувати на дії та зміни які впливають на дії і наміри інших. Тобто, досить важливо уявляти себе на місці інших людей. Досить детально такий взаємозв'язок сформулював філософ і соціолог Дж. Мід, який розглядав чинки людини як соціальну поведінку відповідно до якої виділив два типи дій: значущі й незначущі.

Всі значущі події набувають символічного значення лише тоді, коли поняття, дія чи предмет символізують, або виражають зміст іншого поняття, дії або предмета. В такому випадку взаємодія між людьми є безперервним діалогом, у процесі якого вони спостерігають та осмислюють наміри один одного і реагують на них [92].

В такому випадку соціальні корупційні прояви взаємодії суб'єктів розглядають процес формування єдиного символічного простору для взаємодій, яка є основою взаємовідносин групових і організаційних цінностей.

Отже, виходячи з вищезазначеного механізму взаємодії соціального характеру усіх суб'єктів соціально-корупційної взаємодії є прогнозування можливостей взаємовпливу та ситуаційної визначеності між партнерами.

Дану здатність в своїх працях було підкреслено в концепціях У. Томас і Д. Томас, що визначили: «Якщо люди визначають ситуації як реальні, то вони реальні за своїми наслідками» [173, с. 26]. Процес взаємодії завжди відрізнявся один від одного. При цьому, необхідно враховувати характер вчинків, які наводять те, що більшість індивідів приймає такий характер управління який залежить від вражень оточення. Таку залежність взаємодії було виділено Є. Дюркгеймом [42], яку він охарактеризував у знаменитій книзі «Презентація себе в повсякденному житті».

Є. Дюркгейм в контексті дослідження корупції як соціальної взаємодії можна виділити наступні:

- 1) суб'єкти взаємодії повинні проявляти ситуаційну відповідність або «практичне знання того, як поводитися в соціальних ситуаціях»;
- 2) люди повинні проявляти відповідний рівень залучення в дану соціальну ситуацію;
- 3) всі суб'єкти взаємодії повинні бути доступними один для одного, інакше зв'язок повністю руйнуватиметься.

Дослідження доводять, що фактором появи, становлення та розвитку корупційних відносин у процесі соціальної взаємодії є наявність мотивації як сукупності факторів, механізмів і процесів, які забезпечують виникнення спонуки до досягнення необхідних для індивіда цілей.

Виділення форми корупції яких вона набуває в залежності від існуючого соціального середовища та прагнення вистояти в конкурентній боротьбі з іншими учасниками. В боротьбі з корупцією як соціально-політичним явищем для нас важливо розуміти, що на практиці основним індикатором є логіка, що пов'язана з проявами зовні прихильності до цілей і норм тієї групи, яка є пануючою та приєднується на підставі своїх інтересів.

В певній мірі корупція виступає частиною загального аналізу реальності, яку суб'єкт прагне бачити так, як йому зручно в певний часу. Відчуття належності спонукає діяти на основі схем та моделей, які вже використовувались в даній ситуації колективом або одноосібно і результат їх вирішення є вигідним. Такі факти дозволяють накопичувати корупційні практики які в майбутньому є можливість включати до переліку дій боротьби з корупцією.

Дослідження більшості вчених дозволяє розглядати суспільство як продукт людської взаємодії, що структурується нормами і цінностями, які дозволяють зрозуміти зміни, що відбуваються в соціальній системі. У певному вигляді, концепція корупції розглядається як «вид стратегічних дій, у яких два або більше учасників зобов'язуються обмінюватися відносинами

шляхом успішної передачі грошей або влади, яка відбувається в обхід існуючих законів і нормативних відносин» .

Розуміння корупції як категорії життєвого світу дозволяє нам сприяти національному розвитку з мінімізацією корупційних проявів у всіх сферах життєдіяльності та розвитку людини. Наявність чіткого плану дозволяє навести чітку орієнтацію пізнання. Розвиток національної корупції як соціального явища поєднує в собі структурні елементи, інститути, групи та ціннісно-нормативні комплекси. Як наслідок деякі вчені почали розглядати явище корупції як дуальну модель в якій національний розвиток боротьби з корупцією розвивається паралельно.

Тобто, існування корупції поштовхом до розвитку, завдяки якому вірна розстановка пріоритетів відкриває можливості до розвитку. Аналіз корупції відбувається з врахуванням її структури, а не лише форми поведінки носія явища. Розуміння корупції як форми соціальних відносин відбувається за рахунок соціологічних досліджень та аналізує її діяльність в різних інституційних проявах.

Основним поштовхом до вчинення дій пов'язаних з корупцією є існування проблем невизначеності суб'єкта з використанням ресурсів, які є обмеженими. Обмеженість ресурсів більшою мірою зумовлена недосконалістю нормативної бази, а також власним небажанням суб'єкта державної влади діяти в рамках закону. Таким чином всі дії суб'єкта які направлені на розвиток державної антикорупційної політики з часом можуть повторюватись. Повторюваність припускає існування певної системи межі якої визначені ресурсами та рамками загальновизнаних норм. Вчинення дій корупційного характеру є ознакою недовіри до суб'єкту, соціальних інститутів, недостатньої довіри до особистості.

В сучасних умовах корупцію розглядають як відхилення в поведінці посадових осіб яка вмотивована можливістю одержання неправомірної вигоди за рахунок громадян з метою задоволення особистих потреб. Більшість дослідників стверджують, що держава зможе подолати корупцію

лише в тих умовах, коли відбуватиметься ґрунтовний підхід до підбору посадових осіб на посади, перед роботою на якій майбутні державні службовці вимушені будуть пройти ряд перевірок та тестів на визначення їх схильності до корупції.

С. Роуз-Екерман та М. Олсона розглядали корупцію як певну форму соціального обміну яка є можливою за умов надлишкового втручання держави у економічні процеси держави. Існує ствердження, що корупція може бути цілком функціональна, тому що є протипагою бюрократизації. Вона виступає засобом прискорення процесів прийняття управлінських рішень та сприяє ефективному хазяйнуванню [141].

Дослідження соціальний аспект розвитку корупції в процесі національного розвитку державної антикорупційної політики довели, що явище корупції є наслідком проявом кризи правової культури населення, яка підсилюється економічною та політичною нестабільністю держави. Існування корупції становить серйозну загрозу верховенству права, гальмує демократичний розвиток держави та посилює нестабільність у суспільстві, нівелює соціальну справедливість, унеможлиблює проведення необхідно важливих у країні реформ. Окрім цього, корупція руйнує належне державне управління, і є проблемою загальнонаціонального значення.

Загальнонаціональна проблема прояву корупція проявляється в ефективності реалізації соціальної політики України та соціального забезпечення, що значною мірою впливає на процес публічного управління в країні. Перетворення корупції в проблему зумовлено відсутністю двох наступних факторів:

- системи, завдяки якій відбувається оцінка впливу заходів соціального захисту на становище їх одержувачів;
- системи, яку необхідно використовувати для обліку громадян, які дійсно потребують державної соціальної підтримки.

Таким чином, виходячи з виділених факторів можемо зазначити, що системі соціального захисту населення України притаманна така ознака як:

охоплення більш значного кола громадян, які дозволять задовільними мінімальні потреби [151, с. 90-92].

Виділення основних суспільно-небезпечних наслідків корупції дозволить оцінити розмір сумарної шкоди, яку вона може заподіяти суспільним відносинам. Іншими словами – можемо відобразити усіх шкідливі та небажані погляди суспільства і держави під час змін соціальних цінностей та інтересах, які спричинені результатами корупційних правопорушень. Підсумовуючи вищезазначене, під соціальними наслідками корупції слід розглядати реальну шкоду для суспільних інтересів, яку заподіюють корупційними діяннями і виражається як сукупність причин пов'язаних із вчиненням певних правопорушень.

Оцінку впливу корупції на державу та суспільство можна провести завдяки непоправним наслідкам, таким як:

- недоотримання податкових надходжень через привласнення частини коштів податківцями;
- часовим втратам які виникають в наслідок зниження ефективності роботи апарату державного управління в цілому;
- зменшення кількості приватних підприємців задля зменшення кількості конкурентів;
- зменшення інвестиційного потоку у виробничий сектор;
- зниження темпів економічного зростання;
- зниження якості сервісу надання суспільних послуг;
- нецільове використання коштів з фондів міжнародної допомоги країнам, що розвиваються;
- неефективне використання людського потенціалу;
- збільшення розриву між різними суспільними прошарками;
- розвиток організованої злочинності через корумпованість правоохоронних структур;
- зневіра суспільства до влади[40].

В умовах сьогодення, боротьба з корупцією потребує мобілізації всіх існуючих ресурсів з боку народу так і з боку держави, адже подолання корупції є надзвичайно актуальним завданням, що підтверджено результатами загальнонаціонального опитування ще у 2018 році [72]. Відповідно до отриманих даних корупція є однією із серйозних проблем і займає 93,7% опитуваних. У розрізі по видах корупції, найбільше громадян турбує політична корупція 92,5%, побутова корупція 81,6%, бізнес корупція 72,4%. Водночас, в ході опитування було виявлено, що одними з найголовніших причин виникнення та поширення корупції є: відсутність покарань за корупційні порушення 80,1%; відсутність чесності та прозорості в політиці та державних службах 58,1%; звичка громадян вирішувати проблеми завдяки корупції 39,6%; відсутність основних правил та чіткості в процедурах діяльності органів державної влади 31,7%; низька інформованість населення щодо роботи державних інститутів 23,9%.

Таким чином, корупція є асоціальним, аморальним і протиправним явищем, яке спрямовує державу не лише до зневаги інших держав, до суттєвих збитків в економіці країни, але й деградації і занепаду держави. Тому зараз вкрай важливим є формування ефективного світогляду молоді через призму моралі та психології зі знаннями права та економіки.

Завдяки рисунку 1.1. можемо спостерігати прояви соціальної корупції, яке набуло особливостей подальшого розвитку в суспільстві через ряд причин.

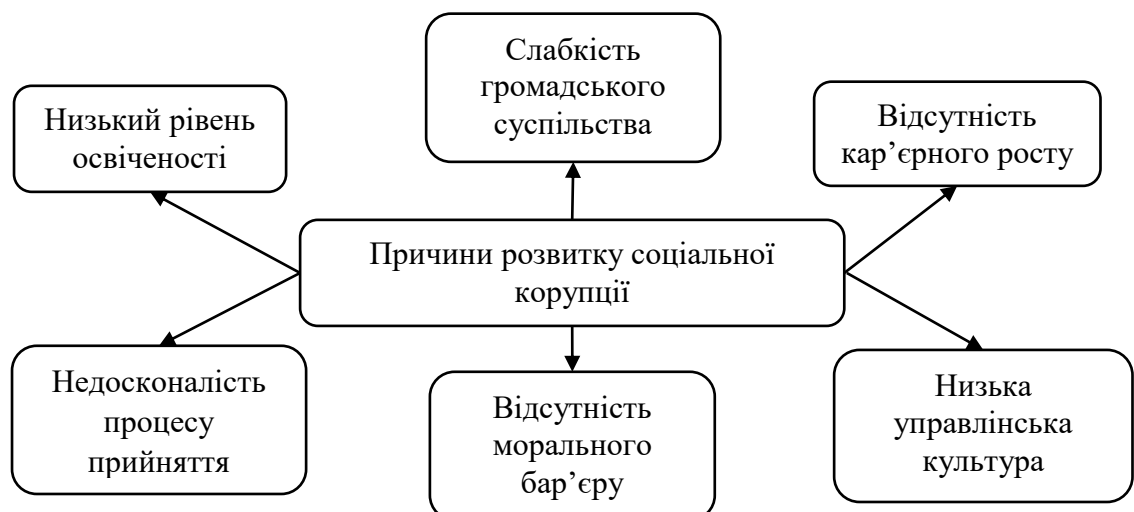

Рис.1.1. Огляд основних причин розвитку соціальної корупції

Вплив корупції на соціальну складову життєдіяльності країни впливає на розвиток тіньової економіки, що спричиняє розкрадання, поширення контрабанди, збільшує об'єми незаконного обігу заборонених речовин. Її вплив породжує існування живильного середовища, яке стає каталізатором для укорінення злочинності.

Важливим моментом подолання корупції можливе за рахунок системних і скоординованих дій, об'єднаних однією концепцією яка направлена на зміну способу життя і забезпечить формування правового соціального світогляду. При цьому, важливим елементом є наявність моральних якостей та ціннісних орієнтацій, відчуття справедливості яка буде природною прерогативою на підсвідомому рівні.

Для України активізація зусиль громадського суспільства в напрямі запобігання корупції, повинна базуватись на вихованні нетерпимості до цього явища та створювати придатну для життя чесну і законослухняну громаду. Досягнути бажаного результату є можливим за рахунок: впровадження інформативних тренінгів та семінарів, основним завданням яких є пробудження в молоді негативного сприйняття корупції; збільшення прозорості дій посадових осіб державної влади шляхом відкритого звітування; забезпечення всі державних службовців антикорупційною освітою яка спрямована на пробудження доброчесності та добросовісної роботи.

Узагальнюючи вищенаведений матеріал слід підсумувати, що корупція є соціальним феноменом, який досить стрімко поширений не лише в межах України але і в розвинутих країнах. В ході дослідження було виявлено, що масштаби соціальної корупції пов'язані з національними, політичними, соціальними, економічними та правовими особливостями які сформувались та існують в межах певної держави.

Таким чином, під час пошуку шляхів розробки та впровадження антикорупційної політики слід враховувати визначені особливості. Також, слід акцентувати увагу на необхідності усунення основних причин та умов,

що сприяють появі, поширенню та укоріненню корупції, оскільки оцінити їх наслідки є досить складно, але спостереження їх негативного впливу можливо на усіх сферах життя суспільства.

Висновки до 1-го розділу

В першому розділі роботи проведено аналіз історичних особливостей розвитку корупції, її еволюцію, сутність впливу на формування економічної політики та соціальний аспект розвитку.

Проведене дослідження дозволяє з'ясувати, що в сучасна корупція має ряд притаманних аспектів, які розвивались водночас з розвитком різних країн та народів. В ході дослідження було виявлено, що корупцію було прийнято поділяти на групи, відповідно до основних причин її виникнення.

Корупційному явищу притаманний еволюційний перехід, що супроводжувався переходом від хабарництва в звичайному вигляді до системного, багатоманітного явища глобального виміру.

Виявлені особливості історичного розвитку та прояву корупцію дозволили виділити певні етапи її розвитку:

- перший етап – проміжок часу, який охопив становлення та розвиток давньої цивілізації до кінця XIX ст. включно. На цьому етапі відбулась актуалізація корупції як проблеми, а також виявлення залежності її впливу на суспільний розвиток;

- другий етап – проміжок часу, який охопив кінець XIX ст. під час якого почали активно досліджувати сутність феномену корупції з наукового боку. Протягом цього періоду відбувся активний пошук основних причин існування цього негативного явища, а також аналіз та усвідомлення його рушійної сили;

- третій етап – проміжок часу від XX ст. й до теперішнього часу, він виокремлює основні пріоритетні напрями, рух якими дозволить

розширити уявлення про корупцію та сприятиме удосконаленню моделей державного устрою задля її мінімізації.

Таким чином, нам вдалося з'ясувати історичну сутність та зміст корупції, виділити її основні етапи розвитку та поширення відповідно до подій та особливостей функціонування держав. З огляду на досліджувані етапи та країни було виявлено, що темпи поширення залежать від державного устрою, державним тиском, церковною, військовою та іншими складовими. Більша частина досліджуваних цивілізацій, ще за часів свого становлення, намагалась застосовувати жорсткі методи протидії цьому негативному явищу.

Дослідивши історичні аспекти розвитку корупції було важливо проаналізувати сутність цього явища та оцінити вплив на економічний розвиток України. В ході дослідження було розглянуто основні визначення поняття корупції, визначено ризики, які безпосередньо виникають в результаті цього негативного явища.

Встановлено, що перелік основних понять не є вичерпним, він доповнюється та змінюється одночасно зі змінами, які відбуваються в суспільстві. Зазвичай, всі можливі перетворення викликані змінами сталого розвитку суспільства, впровадженню нових механізмів публічного управління, стрімким розвитком інформаційних технологій та відсутністю дієвих заходів щодо протидії корупції, що є однією з основних причин виникнення основних форм її прояву.

В ході дослідження важливо було проаналізувати основні ознаки корупції, що дозволило в подальшому визначити негативні наслідки впливу на економічну політику держави.

Було визначено, що існування цього явища, в державному секторі, сприяє виникненню та поширенню тіньової економіки яка залежить від виду діяльності. Виходячи з вище викладеного матеріалу було запропоновано ряд урядових дій, які сприятимуть протидії цьому явищу.

Наступним кроком дослідження став аналіз соціального аспекту розвитку корупції в процесі розвитку державної антикорупційної політики. В ході дослідження було важливо визначити які соціальні підсистеми існують в суспільстві та визначити найбільшу концентрацію корупціонерів в кожній з них. Вияснили, що саме в неофіційній підсистемі зосереджено найбільшу кількість корупціонерів, оскільки її діяльність, здебільшого, побудована на протиправних методах. В ході дослідження виявили, що явище корупції не може існувати окремо від людини, в більшості випадків воно залежить від поведінки людини, її діяльності, виховання, способу життя, емоційного стану, належності до певної соціальної групи. В певній мірі корупція є своєрідним способом мислення, який зображає життєдіяльність людини в певний проміжок часу.

Слід відзначити, що соціальний феномен корупції, який досить стрімко поширений не лише в межах України але і в розвинутих країнах зумовлений існуванням бідності та великого розриву між різними верствами населення. Вдалось дослідити, що вплив корупції на соціальну складову життєдіяльності будь якої країни сприяє розвитку та поширенню тіньової економіки, що спричиняє розкрадання, поширення контрабанди, збільшує об'єми незаконного обігу заборонених речовин. Її вплив породжує існування живильного середовища, яке стає каталізатором для укорінення злочинності, сприяє дестабілізації суспільства, заміні основних функцій на протиправні.

Подолання соціальної корупції буде можливим, якщо кожен громадянин суспільства, усвідомлюючи її руйнівний характер, перестане вирішувати свої питання завдяки хабарам та іншим зловживанням, адже масштаби соціальної корупції пов'язані з національними, політичними, соціальними, економічними та правовими особливостями які сформувались та існують в межах певної держави, подолання яких сприяло б одночасному підняттю кожної складової.

Таким чином, перший розділ роботи присвячений визначенню негативної тенденції розвитку корупції від найдавнішого часу до сьогодення, який охоплює всі сфери життєдіяльності громадського суспільства, органів публічної влади та економічну складову через укорінення її у маси. Дослідження впливу на економічну складову розвитку держави, соціальної сутності та її впливу на розвиток антикорупційної політики держави.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо виявлення впливу корупції на розвиток державної антикорупційної політики

В Україні корупція й досі сприймається суспільством складним соціальним явищем яке стало невід’ємною частиною повсякденного життя. Її негативний вплив завдає шкоду політичному, соціальному, економічному та іншим державним інститутам, несе загрозу демократії, шкодить національній безпеці.

Вирішення такої проблеми є можливим реалізувавши на практиці комплекс заходів антикорупційного характеру які необхідно здійснювати послідовно. Для ефективної реалізації необхідно чітко усвідомлювати особливості розвитку корупції та корупційних ризиків, а також вміти оцінювати ефективність впроваджених заходів. Завдяки заходам стає можливим коректне й чітке визначення причин та умов виникнення корупційних ризиків державного управління, що відповідатимуть реальним потребам антикорупційних заходів.

Враховуючи дані соціологічних досліджень більша частина масових протестів, які відбувались в Україні були спричинені існуванням корупції в органах державної влади, дії яких впливали на погіршення економічного добробуту громадян.

Якщо звернутись до результатів дослідження “Барометра Світової Корупції”, яке було проведено Міжнародним дослідницьким центром Gallup International Association, 36% з усіх опитаних українців були готові вийти на вулицю, протестувати проти корупції. Інша частина опитаних, а саме 74% були впевненими, у корумпованості державних органів, а також у відсутності практичних дії з боку органів влади в подоланні корупційних зловживань [64].

Отже, корупція є чинником, який несе реальні загрози національній безпеці, розвитку демократії та суспільства, конституційному ладу України. В загальному, прояви корупції підривають авторитет країни на міжнародному рівні.

Враховуючи спільні ознаки корупційних дій стає очевидним, що це явище пов'язано з діяльністю, яка здійснюється посадовою особою на власний стар та ризик. Таким чином, аналіз думки вчених, щодо поняття «корупційний ризик», державної сфери та яким чином він впливає на розвиток економічної складової України наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Аналіз понять «корупційний ризик»

Джерело	Сутність поняття
1	2
Аналітичний звіт	Правові, організаційні та інші фактори й причини, які породжують, заохочують (стимулюють) корупцію у сферах надання адміністративних послуг і контрольно наглядової діяльності держави
В.В.Астанін	Імовірність виникнення корупційної поведінки, яка може бути викликана: недотриманням обов'язків, заборон і обмежень, встановлених для державних службовців у зв'язку із проходженням державної служби; реалізацією повноважень при здійсненні професійної діяльності державного службовця
П.Н. Баликов, Є.Л. Богданова	Явище або сукупність явищ, які породжують корупційні правопорушення або сприяють їх поширенню
О.В.Казаченкова	Обставини, чинники та явища, що виникають у процесі функціонування органів державної влади, здійснення службової діяльності державними службовцями, і створюють ситуацію можливого скоєння корупційного правопорушення
В.В.Лисенко	Сукупність причин та умов, які сприяють проявам корупції в органах ДПС України
Т.М. Лозинська	Можливість прояву факту корупції
М.І.Мельник	Обставини (явища, процеси) у діяльності посадових і службових осіб державних органів, які створюють ситуацію для їх можливої корупційної поведінки, породжують корупційні правопорушення або сприяють їх розповсюдженню
Г.А.Сатаров	Шанс опинитися в корупційній ситуації, увійшовши в контакт з посадовими особами, що представляють нашу державу
Національне агентство з питань запобігання корупції	Імовірність того, що відбудеться подія корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, яка негативно вплине на досягнення органом влади визначених цілей і завдань

Продовження табл. 2.1.

1	2
А.В.Волошенко	Імовірне відхилення фінансових параметрів й економічного процесу від загальнодержавних інтересів
К. Л. Бугайчука	це відповідний факт (дія, стан), який створює умови для вчинення корупційних правопорушень особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування
А. М. Михненко	це умови, що сприяють виникненню, розвитку, реалізації та поширенню корупційних практик у службовій та професійній діяльності суб'єктів корупційних правопорушень, які склалися унаслідок застосування процедур, визначених відповідним процесуальним законодавством та іншими регулятивними нормами, включаючи підзаконні нормативно-правові акти, відомчі накази уповноважених державних органів, внутрішні регулятивні документи юридичних осіб; унаслідок неналежного виконання або ігнорування окремих положень процесуального законодавства та регулятивних норм за умови відсутності контролю або неефективного контролю за діяльністю суб'єктів корупційних правопорушень

*Складено на підставі: [7; 14; 20; 24; 25; 57; 71; 81; 88; 91;128; 145]

Таким чином, в ході дослідження поняття корупційного ризику варто відзначити, що більшість науковців зводять їх до виділення переліку чинників та причин, які спонукають і стимулюють державних службовців до вступу у корупційні відносини. З усіх дослідників досить змістовно та повно описав корупційний ризик А. М. Михненко [91], с. 214–233, який відзначив наявність певних умов, які склалися внаслідок неналежного виконання або ігнорування законодавства.

Слід зауважити, що водночас науковці залишають поза увагою обов'язкові характеристики самого ризику в державному управлінні о яких відносять: присутність ймовірності прояву негативних наслідків дії або бездіяльності.

Характерною відмінністю корупційних ризиків від інших ризиків є те, що перші завжди несуть негативні наслідки. Корупційний ризик є деструктивним, породжує поширення негативного суспільного ефекту. Разом з тим, можемо погодитись з авторами, які до ознак ризику відносять наявність альтернативної поведінки, яка б сприяла запобіганню або мінімізації їх наслідків.

Для України важливо брати за основу досвід саме тих країн, які на державному рівні сформували дієву антикорупційну модель яка сприяє економічному зростанню країни. Враховуючи рейтинг найбільш не корумпованих країн відповідно до рейтингу Transparency International [112] належать: Данія, Нова Зеландія, Фінляндія, Сінгапур, , Швеція, Швейцарія, Норвегія, Нідерланди, Німеччина, Люксембург. [112]. Зазначені країни не викорінили корупцію повністю, але знизили її до низового рівня. Такий результат можна пояснити тим, що в свідомості громадян посадова особа ототожнена з людиною, обов'язком якої є виконання функцій держави в контексті проведення державної політики та обслуговування населення.

Тому, для України є важливим застосування досвіду Данії та Нової Зеландії. Саме Данія є країною, яка перебуває лідером в рейтингу країн з низьким рівнем корупції протягом останніх років. Цій країні притаманні такі якості як: інформаційна прозорість державних структур; свобода доступу засобів масової інформації до документації.

Антикорупційна політика Данії більшою мірою спрямована на превентивні заходи завдяки яким формується певна культура нетерпимості корупції в суспільстві. У Данії функціонує Агентство міжнародного розвитку Danida основним видом діяльності якого є реалізація програм розвитку та безвідсоткові позики для проектів. Діяльність компанії побудована на контрактах з антикорупційними Положеннями.

Країна має триступеневу судову систему, яка складається з: міських та окружних; двох апеляційних та Верховного суду.

Наявний інститут контролю за органами державної влади який розширюється. На постійній основі відбувається взаємоконтроль з боку монарха, судової системи та громадськості.

Уряд Данії та України співпрацює в сферах розвитку щодо громадського суспільства, забезпечення його прав. У 2017 році було розпочато «Антикорупційну ініціативу» задля посилення позицій антикорупційних інститутів та зміцненню зовнішньої контролюючої функції.

Таким чином, можемо виділити, що основними засобами стримування поширення корупції в Данії є:

- дотримання стандарту добробуту, в основі якого є: забезпечення рівноваги між працею та життям населення;
- посилення корпоративної соціальної відповідальності з урахуванням можливих проявів корупції;
- наявність сильної нормативної бази та наявність кримінальної відповідальності за дії пов'язані з корупцією;
- відкритість та участь громадян у моніторингу за розподілом та використанням державних коштів.

Нова Зеландія є теж зразковим прикладом для України, адже це країна, яка входить не лише в рейтинг найменш корумпованих країн, але й :найбільш миролюбних; якісних по чиновницькій роботі; захистів інвесторів; вільними.

Якщо розглядати законодавчу владу вона є однопалатною (складається зі 120 членів). Вищою судовою владою є Верховний суд, нижчим за владою є Високий суд (правосуддя здійснюється за кримінальні та цивільні порушення) та Апеляційний суд. Система спеціалізованих судів також є: Сімейний, Молодіжний, Природоохоронний та ін.

Основою їх правової системи є загальне право Великобританії (1846р), ряд законодавчих актів, положень.

Профілактику корупції в цій країні здійснюють завдяки розмежуванню влади та бізнесу. Це сприяє прозорій роботі державного апарату та функціонуванню незалежних засобів масової інформації.

На сучасному етапі розвитку України пріоритетним завданням є створення та впровадження необхідної системи аналізу яка є необхідною для виявлення та оцінки впливу корупційних ризиків на державну систему.

Аналіз причин та умов виникнення корупції та корупційних відносин став важливим елементом досліджень науковців незалежно від сфери державного управління. Всі науковці схильні виділяти такі складові

корупційних ризиків в державному управлінні як: організаційно-правові, економічні, соціально-політичні, технічні, культурні та ментальні.

Детальна оцінка корупційних ризиків дозволяє виявляти прогалини та існуючі недоліки системи державного управління які сприяють виникненню корупції серед посадових осіб.

Досліджуючи питання виникнення корупційних ризиків на державній службі в Україні, можемо виділити такі основні причини їх виникнення як:

- недостатній рівень оплати праці, який поєднується з існуванням тіньового сегменту оплати праці;
- існування розриву між оплатою праці державних та приватних секторів;
- існування суб'єктивної точки зору в процесі прийняття рішень, що впливає на плинність кадрів;
- низький рівень професійної етики певної частини державних службовців;
- повне підпорядкування керівнику, що мінімізує можливість самостійного прийняття рішень;
- відсутність чіткого порядку щодо дисциплінарних покарань.

Таким чином, наведені причини відображають реальний стан справ, який притаманний державній службі України.

Для узагальнення наукових джерел, які мають різні підходи щодо визначення основних причин виникнення корупційних ризиків звернемося до таблиці 2.2., в якій відображено не лише основні причини, але й схожість більшості з них.

Таблиця 2.2.

Аналіз причини виникнення корупційних ризиків

Джерело	Причини
Доповідь Комітету з правових і політичних питань ОЧЕС [140]	політичні, економічні, соціальні, недосконалість законодавства, моральна деградація суспільства, історико-культурних традиції
Аналітичний звіт Центру політико-правових реформ та Фонду «Демократичні ініціативи» [71, с. 18-19]	недостатній рівень оплати праці, надмірний суб'єктивізм у питаннях публічної служби, низький професійний рівень та моральність публічних службовців, надмірний вплив керівника, відсутність прозорого порядку притягнення до відповідальності
С.Ж. Лазаренко [79]	соціально-політичні, соціально-правові, соціально-економічні, соціально-психологічні
В.В. Побережний [122]	відсутність правового механізму запобігання та розв'язання конфлікту інтересів, неврегульованість процедури та механізму лобіювання інтересів громадян
А.В. Понедєлков [123]	організаційні, соціальні, економічні, політичні та неефективна кадрова політика
Л.М. Усаченко [167, с. 42-45]	політичні, економічні, правові, організаційно-управлінські та соціально-психологічні

Розглянувши основні причини, слід відзначити що всі вони є достатньо обґрунтованими, їх зміст не суперечить один одному, враховують всі специфічні особливості правових, економічних та соціальних систем.

Виходячи з цього, можемо стверджувати, що сама корупція – багатоаспектне соціально-економічне явище, яке має певні політичні та моральні складові що складаються із комплексу протиправних дій, неетичних вчинків об'єднання яких ускладнює процес виявлення умов виникнення корупційних ризиків. Також, складність обумовлена тим, що не у всіх випадках є можливо відрізнити джерела потенційних корупційних явищ, від таких, що є некорупційними у всіх випадках.

Схематичне відображення основних причин виникнення корупційних ризиків на державній службі можемо спостерігати на рисунку 2.1.

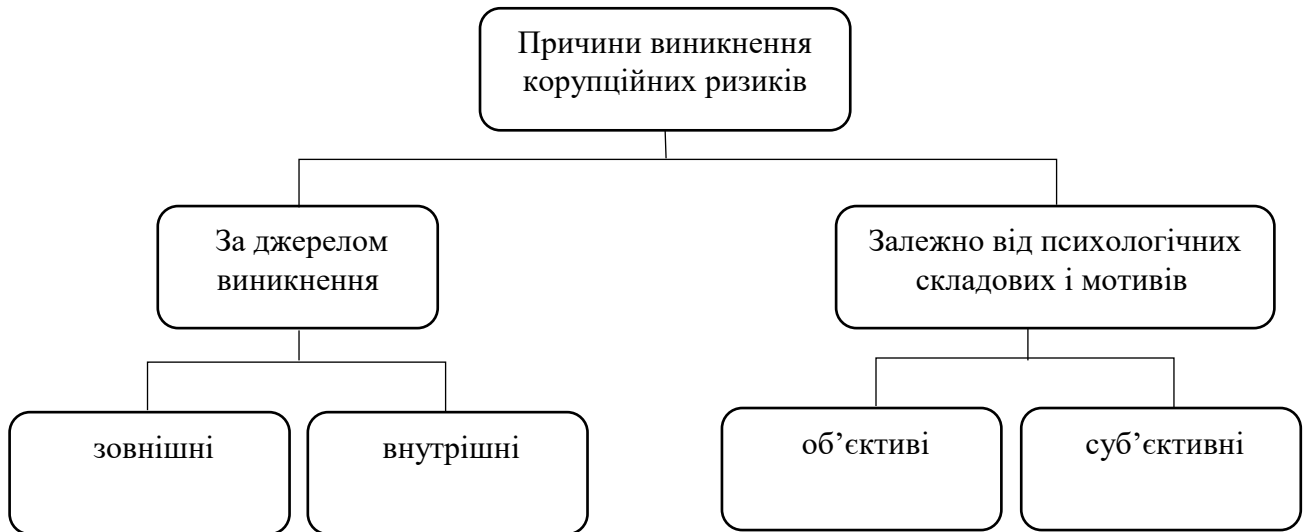

Рис.2.1. Класифікація причин виникнення корупційних ризиків на державній службі

Виходячи з причин, зображених на рисунку, можна більш детально розглянути корупційні ризики за джерелами виникнення:

- зовнішні – це причини, які відносять до правових, політичних, економічних та соціальних проявів, які безпосередньо пов'язані із загальним функціонуванням системи державного управління;

- внутрішні – це причини, обумовлені діяльністю всередині державної служби, які також мають правові, політичні, економічні та соціальні прояви.

Враховуючи психологічні складові та мотиви до об'єктивних причин частіше всього відносять: специфіку основної діяльності, яка проявляється в здатності приймати рішення в конфліктних та екстремальних ситуаціях.

Суб'єктивними причинами прояву корупційних ризиків є наявність тісних неформальних відносин між різними особами державної влади, яка проявляється через надмірну службову завантаженість певних осіб, що породжує зародження несприятливого морально-психологічного клімату.

Враховуючи причини виникнення корупційних ризиків, необхідно створювати всі необхідні умови для їх мінімізації та викорінення з метою підвищення ефективності роботи державної служби.

Таким чином, враховуючи думку експертів можемо вважати, що Україні слід дотримуватись міжнародного досвіду управління корупційними ризиками. Отже, процес управління корупційними ризиками повинен містити наступні складові:

- виявлення корупційного ризику;
- оцінка корупційного ризику;
- зниження корупційного ризику шляхом використання спеціально розроблених заходів.

При виявленні корупційних ризиків необхідно розглядати їх основні складові – аналіз самого ризику та аналіз заходів, які мають застосовуватись для його мінімізації.

Весь процес оцінки корупційних ризиків повинен містити чотири основні етапи, які відображені на рисунку 2.2.

Рис. 2.2. Характеристика основних етапів оцінки впливу корупційних ризиків

Оцінивши послідовність та змістовність кожного з етапів, розглянемо більш детально кожен.

На першому етапі проводять аналіз та визначають функції конкретних об'єктів оцінки, реалізувавши які настає ймовірність появи корупційної поведінки. Виявлення такої поведінки дозволяє мінімізувати негативні наслідки для життєво важливих інтересів держави та особистості. Наведений метод використовується під час розгляду та співставлення предмету оцінки, статистичних даних і самого змісту скоєння корупційних правопорушень. Аналізуючи практичні зв'язки повноважень об'єкта оцінки можливістю настання негативних наслідків.

На другому етапі необхідно аналізувати нормативно-правову базу, регламенти, посадові інструкції які необхідні для регулювання існуючих механізмів державного управління конкретних об'єктів оцінки з метою виявлення факторів та умов які впливають на скорочення корупційних правопорушень.

На третьому етапі визначають конкретні посади об'єкту оцінки, які є найбільш вразливими при обранні корупційної поведінки. Аналізуючи такі посади необхідно враховувати критерії, що характеризують посадових осіб реалізації корупційно-небезпечних функцій та повноважень.

До четвертого етапу можна переходити в тому випадку, коли попередні три успішно реалізовані та є результати, на основі яких можна продовжувати оцінку. Та цьому етапі відбувається оцінка ймовірностей виникнення корупційних ризиків в процесі виконання функцій чи повноважень під час основної діяльності посадових осіб. Оцінка повинна проводитись за допомогою поділу за зони критичного характеру, на яких відбувається виявлення можливого строку настання подій.

Результатом вищезазначених етапів буде поєднання ймовірності настання корупційного ризику з оцінкою їх впливу, що утворить окрему складову таку як оцінка невід'ємних корупційних ризиків.

В ході дослідження було виявлено, що невід'ємним ризиком є певний рівень виникнення корупційного ризику без урахування методів його контролю. Водночас, поширеність та рівень впливу корупційного ризику можемо представляти за шкалою: 1-дуже високий; 2-високий; 3- середній; 4- низький та 5-дуже низький.

В результаті проходження основних етапів оцінки впливу корупційного ризику обов'язковим елементом є документація результатів проведеної оцінки, що виглядає як певний реєстр з таблицями та шаблонами. В цьому документі повинна бути вся необхідна інформація про функції та процеси, фактори індивідуального характеру та загрози, які визначають корупційну поведінку.

Необхідно визнати, що лиш нещодавно відбулось державне усвідомлення проблеми, щодо існуючої системи боротьби з тотальною корупцією адже зневажання її є тією визначальною умовою яка загрожує національній безпеці. Стало очевидним, що протидія тотальній корупції, яка укорінилась в нашу державу не може відбуватися на підставі примітивних уявлень. Існування критичних загроз, реакція на них, зумовлена проникненням корупції у всі сфери життєдіяльності.

Більша частина країн світу вже протягом тривалого часу визнає корупцію проблемою яка набула глобальних масштабів. Яскравим прикладом ефективного прояву державної антикорупційної політики є Данія, Нова Зеландія, Фінляндія, Сінгапур та Швеція, які займають 5 найвищих позицій з 88, 87, 85, 85, 85 балами відповідно [111].

Більше 10 років Україна приєднана до міжнародної спільноти проти корупції, проте це не наблизило позиції до лідерів. Створена правова база не запрацювала так як того вимагає закон, оскільки принципи верховенства права були знецінені. Формування позитивного іміджу України, як держави лідера, не відбулось належним чином, взаємовигідна співпраця залишилась на базовому рівні розвитку [113].

Таким чином ряд заходів державної антикорупційної політики повинен будуватись на системному підході вирішення проблеми. Системний підхід дозволяє вирішувати існуючі завдання в найкоротші терміни з мінімальними затратами часу а також, проводити оцінку попередньо вирішених справ, основним завданням яких є боротьба та протидія корупції державного сектору.

Результатом укорінення корупції в усі сфери існування людини поняття “розвиток” і “реформа” ототожнювались лише з недовірою й скептичними зауваження. Незважаючи на появу та впровадження антикорупційної стратегії України та дій, щодо вдосконалення законодавчої бази, яка містить найбільш важливий Кримінально процесуальний кодекс та ряд важливих законів України “Про правила етичної поведінки”, “Про адміністративні послуги”, змін до антикорупційного законодавства, встановлення відповідальності осіб щодо врегулювання конфлікту інтересів - державі не вдалося вибудувати цілісну інфраструктуру задля боротьби з корупцією [110].

Проте, затрачені зусилля не зупинили розвиток корупційних схем в державному управлінні, які призводять до руйнівних наслідків соціально економічної сфери та проявляються у:

- змінах в інвестиційному кліматі. Інвестори різних країн мають бажання співпрацювати та платити за доступ до внутрішнього ринку України, проте загроза давання хабара за користування правами відлякує всіх оточуючих;

- зміни обсягів фінансування, що зумовлені розкраданням коштів Державного бюджету. Такі дії занапали бізнес через систему “відкатів” та хабарів адже саме вони є більш прибутковими ніж ефективно функціонуюча економіка яка потребує значних інвестицій;

- збільшенні тиску на національну валюту,адже всі економічні діє є проявом хабарництва через неформальні платежі, що утворюють ефективно діючий тіньовий сектор економіки України;

- розкрадання бюджетних коштів за рахунок сучасних корупційних схем;

- диспропорція дохідної частини внаслідок існування тіньової економіки яка сприяє несправедливому розподілу прибутків.

Наведені прояви відображають факти сповільнення темпів економічного зростання, посилюють передумови для розвитку недобросовісної конкуренції та погіршують внутрішнє та зовнішнє інвестування [144].

Значна частина дослідження була зосереджена на тому, що існуючі схеми сфери державного управління є проявом нераціонального витрачання державних видатків, які концентруються в обмеженому колі посадових осіб. В такому випадку населення знаходиться поза увагою, їх захист, навчання, здоров'я опиняються під загрозою внаслідок: бюрократизованої системи надходження звернень громадян, їх обробки та відправки зворотного зв'язку. Такі дії повністю залишають без нагляду соціально незахищені верстви населення та ускладнюють можливість отримання соціальної допомоги.

Наведені факти є проявом недосконалої системи державного управління яка призводить до неефективності всіх програм, в тому числі державної антикорупційної політики. В результаті виникає необхідність переоцінки існуючої державної політики, яка зумовлена:

- неефективною роботою усіх державних організацій яка сприяє нерівномірному розподілу ресурсів та благ між громадянами країни;

- зловживанням службових повноважень, які спричиняють падіння освітньої, медичної, охоронної складової.

Державна антикорупційна діяльність повинна базуватись на врахуванні соціально важливих складових держави, що дозволить створити такі умови використання бюджетних коштів, які б враховували загальні можливості країни [4].

Низький рівень співпраці держави та суспільства збільшує рівень невизначеності в діях, які пов'язані з корупційною боротьбою. Підходи, які нам відомі та застосовуються в боротьбі з корупцією не дають чіткого бачення шляхів боротьби з даним явищем. Профілактичні заходи боротьби з корупцією є неефективні та застарілі.

Вивчаючи обрану тематику було виявлено, що прогрес подолання корупції-відсутній, основною причиною є відсутність політичної волі керівників апарату державного управління. В умовах сьогодення більша частина корупції спостерігається серед політиків та осіб, які представляють інтереси держави та займають високі посади, отже – політичний компонент виступає захисною функцією всіх зловживань .

Перешкода, яка виникає в ході розробки державної антикорупційної політики зосереджена в особистих (в певних випадках) групових входах посадових осіб, які за рахунок перевищення своїх службових повноважень породжують корупційні схеми. Таким чином корупція залишається одним найбільш прибуткових бізнесів який має мінімальну кількість ризиків та короткий період окупності.

Оцінити ефективність роботи органів Національного антикорупційного бюро України можливо за допомогою звітності за 2017-2019рр. Актуальною для дослідження є інформація за перше півріччя обраних років, які відображені на рис.2.3.

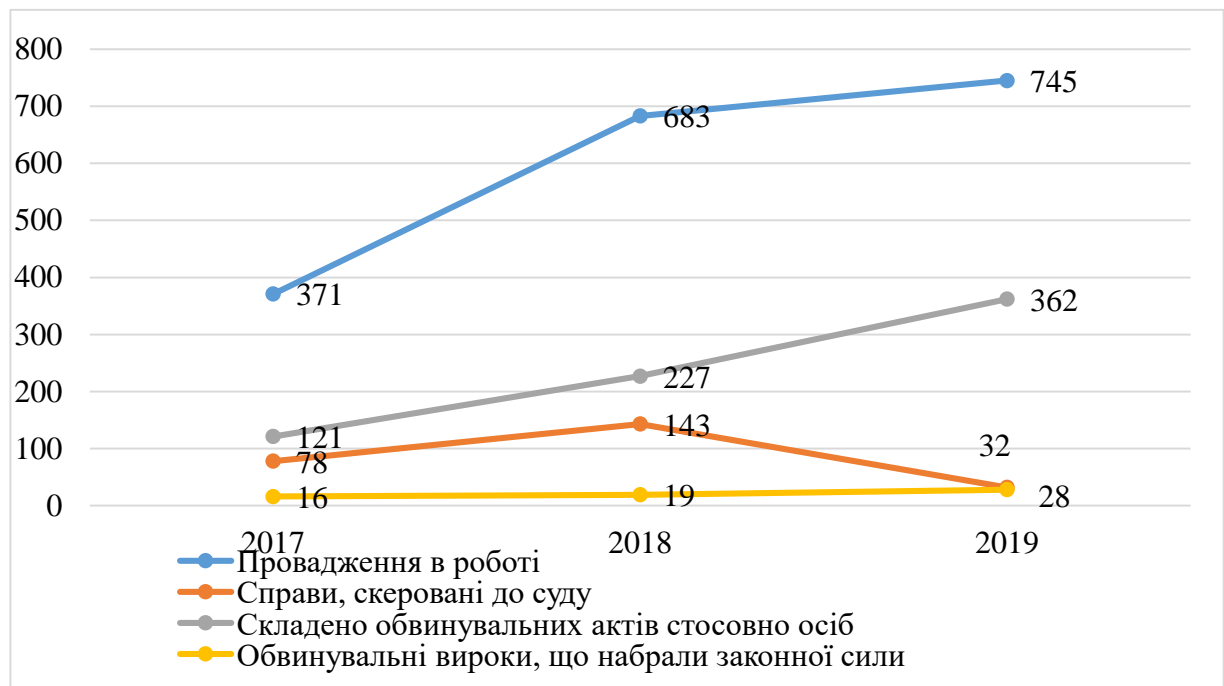

Рис. 2.3. Динаміка активності діяльності національного антикорупційного бюро

Джерело: [складено автором на основі 103]

Дані рисунку відображають приріст провадження в роботу. З 2017 по 2019рр. в I півріччі спостерігається збільшення на 49,8%, що свідчить про активізацію роботи. Проте, кількість справ, що скеровані до суду в 2019 році зменшилась в 243,7%.

Досліджені дані відображають приріст кількості складених обвинувальних актів стосовно осіб, що в 2019р.склали 362 акти, що на 33,43% більше ніж в 2017р. Кількість обвинувальних вироків хоч і зросла до 28 в 2019р., що на 57,14% більше. Проте, співвідношення кількості складених актів до кількості вироків є меншою в значну кількість разів, що відображає актуальність теми дослідження.

Таке падіння відображає недосконалість роботи органів державної влади, або ж підкреслює рівень зацікавленості певних осіб в нерозкриті справ для отримання неправомірної вигоди. Більша частина корупційних проявів акумулюється в органах податкової служби, агентстві земельних ресурсів, митниці та органах внутрішніх справ. Зосередження корупційних явищ в

таких структурах є проявом загрози національної безпеки країни та її позицій на міжнародному ринку співпраці.

Таким чином стає зрозумілим, що корупція протягом тривалого часу залишалась одним із найбільш прибуткових та найменш ризикових бізнесів країни. Досліджуючи питання розвитку корупції важливим є визначення місця України в рейтингу Transparency International [54], який відобразив, що в 2016 році Україна займала 131 місце, в 2017 -130 місце, в 2018 – 120 місце.

Поступові кроки покращення рейтингових позицій є проявом соціально-економічних особливостей розвитку держави яка враховує можливості розбудови антикорупційної системи з врахуванням досвіду лідируючих країн.

Результативність в покращенні ринкових позицій була досягнута за рахунок виявлення проблем та внесення корективів у їх вирішення. Таким чином, певні зміни відбулись в антикорупційній політиці України, яка почала містити:

- методи покарання за корупційні правопорушення які є більш жорсткими (збільшення штрафних санкцій, наявність кримінальної відповідальності та ін.);
- гарантії захисту осіб (викривачів корупції);
- можливості анонімного звернення та передачі інформації про корупційні прояви;
- більш чітку класифікацію корупційних злочинів.

Таким чином, наявність доповнень свідчить про існування осіб, які зацікавлені в подоланні корупції, проте не вирішеними залишаються [111]:

- врегулювання конфліктів інтересів;
- запобігання корупції в політичній системі;
- реформування органів прокуратури.

Прагнення зайняти лідируючі позиції, збільшити фінансову стійкість країни, сприяти її розвитку без корупційного втручання змушує реформувати державне управління в цілому.

Однією з основних перешкод є: відсутність бажання керівного складу управління сприймати зміни які відбуваються в країні. З цією метою актуальними буде комплексне реформування стимулів соціально-економічного зростання які будуть впроваджені водночас з заходами підвищення ефективності антикорупційної політики.

Слід зауважити, що тенденції впровадження змін протягом останнього часу насичені заходами, що значно сповільнюють темпи економічного зростання. Проте, комплексний підхід дозволяє, в кінцевому результаті, побачити позитивну динаміку змін соціальної сфери.

Одним з важливих кроків на шляху активної боротьби з корупцією в державному секторі є створення центрів надання адміністративних послуг (ЦНАПи). Центри є державними установами основна діяльність яких пов'язана з наданням різноманітних адміністративних послуг використовуючи принцип «єдиного вікна» та «прозорого офісу». ЦНАПи створюють при місцевих радах для підвищення комфортності та протидії появі корупції під час надання послуг фізичним та юридичним особам. Рушійною силою, яка сприяла створенню була децентралізація, яка сприяла розширенню повноважень громад та збільшення їх відповідальності за прийняті рішення.

Узагальнюючи вищевикладений матеріал ми дійшли висновку, що в процесі дослідження сучасних проблеми які виникають на шляху розвитку державної антикорупційної політики було виявлено, що корупція притаманна в усіх сферах розвитку країни. Таким чином, можна стверджувати, що саме корупційні явища державного управління є стримуючим фактором дієвості реформ та змін.

При впровадження заходів боротьби з корупцією варто враховувати рівень корумпованості сфери, адже між сферою діяльності та корумпованістю існує певна залежність.

До основних чинників, які впливають на механізм впровадження антикорупційної політики та врахування яких є необхідними віднесено:

- надмірне втручання контролюючих органів в діяльність приватного сектору;
- не врахування думок підприємницької ініціативи;
- надмірне підвищення цін на комунальні послуги, продукти та матеріали;
- несправедливий розподіл коштів між регіонами;
- розвиток тіньової економіки;
- відсутність спів мірної оплати праці з обсягом виконаних робіт, що призводить до виникнення трудової міграції;
- надмірне запозичення коштів, що спричинює тиск на національну валюту.

Таким чином, вищезазначені чинники впливають на формування авторитету країни, знищують дієвість систем соціального забезпечення та соціального захисту, що виражається у кількості та обсягах наданої допомоги населенню, що створює сприятливе середовище для процвітання корупції.

Саме тому, для мінімізації впливу вищезазначених чинників необхідно дотримуватись наступних принципів: професіоналізму, відкритості, звітності, рівності та відповідальності. Якщо заходи державної боротьби з корупцією впроваджувати з врахуванням зазначених принципів – спостерігатимемо можливість зростання національної економіки та збереження справедливості в функціонуванні соціальної політики.

2.2. Функціональна спрямованість євроінтеграційного процесу на виявлення та мінімізацію корупційних проявів

Корупція є однією з найбільших державних проблем, що тягне за собою погіршення економічних та соціальних сфер європейських країн. Протягом останніх років світова спільнота посилила інтерес до необхідності модернізувати існуючі економічні показники до європейських стандартів та гармонізувати українське законодавство до європейських стандартів. При цьому, особливу увагу приділяючи саме корупційним явищам в державній сфері.

Іноземні фахівці докладати чимало зусиль, аби опанувати всі можливі аспекти цього явища. Корупційним порушенням не перешкода державні кордони, своїми масштабами вона поглинає майже всі сфери нашої життєдіяльності, тим самим знищує довіру громадян до влади. Подолання такого явища вимагає комплексного вивчення та послідовно вирішення на глобальному рівні.

Процес Євроінтеграції став тим вибором українців, який підтверджує їх прагнення бути цивілізаційними, модернізувати економіку, знизити рівень технологічної відсталості, збільшення кількості робочих місць та створення сприятливого інвестиційного клімату. Такі дії були зумовлені рушійною силою стратегії реформування процесу публічного управління в Україні на 2016-2020р., яка спрямовувала свої зусилля на модернізацію державної служби.

Зміни в політичній сфері стали основними перевагами інтеграції, вони пов'язані зі створенням механізмів, що гарантують політичну стабільність, демократію та безпеку. Членство України в Європейському Союзі відкрило шлях колективних структур, завдяки якому стало можливим реалізації аспектів ефективною координації дій з державами-учасниками сфери контролю та активізує співробітництво.

Обраний шлях модернізації країн Європейського Союзу передбачав виділення основних тенденцій, які було необхідно врахувати і Україні. Основними з існуючих тенденцій були: наявність правового й організаційного забезпечення яке необхідне для модернізації інституцій та удосконалення процесу надання адміністративних послуг.

Водночас, одним із важливих елементів, який ми прагнули досягнути – відповідність основним принципам, що закріплені у Вашингтонському договорі та стосується демократії та свобод людини. Зазвичай, до них відносять:

- дотримання верховенства права та захист прав людини і громадянина;
- активізація міжнародної співпраці яка стосується вдосконалення сфери зміцнення демократичних інститутів, прав та свобод підтримки стабільності;
- підтримка добросусідських відносин з усіма членами, вирішення можливих конфліктів демократичним шляхом;
- дотримання та використання єдиної європейської моделі контролю над вітчизняними збройними силами.

Тому, існування та поширення корупції не притаманне такому процесу. Так, більша частина уваги, передусім, приділяється саме природі виникнення корупції та спрямовується на вироблення інструментарію, завдяки якому буде можливо мінімізувати його масштаби та зменшити вплив на суспільство в максимально короткий термін та з мінімальною кількістю шкоди.

В останній час досить важливо, для України, не лише мати тісні взаємозв'язки з ЄС, що відкрили кордони для зручного переміщення громадян, але підвищить ефективність державного сектору, змінять демократичні засади та верховенство права, що сприятиме зміцненню позиції країни.

Характер відносин України та Європейського Союзу був визначений:

- 14 червня 1994р. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державними членами, де

було визначено пріоритетні напрями наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу [166];

- 11 червня 1998р. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу, де визначено основні положення зовнішньополітичної стратегії, правовий простір, мету та етапи правової адаптації [129];

- 11 грудня 1999р. Спільна стратегія щодо України, схвалена Європейською Радою на Гельсінському саміті, де було підтримано процес економічних перетворень в Україні та поступового наближення законодавчої бази до законодавства Європейського Союзу [121];

- 14 вересня 2000р. Програма інтеграції України до Європейського Союзу, де визначено основні шляхи і темпи реалізації окремих пріоритетів, перебіг яких обумовлюється економічними реформами, спрямованими на досягнення критеріїв, вплив яких відображається на цілях валютного, економічного та політичного союзу держав-членів [132];

- 2005р. план дій "Україна - ЄС"[121];

- 2008р. Політична ініціатива ЄС "Східне партнерство"[48];

Таким чином, стає очевидним, що процес формування зав'язків та необхідність інтеграції з'явилась вже давно. Поштовхом до активного розвитку відносин став Закон України від 1 липня 2010р. «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», який сприяв процесу набуття повноправного членства. Ефективність інтеграції залежить від економічного простору та є одним із першочергових завдань розбудови економіки держави. Сам процес євроінтеграції був сповнений викликами, безпосередньо пов'язаними з реформами та радикальними інститутами перетворень.

Відповідно до даних Transparency International 126 місце із 180 країн, яке займає Україна роблять країну не конкурентоспроможною[112]. Це також впливає на реалізацію пріоритетних напрямів, а саме: енергетичного, торгівлі та інвестицій; юстиції; гармонізації українського законодавства до стандартів Євросоюзу; охорони довкілля; транспортної сфери; транскордонного співробітництва; співпраці наукової сфери, технологій та космосу.

Отже, лише завдяки сумлінному виконанню перерахованих напрямів можливо продовжити реалізацію Угоди про партнерство та співробітництво, упровадження стандартів ЄС у сфери виробництва та сприйняття України, як важливого суб'єкта політичних відносин.

В сучасному світі, для України, Європейська інтеграція виступає ключовим пріоритетом модернізації зовнішньої політики, в якій передбачено проведення системних реформ, що стосуються усіх сфер у відповідності до існуючих норм та стандартів Європейського Союзу.

Відомо, що головною метою євроінтеграції було набуття Україною членства в ЄС. В процесі побудови взаємозв'язку були обрані різні напрямки, одним із яких - співпраця нашої держави з ЄС та безвізовий діалог. Реалізація завдань, що визначені і затверджені в рамках діалогу дозволили Україні досягти безвізового режиму для громадян, в т.ч. відносно «шенгенської зони» [6].

Перші спроби переговорів що стосувались впровадження безвізового режиму з ЄС були розпочаті ще у 2008 р., їх характерною особливістю було те, що вони йшли окремо від переговорів які стосувались підписання угоди про асоціацію.

Так, сьогодні, ЄС займає важливе місце у сфері міжнародних економічних відносин, йому виділено визначальну роль у світовій політичній системі. Наявність досягнень у соціально-економічній сфері свідчить про ефективність стратегій, які обрали західноєвропейські країни, а також про ефективність механізму, який поєднаний з методами інтеграційного процесу. Окрім вищезазначеного, запровадження безвізового режиму для України вивів економічну сферу на новий рівень, адже саме нова політична договірна створила умови в яких значно легше розроблювати стратегічні програми, сприяє зміцненню особистих і торгових відносин.

Варто зазначити, що вирішальним економічним підґрунтям євроінтеграції України є ряд економічних переваг, які ми отримали в результаті успішної реалізації цього процесу. Вихід на міжнародні ринки

відкриває можливості стрімкого покращення економічної ситуації та розширення ринки збуту.

Проте, на шляху до успіху виникає явище корупції, яке стрімко розвивається в державі. Її руйнівні здібності найбільш відображаються на економічних складових, адже вони залежить від правової та інституційної бази, якості публічного управління та існуючого політичного режиму. Відсутність державної стабільності, низька якість правового підґрунтя, породжують сприятливе середовище для розвитку корупційних діянь, які в свою чергу, ведуть до постійних криз.

Таким чином, існування корупційного явища не дозволяє здійснити реформування життєвих сфер і призводить до зниження якості життя населення. Згідно зі статистичними даними, проявом корумпованих країнах є те, що середній дохід становить третину доходу громадян країн які мають низький рівень корупції, а рівень грамотності населення є на 25% вищий, а головне, що рівень дитячої смертності втричі нижчий. Наявність таких даних говорять про те, що корупція є руйнівною, вона несе серйозну небезпеку соціально-економічного стану держави, її вплив є системним, що також впливає на рівень економічного розвитку.

Важливим етапом євроінтеграційного процесу є заходів в 24-х основних сферах суспільного життя. В межах кожної сфери було зазначено конкретні цілі та завдання сталого розвитку, які повинні виконатись до 2024 року [127].

Поточний прогрес виконання Угоди про асоціацію з боку Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, інших заінтересованих органів державної влади у 2019 році склав 37 % від запланованого протягом року обсягу реалізації завдань.

Розробивши Державну цільову програму з питань європейської інтеграції визначили, основні чинники міжнародної діяльності України, виділили перспективи її внутрішньої політики в перспективі, дотримання

яких сприятиме підвищенню безпеки та зміцненню відносин між усіма державами світу.

Обраний інтеграційний курс сприяв забезпеченню гарантій верховенства права, дотримання прав та свобод людини під час розвитку громадського суспільства та побудові соціально-орієнтованої ринкової економіки. В такому випадку, політична діяльність держави впливає абсолютно на всі сфери суспільного життя. Адекватна реакція на можливі напрямки реалізації державної політики сприятиме зміцненню зав'язків України та Європейського Союзу [127].

Загальний прогрес виконання угоди про асоціацію по 24-х основних сферах склав:

- політичний діалог, нацбезпека і оборона – 86%;
- ЮСБ, права людини – 82%;
- державні закупівлі – 80%;
- технічні бар'єри в торгівлі – 79%;
- підприємництво – 76%;
- управління державними фінансами – 68%;
- гуманітарна політика -62%;
- освіта, молодь, навчання – 61%;
- статистика та обмін інформацією – 56%;
- енергоефективність та ЖКГ – 54%;
- оподаткування – 53%;
- санітарні та фіто санітарні заходи – 52%;
- навколишнє природне середовище та цивільний захист – 46%;
- сільське господарство – 43%;
- захист прав споживачів – 42%;
- митні питання – 42%;
- наука, технології та інновації, космос – 35%;
- соціальна політика та трудові відносини – 35%;
- громадське здоров'я - 34%;

- енергетика – 29%;
- фінансове співробітництво та боротьба з шахрайством – 24%;
- фінансовий сектор – 22%;
- інтелектуальна власність – 21%;
- транспорт, транспортна інфраструктура, поштові та кур'єрські послуги -19% [127].

Завдяки наведеним вище даним ми можемо спостерігати, що з 24-х основних сфер найменш успішними у реалізації заходів є сфери, що не досягнули позначки у 30% виконання. Такі результати пов'язані з комплексністю та складністю реалізації поставлених завдань, які необхідно досліджувати секторально.

Таким чином, очевидним є те, що бажання України продовжити співпрацю з ЄС пролило світло на проблеми, які існували протягом тривалого часу, а також виявило нові, що стали відомими завдяки 24-м сферам прогресу виконання Угоди. Виявило сфери, реалізація завдань яких є повільною та довготривалою, що пов'язане з проявом корупційних явищ. Головною загрозою погіршення відносин з ЄС є не лише ще більше укорінення корупції але й :

- зменшення інвестиційного потоку в країну в результаті завищення загальноновиробничих витрат на корупційну невизначеність;
- скорочення витрат на освітню сферу та сферу охорони здоров'я (це явище є найбільш розповсюдженим, адже маніпуляції можливі різноманітні);
- збільшення державних інвестицій у проекти, які посадовцям є вигідними;
- занепад державної інфраструктури та державних інвестиційних проектів;
- зниження % податкових надходжень через корумпованість митниць.

Таким чином, перераховані загрози відображають ситуацію, яка погіршує імідж держави для партнерів, які є членами ЄС. Водночас, Україна

може розглядатись не як стратегічний партнер, а як країна, багата на сировину та матеріали.

Відомо, що проявляється у діяльності всіх країн, проте більша частина досягла успіху в попередженні її виникнення, а тим паче - стрімкого розвитку. За допомогою рисунку 2.4. розглянемо, як корупційні явища впливають на економічну ситуацію держави.

Рис.2.4. Вплив корупційних явищ на економічний розвиток держави

Таким чином представлений, рисунок відображає, які корупційні явища проявляються під час економічного розвитку держави та які складові зазнають найбільшого впливу. Існування такого процесу відображено на рисунку 2.5., де прослідковується взаємозалежність усіх елементів економічного зростання, вплинути на які можливо лише на державному рівні управлінні.

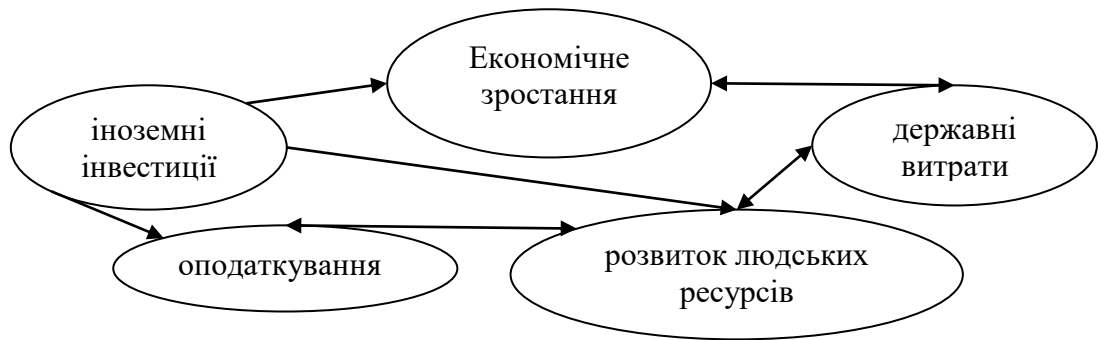

Рис.2.5. Схема взаємозалежності елементів економічного зростання

Темпи змін корупційного явища свідчать про те, що її укорінення призведе до зниження інвестиційного потоку, що водночас впливе на всі сфери життєдіяльності, в тому числі, на реалізацію завдань основних 24-х сфер Угоди про асоціацію. Найбільш негативними соціально - економічним наслідками корупції є:

- зменшення економічної активності громадян;
- зміна кількості суспільних фінансів;
- зниження якісної і кількісної частки людського розвитку.

Однією з причин сповільнення євроінтеграційного процесу була затримка яка стосувалась створення Національного агентства із запобігання корупції. Вона відтермінувала початок функціонування нової системи моніторингу фінансів державних службовців.

Позасудовий механізм з нагляду сфери доступу до інформації, який передбачено Антикорупційною стратегією на 2015–2017 рр., ще не визначив центральний орган на який буде покладено відповідальність щодо здійснення такого нагляду.

Нажаль, ще досі відсутній консенсус щодо одного з важливих для ЄС питань, яке стосується зняття недоторканності з суддів та народних депутатів.

В Україні і досі функціонує формальний підхід до всього процесу боротьби з корупцією який свідчить про те, що існуючий державний апарат

перебуває в розбалансованому стані який не дозволяє ефективно втілювати всі політичні рішення й адміністративні процедури. Корупційне явище має свій ідеологічний аспект який полягає в тому, що кожен державний службовець має свою політику, відокремлену від державної. Така політика суперечить будь яким національним інтересам, які першочергово повинні відображати соціально-політичні інтереси всієї країни та нації.

С.А. Єрохін відзначив: «світовий досвід показує, що ефективність економічних трансформацій цілком визначається тим, наскільки глибоко вони відображають інтереси широких верств населення і дістають їх підтримку» [44].

Таким чином стає очевидним, що інтерес держави може формуватися як результат взаємодії, протидії і конфлікту політичного інтересу держави і інтересів громадянського суспільства, тому продовження співпраці з ЄС є неможливим без зниження впливу корупційних явищ, боротьба з якими повинна стати державним імперативом в Україні. Нажаль, більша частина корупційних проявів є ідеологічною, вона спотворює державне управління і несе загрозу національним інтересам.

Виходячи з поставленої мети виявили, що угода про асоціацію з ЄС була однією з найбільш важливих рушійних сил впливу на всі сфери життєдіяльності людини. Визначенні завдання, які необхідно виконувати в процесі реалізації євроінтеграційного процесу, дозволяють інформаційно – аналітичній системі «Пульс Угоди» [135] постійно контролювати їх виконання.

Успіх євроінтеграційних процесів був неможливим без впровадження антикорупційних заходів, боротьба з цим явищем стала основою, адже за своєю ідеологією корупція спотворює публічне управління, спричиняє реальні загрози національним інтересам. Основою її викорінення є підвищення кримінальної та моральної відповідальності

посадових осіб, завдяки аналітичній базі, створеній на основі попередніх досліджень та опитувань.

Проте, перешкодою, яка гальмує процес успішно реалізації євроінтеграційного процесу, є наявність корупційного явища, що існує в процесі державного управління. Очевидно, що корупцію неможливо повністю викоринити, але для ефективної боротьби та попередження такого явища, необхідно внести зміни в законодавство, що стосуються кримінальної відповідальності та позбавлення права займати керуючі посади усіх осіб, які були причетні до корупційних дій. Досить важливо, для України, максимально активізувати зусилля, що дозволять створити аналітичну базу по боротьбі з корупцією, яку очолюватиме незалежний керівник.

Результативність дій необхідно оцінювати шляхом проведення широкомасштабних досліджень та опитувань громадськості, які дозволять спрямувати зусилля на виявлення реальних масштабів корупції, що вплине на формування тих галузей і сфер національного господарства, де її є найбільше. Втілення бажаних антикорупційних звершень можливе за рахунок активної взаємодії державної влади і громадянського суспільства, що є важливою складовою ефективного державного управління.

Подальше співробітництво України з ЄС, реалізація завдань основних 24-х сфер прогресу наблизить нашу державу до високих європейських стандартів, сприятиме підвищенню рівня життя та добробуту населення.

Враховуючи матеріал, викладений вище можемо виділити такі позитивні результати співпраці України та Європейського Союзу:

- отримали безвізовий режим для громадян, які змінили паспорт на біометричний;
- збільшення кількості обмінів українськими студентами за програмою Erasmus+ у регіоні Східного партнерства;

- Європейський Союз підтримує програми розвитку громадянського суспільства з метою підвищення потенціалу суспільства щодо підтримки, моніторингу та реалізації реформ;

- консультування та підтримка прозорості та підзвітності дій місцевих та регіональних органів державної влади та адміністративних центрів;

- реформування державного управління;

- формування нового покоління державних службовців;

- підтримка новостворених антикорупційних установ, розвиток парламентського контролю, підвищення ефективності громадських установ незалежного характеру щодо боротьби з корупцією;

- залучення технічної допомоги задля удосконалення законодавства та відновлення економіки;

- створення незалежного регулятивного енергетичного фонду, розроблення нового законодавства задля підвищення ефективності енергетичного сектору;

- модернізація газотранспортної системи, реконструкція значної частини східно-західних транзитних трубопроводів;

- підтримка реалізації транспортного розвитку [6].

Розвиток співробітництва України з Європейським Союзом бум неминучим, він означав необхідність запровадження відповідних правил та стандартів, впливав на раціоналізацію процесу розподілу ресурсів, сприяв підвищенню ефективності економічних процесів.

Але, не дивлячись на ряд позитивних результатів, процесу був притаманний ряд недоліків та ризиків, до основних з яких варто віднести:

- боротьба з корупцією одночасно є найважливішою та найпроблемнішою темою відносин, що вимагає від України «подвоїти зусилля у здійсненні змістовних реформ, особливо в посиленні боротьби з корупцією на всіх рівнях»; [66, с. 128].

- певні галузі стали не конкурентоспроможними, адже більша частина вітчизняних виробників не готова до конкуренції з боку країн-партнерів та стандартів міжнародної якості;
- наявність квот на певні види товарів;
- перехід на ціни європейського рівня;
- переміщення шкідливих видів виробництва на територію України;
- виникнення соціальних ризиків під час очікування змін.

Основними причинами більшості негативних наслідків є наявність значного розриву між продуктивністю праці, матеріально-технічним обладнанням, державними допомогами певних сфер.

Тому, як результат вище викладеного матеріалу є те, що одним із головних завдань для України була необхідність швидкої та практичної реалізації усіх проголошених реформ, доведення до логічного завершення та виконання зобов'язань. Такі дії з боку України зумовлені її прагненням закріпитись в Європейському Союзі, адже процес інтеграції української держави міг зупинитись на бажанні змін, без певних позитивних кроків. Відповідно до угоди про асоціацію, наша держава самостійно взяла на себе понад дві тисячі конкретних зобов'язань.

Як результат – ЄС повинен почати більш щільно співпрацювати з нашою країною, стимулюючи тим самим процес не зупинятись на досягнутому. Обравши цей курс Україна зобов'язана забезпечувати верховенство права, поважати права людини, дотримуватись основних свобод.

Демонстрація підтримки проголошеним євроінтеграційним устремлінням нашої країни не є кінцевим результатом діяльності, адже партнери очікують від нас рішучості, послідовності кроків в боротьбі з корупцією, реформування обраних державних секторів швидкими темпами, реального утвердження верховенства права у всіх гілках влади.

Узагальнюючи досліджений матеріал було виявлено, що Євроінтеграційний процес сприяв позитивним змінам в діяльності органів

публічної влади які стосувались не лише посадових осіб але й законодавчої бази. Разом з тим, відбулись значні зміни в процесі формування та реалізації державної антикорупційної політики. Проте, актуальним залишається питання щодо зниження рівня корупції яке можливо вирішити завдяки застосування досвіду країн – членів європейського союзу. Нами було виокремлено ряд дій, які пришвидшать цей процес, а саме:

- проаналізувати та застосувати законодавство країн ЄС, які досягли успіху в процесі боротьби з корупцією до законодавства України;
- визначити та віділити найбільш важливі фактори, які будуть спрямовуватись лише на формування та реалізацію державної антикорупційної політики що відповідатиме Українській моделі;
- розробити та сформувати необхідне інституційне забезпечення, яке відповідатиме Українській моделі.

2.3. Оцінка впливу корупційної діяльності на економічну безпеку України

Стрімкий розвиток тіньової економіки призводить до змін в економічній політиці держави, сприяє збільшенню обсягів неефективного використання державних коштів. Все більших масштабів набувають соціально-політичні конфлікти які спричинені посадовими особами влади за рахунок використання свого службового становища задля задоволення особистісних інтересів, в результаті чого відбувається стрімке зниження довіри до всіх сфер діяльності країни, політичного устрою, відбувається знецінення національного продукту, занедбання економічної системи.

Причиною цього всього є багаторічна корупційна діяльність яка є похідним явищем негативних особистісних ознак посадових осіб та переростає в проблеми не особистого а загальнодержавного масштабу. Шлях подолання цієї проблеми лежить через перетворення у публічній сфері.

Враховуючи дані міжнародних досліджень Україна є однією з найкорумпованіших країн Європи. Таке місце в рейтингу обумовлено готовністю українського суспільства сприймати корумпований тип поведінки, яка підсилюється не дієвістю існуючих заходів протидії її проявам на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Значною мірою сила впливу корупції на економічне життя країни та на формування економічної політики залежить від правової та інституційної бази, якості управління, політичного режиму. Відсутність перерахованих факторів впливає на стабільність функціонування публічної сфери, підриває довіру громадян до влади, підсилює розвиток корупційного середовища в державному секторі яке призводить до виникнення кризи в країні. Чим більша кількість негативних проявів в середині країни, тим менше можливостей реформування сфер життя населення.

Досить детально поняття корупції було досліджено та охарактеризовано такими вченими як С.Т. Гончарук, В.Журавський,

М. Камлик, М. Кармазіна, Я. Кашуба, О. Маркєєва, М. Мельник, М. Михальченко, О. Михальченко, Є. Невмержицький, О. Рудик, А. Сафоненко, В. М. Трепак, О. Тильчик, В. Циганков Детально висвітлено вплив корупційної діяльності на тінізацію економічного сектору країни вченим Підопригора Л.А.

Вивчені джерела свідчать, що першою негативною згадкою про корупцію, як форму здійснення державної служби, було відображено в найстарішому з відомих людству історичних пам'ятників державності - архіві стародавнього Вавілону, що припадає на другу половину XXIV століття до нашої ери. В епоху шумерів і семітів цар Лагаша (територія сучасного Іраку) Урукагіна був вимушений реформувати своє державне управління з метою припинення зловживань своїх чиновників і суддів.

У період середньовіччя поняття корупції отримує значення, притаманне виключно церковним, канонічним відносинам – як спокуса диявола [9].

У XX столітті дослідження явища корупції стало немодним. Капіталізм намагався довести свою перевагу, а для цього факти корупції довелося замовчувати. Аналогічна ситуації була й у Радянському Союзі, де взагалі не визнавалася можливість існування корупції на одній шостій частині суші. І тільки в останні десятиріччя XX сторіччя на Заході усвідомили, яку шкоду завдає корупція усім сферам життєдіяльності суспільства, але на той час не збереглося жодних наукових шкіл з їх надбаннями у вивченні цього явища.

На думку. Ахметової Г.Р.[9], теоретичне виникнення та існування корупції стає можливим лише з моменту виділення функцій управління в суспільній або господарській діяльності. Саме тоді у державного чиновника з'являються великі можливості розпоряджатися різноманітними ресурсами, у результаті чого він часто приймає рішення не в інтересах суспільства, а виходячи із своїх особистих, корисливих потреб.

Корупція - використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди

або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

В останній час питаннями боротьби з корупцією почали цікавитись не лише державні органи влади але й громадськість та науковці.

Ільєнок Т.В. [52] відзначала, що небезпека корупції як певного суспільного явища полягає в тому, що вона:

- підриває авторитет держави, завдає шкоди утвердженню демократичних основ управління суспільством та функціонуванню державного апарату;

- суттєво обмежує конституційні права і свободи людини;

- порушує принцип верховенства права;

- призводить до гальмування та викривлення соціально-економічних реформ, перешкоджає розвитку ринкових відносин, передусім середнього і малого підприємництва, а також надходження іноземних інвестицій;

- грубо порушує встановлений порядок здійснення повноважень посадовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, управлінських структур правового сектора;

- надає незаконні привілеї корумпованим угрупованням і кланам, підпорядковує державну владу їхнім інтересам;

- сприяє криміналізації та тінізації економіки, а також легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом;

- живить організовану злочинність, насамперед економічну, стає неодмінною умовою її існування;

- порушує принцип соціальної справедливості, невідворотності покарання;

- нищить духовні, моральні та суспільні цінності;

- ускладнює відносини з іншими державами і всією міжнародною спільнотою, унеможлиблює надання іноземної допомоги [52]

На думку С. Коненка, одна з причин існування корупції в Україні - це переоцінка цінностей у суспільстві та недостатньо ефективна діяльність керівництва, що може стати негативним прикладом для підлеглих, фінансові проблеми, недостатній відомчий контроль, недостатній ступінь сприйняття до дій, що можуть спровокувати корупційну поведінку, легковажність, наївність, лабільність (нестійкість) [69].

Інший чинник, сприятливий для корупції, – це громадське ставлення до неї. Сьогодні багато хто просто не уявляє будь-яку діяльність без підкупу когось і, отже, не чинить опору здирництву.

Враховуючи те, що корупціонерами є суб'єкти державної влади, варто розуміти його роль та значення.

Держава - це головний інститут політичної системи суспільства, на яку покладено зобов'язання управління суспільством, охорону його політичної і соціальної структури на основі права за допомогою спеціально-функціонуючого механізму.

Державна влада - це взаємно функціонуючі публічно-політичні відносини панування і підкорення, що спираються на державний примус.

Державна влада здійснює управління суспільством від імені народу на всій території держави за допомогою державного апарату, видання та доведення до реалізації загальнообов'язкових правових норм та представляє державу у зовнішніх відносинах.

Однак, в нашій державі в умовах довготривалого системного (економічного, політичного, правового, організаційного та ідеологічного) перехідного періоду, проблема корупції набула особливої гостроти і політичної значущості. Сьогодні про неї згадується в засобах масової інформації, а також на найвищому державному рівні.

Саме в цих умовах українська держава розпочала реформування антикорупційного законодавства та сприяє приведенню його у відповідність

до існуючих міжнародних стандартів. Це може свідчити про те, що діяльність держави у напрямку створення дієвої системи запобігання корупції, виявленню та подоланню її соціальних передумов і наслідків є одним із пріоритетів на сучасному етапі державотворення.

Формування та реалізація ефективної антикорупційної політики повинна сприяти формуванню іміджу України як держави, що активно протидіє корупційним проявам. Саме тому від правильного розуміння суті та значення антикорупційної політики держави залежить результативність заходів, що вживаються для мінімізації корупційних проявів. [83].

Економічний розвиток країни - запорука її процвітання та розвитку. Економіка є саме тим середовищем заради якого посадові особи, користуючись своїм службовим становищем, вступає в корупційні зв'язки з врахуванням найбільш вигідних умов.

За допомогою рисунку 2.6. можемо спостерігати вплив корупції на економічне зростання країни.

Рис.2.6. Схема впливу корупції на процес економічного зростання країни [191;194;199]

Існування такого взаємозв'язку пов'язане з постійним зворотнім зв'язком, що має ряд негативних економічних наслідків. Це відображається на економічній політиці України, сприяє переходу бізнесу в тіньове середовище, сприяє порушенню законодавчих актів, посилює тиск податкової складової на законний бізнес, сприяє розвитку договірних зв'язків між усіма учасниками процесу.

Саме тому варто виділи найбільш негативні наслідки впливу корупції на сучасну економічну політику держави:

- збільшення тіньового сектору економічної діяльності країни, в результаті чого зменшиться кількість податково - бюджетних надходжень. Така діяльність сприяє зменшенню керованості економічною структурою та збільшується кількість соціальних проблем через неможливість їх виконання;
- майже повна відсутність конкуренції між учасниками ринку адже переваги отримує не той учасник, хто дійсно є конкурентоспроможним а той, хто за допомогою неправомірних дій отримав переваги. Ключовою загрозою є те, що ринок не є ефективним, а конкуренція - явище яке є не потрібним в даному процесі;
- неефективне використання бюджетних коштів через неправомірний розподіл, що збільшує кількість економічних проблем;
- політика ціноутворення через велику кількість корупційних витрат, в результаті чого страждають прості споживачі;
- країни - потенційні партнери втрачають довіру до України через нечесні умови функціонування ринкової системи;
- інвестиційний клімат знаходиться в стані спокою в результаті чого зменшується кількість виробництв та їм матеріально-технічного забезпечення;
- вплив корупції і на неурядові організації в результаті чого змінюється ефективність їх роботи.

Тому, важливо розуміти, що проблема боротьби з корупцією залежить від того, наскільки повноцінно є усвідомлення цього визначення. В останні

роки значної популярності набирає посилення на Закон України "Про боротьбу з корупцією", де поняття корупції отримує своє визначення через постійну діяльність уповноважених осіб, які представляють інтереси держави, які використовують задля неправомірного використання усіх наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, певних послуг.

Слід відзначити, що незалежно від масштабів, вплив корупції на економіку є найнебезпечнішим. Це обумовлено тим, що корупція нівелює економічну політику, є основою для розвитку та укорінення тіньової економіки, а у результаті – сприяє порушенню законодавства та змінює правила гри для підприємців.

Таким чином, можемо стверджувати, що в певній мірі економічна сутність корупції відображається в комерціалізації влади, адже саме посадові особи запускають механізм купівлі-продажу ефективності підприємств яке в наслідку призводить до зниження їх витрат, а з часом – виходом їх із легальної економіки [73, с. 48].

Корупція є явищем, яке знаходить своє відображення не лише в політичній, але й соціальній, економічній, екологічній та інших сферах. Відповідно до сфери виникнення корупції сутність її проявів буде відрізнятися:

- в політичній сфері корупція може проявлятися як результат зловживання владними повноваженнями, своїм службовим становищем з метою отримання неправомірної вигоди;
- в соціальній сфері вона проявляється як результат прийняття рішень соціального характеру корумпованим апаратом державного управління;
- в економічній сфері має корупцію як результат прийнятих рішень щодо розподілу ресурсів на користь зацікавленої сторони;
- в правовій сфері проявляється через підкуп та продажність державних службовців, які використовують свої службові повноваження в інтересах осіб, які стимулюють розвиток корупції;

- в екологічній сфері прояви корупції помічають як результат рішень посадових осіб, щодо проектів та законів, які не відповідають захисту інтересів навколишнього середовища а навпаки, породжують погіршення ситуації з метою збагачення.

Отже, серед усіх наслідків корупції слід виокремити найбільш негативні для економіки, до них віднесемо: розширення тіньового сегменту економіки; зміни в конкурентному середовищі на ринку; пере використання або неефективне використання коштів бюджету; зміни в інвестиційному кліматі.

Нажаль, досвід останніх років свідчить нам про те, що корупція є прогресом тіньової економіки країни.

Якщо розглянути тлумачення поняття тіньова економіка, стає зрозуміло що - це вид господарювання який пов'язаний з дотриманням та виконанням основних економічних зобов'язань, суб'єкти яких, в процесі провадження своєї діяльності систематично уникають офіційного обліку їх діяльності та сплати податкових зобов'язань. В свою чергу, тіньова економіка має характерний поділ в залежності від виду діяльності та основними джерелами надходжень і поділяється на :

- дозволена економічна діяльність, учасники якої уникають свого офіційного оформлення. Такий вид економіки пов'язаний із найбільшою кількістю дрібного виробництва, що мотивує свої дії бажанням вижити та вистояти в важкому конкурентному середовищі.

- прихована економічна діяльність - діяльність легальних підприємств, учасники якої вдаються до штучного поділу великого бізнесу, з метою отримання преференцій з боку держави.

- діяльність пов'язана з кримінальною складовою - суб'єкти господарювання вдаються до фінансових махінацій, крадіжок, контрабанди, хабарництва. Така економіка має притаманні їй риси нелегальних не тільки доходів але й витрат.

Враховуючи такі види економіки, нам важливо зрозуміти основні передумови переходу економіки в тіньовий сектор:

- недосконалість існуючої законодавчої бази, що тягне за собою значне податкове зобов'язання. Надмірний тиск з боку податкової системи змушують підприємців обходити сплати податків.

- недосконала система управління яка повністю пронизана корупційними схемами.

- нестабільність інвестиційно-інноваційного клімату, що змушує суб'єктів господарювання самостійно шукати шляхи залучення інвестицій без стороннього розголосу.

- нестабільна політико-економічна ситуація.

Якщо взяти до уваги дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі України - рівень тіньової економіки 2018 року майже не змінився в порівнянні з 2018 роком і залишився в межах 21-24% до обсягу офіційного ВВП. Слід зазначити, що Міністерства економічного розвитку і торгівлі України використовує наступні методи оцінки показників тіньової економіки:

- метод збитковості підприємств відповідно до якого оцінка здійснюється на основі аналізу умов збільшення обсягу збитків чи зменшення обсягів прибутків підприємства. В порівнянні в 2018 році показник склав 21%, що на 3% менше ніж в 2017 році.

- метод „ витрати населення„ - свідчить, що в 2018 році показник склав 48%, що на 3% менше ніж в 2017 році. Тенденція змін цього показника зумовлена збільшенням заробітної плати та підвищенням посадового окладу працівників.

- електричний метод, основою якого є кількість спожитої електроенергії. Обраховується на основі вирахування всіх офіційних секторів економіки і свідчить про кількість спожитої електроенергії тіньовими підприємствами. За таким методом 27% від обсягу офіційного ВВП в 2018 році.

Вищезазначені дані свідчать про те, що вся підприємницька діяльність повинна здійснюватися під чітким керівництвом з боку держави. Саме тому, для зменшення корупційних схем в державних закупівлях, досить важливо чітко дотримуватись Закону України „ Про здійснення державних закупівель„ в якому чітко врегульовані питання щодо організації та проведення конкурентних торгів серед усіх учасників які постачають товари та надають послуги, фінансування яких здійснюється за кошти держави.

Не слід залишати поза увагою думку економістів які все ж вважають, що саме тіньова економіка є проявом нормального стану та стратегією виживання вітчизняної економіки. В своїх працях такої думки дотримувався О. Пасхавер, який не раз заявляв про це [119].

Підтвердженням цих слів є те, що саме тіньова економіка присутня в будь-якій державі світу, що не залежить від рівня її економічного розвитку. Основою проблеми є не наявність тіньової економіки як такої, а її розміри, а конкретніше обсяги тіньового сектору щодо ВВП.

Якщо рівень тіньової економіки складає до 10% від ВВП країни – це є допустимим і не чинить руйнівного впливу на економіку країни. Згідно офіційних даних рівень тіньової економіки України складає 37% (що вже перевищує допустимий поріг майже в 4 рази), однак він є значно вищим, оскільки офіційна статистика не відображає реальних масштабів.

Оцінюючи сучасний стан впливу корупції важливо виділяти параметри економічного зростання, де враховують вплив корупції на економічний розвиток країни, медичну сферу та якість освіти.

Таким чином, сформувався певний рейтинг найбільш поширених корупційних діянь України, які в результаті впливають на економіку країни:

- у закладах вищої освіти (хабарництво), шкільної освіти (подарунки у грошовій та не грошовій формі), дошкільної освіти (фінансування потреб закладу за кошти батьків);

- у державних бюро технічної інвентаризації;

- в оплаті “безкоштовних” медичних послуг;

- у військової сфери (найчастіше проявляється під час призового періоду);
- додаткових зборах при оформленні паспорту громадянина країни або виїзду за кордон;
- у житлово-комунальній сфері (отримання дозвільних документів, рішень та ін.);
- у судовій системі;
- в правоохоронних органах;
- під час перетину кордону;
- митних та податкових службах.

Таким чином, відповідно до представленого рейтингу слід зауважити, що станом на сьогоднішній день корупція притаманна майже всім сферам життя суспільства. Перераховані прояви свідчать про те, що незаконні дії не лише впливають на формування економічної політики держави її стабільності та привабливості, але й знецінюють існування усіх інших сфер життя, руйнують зв'язки з міжнародними організаціями через нестабільність ситуації.

Позитивні результати принесли впроваджені заходи Уряду щодо сприяння та покращення бізнес-клімату, зокрема спрощення підприємницької діяльності суб'єктів господарювання, і дерегуляція діяльності підприємців:

- прийняття ЗУ від 22 лютого 2017 року «Про ратифікацію Угоди між Урядом України і Європейським Союзом» про участь України в програмі Євросоюзу «Конкурентоспроможність підприємств малого та середнього бізнесу» [166];
- спрощення механізму регулювання державою використання печаток в процесі ведення господарської діяльності;
- створення необхідних умов, що сприятимуть дотриманню принципів прозорості процесу повернення суми бюджетного відшкодування ПДВ разом

із затвердженням Порядку ведення Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування ПДВ;

- значне поліпшення умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності за рахунок скорочення і прискорення проведення всіх митних формальностей, а також покращення процедури повернення суб'єктам господарювання митних платежів, що були сплачені ними надміру.

Незважаючи на всі дії з боку держави, значна частина її діяльності пронизана корупційними чинниками, які вносять корективи в діяльність роботи органів публічної влади.

Слід пам'ятати, що корупція є не лише загрозою економічного зростання, вона підриває національну безпеку, знижує інвестиційну привабливість, знецінює життя громадян. Таке явище проникає у всі рівні життєдіяльності країни, робить її не цікавою серед міжнародних учасників.

Протягом останніх років представники державної влади почали робити активні кроки на шляху протидії корупції в Україні. Проте, вони не враховують основні причини існування корупції в органах державної влади, до яких відносять:

- зрощування державного апарату з підприємницькими і комерційними структурами, формування їхніх ділових відносин поза межами правового поля;

- ставлення громадськості до існування корупції та сприяння її розвитку;

- складність урядової структури бюрократичних процедур;
- лобіювання прийняття та зміни нормативно-правових актів;
- відсутність належного механізму здійснення ротації кадрів;
- невеликий рівень оплати праці та надання соціальних послуг.

Також, історичні дані свідчать про те, що корупційні діяння пов'язані з особистісними рисами, які притаманні нашому суспільству.

Слід додати, активне ігнорування принципів верховенства права, його законності, справедливості, гуманізму, зневага основних соціальних законів

під час співвідношення інтересів та потреб підштовхують до корупційної ймовірності посадових осіб.

Також, однією з причин існування корупції в Україні є те, що на корупцію дуже довго «закривали очі», економічна ситуація наразі – займає одні із найнижчих показників у світових рейтингах.

Підводячи підсумок дослідження, варто відзначити що для ефективної протидії корупційному впливу на економічну політику держави потрібно впровадити наступні запропоновані дії, таких як:

- формування та реалізація ефективної антикорупційної політики;
- посилення відповідальності та обов'язкове покарання за вчинені корупційні діяння;
- ретельне реформування судів та органів кримінальної юстиції;
- створення спрощеного механізму ведення бізнесу;
- запровадження ефективної системи адміністративних послуг;
- прозорість та контроль за розподілом та використанням бюджетних коштів;
- здійснення державних закупівель в електронному вигляді з детальною перевіркою продавця;
- забезпечення легкого доступу до інформації.

Враховуючи те, що Україна активно співпрацює з країнами – членами ЄС, необхідно й надалі проводити повномасштабні реформи абсолютно у всіх сферах господарського життя. Саме зміна методів, механізмів та інструментів економічного управління наблизить нас до можливості укорінення зав'язків з європейською спільнотою й дозволить функціонувати на європейських ринках, з перспективою отримання макрофінансової допомоги від країн ЄС.

Слід наголосити та тому, що тіньова економіка несе в собі руйнівну загрозу у вигляді спотворення законів та інструментів ринкової системи, а, отже, основ побудови збалансованої економіки. Цей фактор є перспективою подальших досліджень та сприятиме розробці і запровадження низки заходів,

що забезпечать мінімізацію негативного впливу всіх актуальних на сьогоднішній день системних факторів тінізації економіки та зниження корупційних діянь в ній.

Отже, узагальнюючи вищевикладений матеріал дійшли висновку, що корупція є руйнівним явищем для економічного розвитку країни. Її негативні прояви нівелюють законодавчу базу, змінюють правила функціонування ринку товарів та послуг, сприяють зниженню інвестиційної привабливості країни для її потенційних партнерів.

Як результат вище дослідженого матеріалу пропонуємо розглядати корупцію як системне суспільне явище, яке сформувалось та укорінилось протягом тривалого часу, вирішення якого вимагає зусиль з боку не лише держави, але й усього суспільства та значних матеріальних та часових витрат.

Варто відзначити, що в ході проведеного дослідження – вдалось з'ясувати масштаби впливу корупційного явища на економічну політику держави, виявити зв'язок та оцінити негативний вплив корупції на темпи економічного зростання, що призводить до зниження продуктивності всієї економічної системи, підвищує тіньову економіку та сприяє зубожінню громадян.

Таким чином, для вирішення цієї проблеми пропонуємо розробити та впровадити систему заходів антикорупційного правосуддя, яке передбачало б залучення бізнесу до розробки та впровадження правил щодо змін у взаємовідносинах які склались між владою та бізнесом.

Висновки до 2-го розділу

В другому розділі було проведено аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо виявлення впливу корупційних ризиків на розвиток державної антикорупційної політики в ході якого було встановлено, що проводивши детальну оцінку корупційних ризиків дозволить виявляти існуючі прогалини та недоліки системи державного управління які сприяють виникненню корупції серед посадових осіб.

Важливим кроком дослідження була необхідність порівняння основних причини виникнення корупційних ризиків в ході якого варто відзначити їх обґрунтованість, зміст яких не суперечить один одному, враховують всі специфічні особливості правових, економічних та соціальних систем, що свідчить про їх різноманітність.

Встановивши приналежність корупційного ризику стає можливим оцінка корупційних ризиків по основних етапах оцінки, на першому з яких проводять аналіз та визначають функції конкретних об'єктів оцінки, реалізувавши які настає ймовірність появи корупційної поведінки, на другому етапі аналізуємо нормативно-правову базу, регламенти, посадові інструкції які відповідають певному ризику та відображають необхідні, для регулювання, механізмів державного управління, на третьому етапі визначали конкретні посади об'єктів оцінки, які є найбільш вразливими при обранні корупційної поведінки, завершальним етап можливий в тому випадку, коли попередні три успішно реалізовані та є результати, на основі яких можна продовжувати оцінку.

Саме тому, аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо виявлення впливу корупційних ризиків на розвиток державної антикорупційної політики дозволив визначити, що для мінімізації існуючих чинників необхідно дотримуватись наступних принципів: професіоналізму, відкритості, звітності, рівності та відповідальності. Якщо заходи державної боротьби з корупцією впроваджувати з врахуванням зазначених принципів –

спостерігатимемо можливість зростання національної економіки та збереження справедливості в функціонуванні соціальної політики.

Важливим етапом в дослідженні було виявлення місця євроінтеграційного процесу у виявленні корупційних явищ в Україні. Процес Євроінтеграції став тим рушійним кроком, вибором українців, який підтвердив їх прагнення бути цивілізаційними, модернізувати економіку, знизити рівень технологічної відсталості, збільшення кількості робочих місць та створення сприятливого інвестиційного клімат без проявів корупції. Під час дослідження, було виявлено, що євроінтеграція стала тією рушійною силою, яка дозволила громадянам нашої держави відчувати себе більш вільними (завдяки безвізовому режиму), відчувати зміни в багатьох галузях суспільного життя (завдяки поступовому виконанню обраних пріоритетних напрямів).

Досліджуючи вплив євроінтеграційного процесу дозволив виявити, що бажання України продовжувати співпрацю з ЄС є достатньо великим та непохитним, що в свою чергу пролило світло на значну кількість проблем, які існували тривалий час, а також окреслило нові, що стали відомими завдяки 24-м сферам прогресу, передбаченими виконанням Угоди. Було виявило сфери, реалізація завдань яких є сповільненою та довготривалою, що пов'язане з проявом корупційних явищ. Таким чином, позитивними результатами євроінтеграційного процесу є його вплив на всі найважливіший сфери життєдіяльності людини, які повинні існувати без корупційного явища, що дозволить законним шляхом отримувати ефективність від їх основної діяльності та сприятиме становленню привабливого інвестиційного клімату.

Виходячи з вищевикладеного матеріалу, очевидним етапом дослідження стає аналіз впливу корупційної діяльності на економічну політику держави. Необхідність такого дослідження була зумовлена негативним впливом корупції на всі системи життєдіяльності людини. В ході дослідження було виявлено, що економічна сутність корупції

криється в комерціалізації існуючої влади, що проявляється через втручання державних службовців в механізм купівлі-продажу, яке в результаті знижує ефективність діяльності підприємств та вводить її з легальної економіки. Такі дії сприяють розвитку тіньової економіки, яка тягне за собою погіршення соціального добробуту громадян, недоотримання бюджетних надходжень та зниження привабливості на ринку міжнародних відносин.

Результатом дослідження є те, що ми пропонуємо розглядати корупцію як системне суспільне явище, якому притаманні свої етапи розвитку та поширення, що формувалось та укорінилось протягом тривалого часу. Зменшення його негативного впливу не лише на економічну політику держави, але й на всі можливі складові життєдіяльності країни вимагає комплексного підходу. Підхід повинен бути поетапним, поступовим та передбачає залучення не лише апарату державного управління але й усього суспільства.

Таким чином, для вирішення цієї проблеми пропонуємо розробити та впровадити систему заходів антикорупційного правосуддя, яке передбачало б залучення бізнесу до розробки та впровадження правил щодо змін у взаємовідносинах які склались між владою та бізнесом.

РОЗДІЛ 3.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Діагностика корупція як загрози національній економічній безпеці: методологія доведення

Корупція сьогодні є найбільшою загрозою для суспільства. При чому, ця загроза є не новою для суспільства, вона існує не декілька століть, вона охоплює покоління, цивілізації та тисячоліття. Так, можливо це невід'ємна складова функціонування суспільства, так можливо докорінно її подолати не можливо, але є потреба в зменшенні її рівня, адже вона відбивається на всіх сферах функціонування людства.

«Розуміння корупції, як системної неефективності державного управління, призводить до висновку про те, що протидіяти корупції можна за допомогою рішення деяких конкретних проблем громадян, прямо з корупцією не пов'язаних: подолання бідності, скорочення тіньової економіки, зменшення розривів у доходах, забезпечення передбачуваності дій держави і підвищення, на цій основі, рівня довіри до нього. Вирішення цих проблем відповідає конституційним правам і свободам громадян і оголошеним цілям державної політики» [178].

Корупція є негативною детермінантною розвитку країни та таких його складових як: рівень економічної свободи, рівень безпеки, рівень слабкості країн та верховенство закону. Вивчення суспільних явищ різними науками вказує на існування тісного взаємозв'язок між такими з них, які на перший погляд, здається, мають різну направленість. В свою чергу корупція впливає майже на всі складові суспільства, є загрозою сталому розвитку країни,

спричиняє зниження рівня безпеки в країні, а також є основою процвітання тіньової економіки.

З даного приводу Головка С.А. [31, С.16 - 17] зазначає: «корупція є масове явище. Якщо корупції притаманний масовий характер, слід зауважити наступне:

- по-перше, це явище, кожен елемент якого має як індивідуальні (відмінні) так і загальні (подібні) ознаки;

- по-друге, характеризуючи один елемент варто враховувати, що вона є частиною масового явища яке не може бути отримане на основі характеристик інших одиниць, оскільки індивідуальні характеристики у різних елементів різноманітні і є повністю або частково незалежні.

В ході дослідження не слід залишати осторонь кримінальну і кримінологічну статистику, яка відображає кількість скоєних корупційних злочинів і кількість пов'язаних соціальних явищ і процесів, сприяє накопиченню наукової і практичної бази щодо подолання злочинності, впливає на забезпечення всіма необхідними емпіричними даними, які виконують роль фактичної основи, без врахування якої можна проводити цільову, науково-обґрунтовану протидію злочинності в країні.

Саме, з метою емпіричного обґрунтування взаємозв'язку рівня корупції з такими характеристиками розвитку суспільства як рівні безпеки, слабкості, економічної свободи та верховенства права, пропонуємо застосувати статистико-математичний інструментарій, а саме кореляційно-регресійний аналіз.

Рівні безпеки, слабкості, економічної свободи та верховенства права характеризують певну сукупність суспільних явищ, статистико-математична оцінка яких сьогодні здійснюється міжнародними рейтинговими агентствами. В першу чергу рівень корупції оцінюється шляхом розрахунку міжнародного індексу сприйняття корупції. Аналіз даних зазначеними оцінками дозволить емпірично довести рівень залежності суспільного

розвитку від рівня корупції. Це можливо зробити шляхом застосування методу регресійно-кореляційного аналізу.

Проведення аналізує одним із найбільш найефективніших методів оцінки взаємозв'язку між суспільними явищами. Кожен із зазначених міжнародних рейтингів характеризує певний вид явищ, які проходять в суспільстві. А ось саме тісноту їх взаємозв'язку, що дозволяє оцінити метод кореляції.

Вітчизняний дослідник Яремчук І. Г.[180, с. 11] вказує, що «перевага цього методу перед іншими (індексів, балансового групування) полягає в тому, що застосування його дає можливість не тільки виявити наявність зв'язку досліджуваних явищ, його характер, а й кількісне вираження сили (тісноти) цього зв'язку.

На відміну від функціональних зв'язків, що характеризуються певною відповідністю між причиною і наслідком, у кореляційних зв'язках такої відповідності немає, а спостерігаються тільки певні їх співвідношення. Метод кореляції потребує попереднього аналізу явищ що досліджуються, виявленню зв'язку між ними і його характеру.

У процесі застосування розрізняють дві стадії кореляційного аналізу:

- 1) надання виведеній у результаті економічного аналізу формі зв'язку математичного виразу, що досягається за допомогою кореляційних рівнянь;
- 2) вимірювання сили (тісноти) зв'язку, що відбувається за допомогою найчастіше обчислюваних показників кореляційного методу, кореляційного відношення, лінійного коефіцієнта кореляції, коефіцієнта множинної кореляції» [180, с. 11].

Таким чином, кореляційно-регресійний аналіз передбачає наступні етапи:

- збір та оцінку вихідної інформації для здійснення кореляційного аналізу;
- вибір форми регресії;
- визначення параметрів рівняння регресії;

- оцінка тісноти зв'язку;
- перевірка істотності зв'язку.

Після відповідної оцінки вихідної інформації важливим завданням кореляційного аналізу є моделювання зв'язку між факторним і результативним показниками, тобто підбір відповідного рівняння, яке найкраще буде характеризувати досліджувані зв'язки. Зокрема, оцінку рівня залежності суспільного розвитку від рівня сприйняття корупції можливо зробити шляхом застосування рівняння парної регресії.

Зв'язок факторного показника з результативним має прямолінійний характер, тому для запису такої залежності використовують лінійну функцію [74, с. 124;82, с. 165;85, с. 342;109, с. 184]:

$$\bar{Y}_x = a + bx, \quad (3.1.)$$

де \bar{Y}_x – вирівняне (теоретичне) значення результативної ознаки;

x – факторна ознака (незалежна змінна);

a і b – параметри рівняння;

a – вільний член регресії, який може дорівнювати у при $x = 0$. Якщо межі варіації x не містять нуля, то параметр має лише розрахункове значення;

b – коефіцієнт регресії, який показує на скільки в середньому змінюється результативна ознака у внаслідок зміни факторної ознаки x на одиницю.

Якщо b має позитивний знак, то зв'язок прямий, якщо від'ємний – зв'язок обернений, якщо дорівнює нулю – зв'язок відсутній.

Оцінку параметрів рівняння регресії здійснюють методом найменших квадратів, який передбачає розв'язок системи лінійних алгебраїчних рівнянь [74, с. 125;81, с. 166;85, с. 343; 109, с. 185;62, с. 213]:

$$\begin{cases} \sum y = na + b \sum x, \\ \sum yx = a \sum x + b \sum x^2, \end{cases} \quad (3.2.)$$

де n – обсяг досліджуваної сукупності (тобто кількість заданих пар x та y).

Важливою характеристикою регресійної моделі є відносний ефект впливу фактору x на результат y — коефіцієнт еластичності [29, с. 107]:

$$\varepsilon = b \frac{\bar{x}}{\bar{y}}. \quad (3.3.)$$

Він показує, на скільки y середньому зміниться результативна ознака при зміні на 1 % факторної ознаки.

Побудувавши рівняння регресії, слід оцінити його якість, для чого використовується ряд показників, найбільш поширеними серед яких є: коефіцієнт детермінації та коефіцієнт кореляції.

Коефіцієнт детермінації показує, якою мірою варіація результативної ознаки визначається варіацією факторної ознаки.

У випадку парної регресії коефіцієнт детермінації розраховується за формулою [82, с. 170; 29, с. 110]:

$$R^2 = \frac{\sum (\bar{Y}_x - \bar{y})^2}{\sum (y - \bar{y})^2} \quad (3.4.)$$

R^2 є коефіцієнтом детермінації, він приймає значення від 0 до 1. Чим ближче R^2 до одиниці, тим тісніше буде зв'язок між ознаками:

- якщо $R^2 = 0$, то лінійного кореляційного зв'язку між x і y не буде, оскільки всі теоретичні значення \bar{Y}_x збігаються з середнім значенням \bar{y} ;

- якщо $R^2 = 1$, то ми отримаємо лінійно-функціональний, зв'язок між ознаками x та y , оскільки теоретична дисперсія буде дорівнювати загальній і, відповідно, емпіричні значення y і теоретичні \bar{Y}_x збігаються.

У випадку лінійної залежності при парній кореляції кількісно оцінити щільність зв'язку також можна за допомогою лінійного коефіцієнту кореляції, який може бути розрахований за декількома формулами.

Досить часто для обчислення лінійного коефіцієнту кореляції використовують наступну формулу [29, с. 107; 74, с. 126; 82, с. 170; 85, с. 348]:

$$r = \frac{n \sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{\sqrt{\left[n \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2 \right] \left[n \sum y_i^2 - (\sum y_i)^2 \right]}} \quad (3.5.)$$

Значення r коливається в межах від -1 до $+1$. Додатне значення r означає прямий зв'язок між ознаками, а від'ємне – зворотній.

Оцінка тісноти зв'язку на основі лінійного коефіцієнту кореляції проводиться за шкалою, зазначеною в таблиці 3.1.:

Таблиця 3.1.

Шкала оцінювання залежності лінійного коефіцієнту

Залежність	Значення лінійного коефіцієнту кореляції при наявності	
	прямого зв'язку	оберненого зв'язку
Слабка	0,1 - 0,3	-0,3 - -0,1
Помірна	0,3 - 0,5	-0,5 - -0,3
Помітна	0,5 - 0,7	-0,7 - -0,5
Щільна	0,7 - 0,9	-0,9 - -0,7
Досить щільна	0,9 - 0,99	-0,99 - -0,9

Після встановлення тісноти зв'язку між ознаками дають оцінку її значимості, яку здійснюють з використанням F-критерія Фішера і t-критерія Ст'юдента.

Зокрема, істотність зв'язку коефіцієнта детермінації R^2 перевіряють користуючись критеріями Фішера, який стверджує що при великих числах степенів свободи, табличні значення зазнають незначних змін на відміну від його кореляційного відношення, яке потребує створення великих таблиць.

Критерій, запропонований Фішером, представляє собою певне відношення між групової дисперсії до середньої, із внутрішньо групових

дисперсії, які обчислюються з врахуванням числа степенів свободи [29, с. 113; 109, с. 192]:

$$F = \frac{R^2}{1-R^2} \times \frac{n-m}{m-1}, \quad (3.6.)$$

де n – кількість одиниць в сукупності; m – число груп за факторною ознакою.

Розраховане теоретичне значення F порівнюють з табличним (критичним) значенням, яке вибирають з довідкових математичних таблиць F -критерія Фішера. Якщо розрахункове значення показника F перевищує його відповідне табличне значення, то зв'язок є значний зв'язок між досліджуваними показниками.

Щоб перевірити та встановити достовірність обчисленого лінійного коефіцієнта кореляції прийнято використовувати критерій Стюдента (t -критерій) [109, с. 191]:

$$t_r = \frac{|r|}{\mu_r}; \quad \mu_r = \frac{1-r^2}{\sqrt{n-1}} \quad (3.7.)$$

де μ_r – середня помилка коефіцієнта кореляції.

За умови достатньо великого числа спостережень ($n > 50$) коефіцієнт кореляції вважається достовірним, якщо він перевищує свою помилку в три і більше разів, а якщо він менше трьох, то зв'язок між досліджуваними показниками (факторним і результативним) не доведений.

Для оцінки взаємозв'язку між рівнем розвитку корупції та суспільними явищами в країні були використанні статистичні дані міжнародних рейтингових агентств за наступними індексами:

- індекс сприйняття корупції,
- індекс верховенства права,
- індекс економічної свободи,
- індекс слабкості та індекс безпеки.

Дослідження корупції в країні та формування міжнародного рейтингу індексу сприйняття корупції в суспільстві міжнародною організацією

Трансперенсі Інтернешнл з 1995 р. Фактично індекс сприйняття корупції являє собою зведений індикатор, який показує сприйняття корупції в державному секторі в різних країнах світу. «Найбільш відомим з міжнародних статистичних джерел є «Індекс сприйняття корупції» («Corruption Perceptions Index», CPI), розроблений фахівцями Transparency International (TI) - міжнародної громадської організації, що займається протидією корупції. Це вузькоспеціалізований інтегральний індекс, що забезпечує ранжування країн за рівнем сукупної корумпованості, тобто враховує різні види і форми корупції. «Бал індексу» відображає сукупну оцінку сприйняття корупції підприємцями та аналітиками за даними серії різних досліджень в одній країні від 10 (корупція практично відсутня) до 0 (дуже високий рівень)» [175].

Чечуров А.В. вказує, що «у 1993 році П. Ейджен створив організацію «Transparency International» («Міжнародна прозорість»), яка в 1995 році видала перший індекс сприйняття корупції. Опитавши старших і досвідчених керівників транснаціональних компаній і узгодивши їх відповіді з інформацією з інших джерел, «Transparency International» склала рейтинг 53 країн світу. Ефект від публікації індексу корупції був величезним. Більшість найбільших газет світу передрукували його зі своїми коментарями, на нього почали посилалися опозиційні партії, він піддався критиці з боку урядів. Але найважливішим наслідком стало переконання суспільства в тому, що з'явилася можливість порівняти корумпованість тих чи інших країн і простежити зростання корупції в конкретній країні.

Підводячи підсумок, можна стверджувати, що існує функціональна залежність між масштабом корупції і інтересом до дослідження цього соціального явища. Цей зв'язок проявляється тоді, коли корупція сягає критичної межі, а вона сама і її наслідки усвідомлюються суспільством як соціальна проблема. Суспільство починає шукати відповідь на питання про причини зростання корупції, намагаючись виробити практичні заходи боротьби, а точніше, контролю над нею» [172, С. 162].

Дослідники А.В. Бутков, И.В. Ильин [17] зазначають: «дійсно, міжнародна організація Transparency International, яка складає щорічні рейтинги сприйняття корупції на базі досліджень, проведених щодо значної кількості держав на світовій арені, констатує, що постановка держави на чільне місце рейтингу як найменш ураженої корупцією не повинна залишати ілюзій, що корупції в державі немає, проте вона там існує в тих допустимих межах, які не перешкоджають подальшому державному розвитку. Йдеться перш за все про наявність контрольованого рівня «побутової» корупції, що не представляє собою значного системного явища» [17, с. 18]

«Індекс сприйняття корупції - це складовий індекс, заснований на даних 17 різних опитувань і досліджень, проведених 13 незалежними організаціями серед підприємців і місцевих аналітиків, включаючи опитування жителів даної країни: як її громадян, так і іноземців» [34, с. 57].

Слід зауважимо, що методологія та інформаційні джерела оцінки індексу сприйняття корупції підлягали трансформації. Зазначмо, що в 2012 р. розрахунок індексу сприйняття корупції відбувався завдяки методології, яка була повністю трансформована та враховувала лише дані за календарний рік, що дозволяло порівнювати динаміку сприйняття корупції.

Саме тому, кореляційно-регресійний аналіз за динамікою можливо провести лише за останні чотири роки, адже у 2012 р. методологія була повністю трансформована як для оцінки та і у вираженні індексу.

Вивчивши методологію дослідження індексу сприйняття корупції за офіційними даними Трансперенсі Інтернешнл [112,113] її можна представити у вигляді наступної моделі (рис.3.1.).

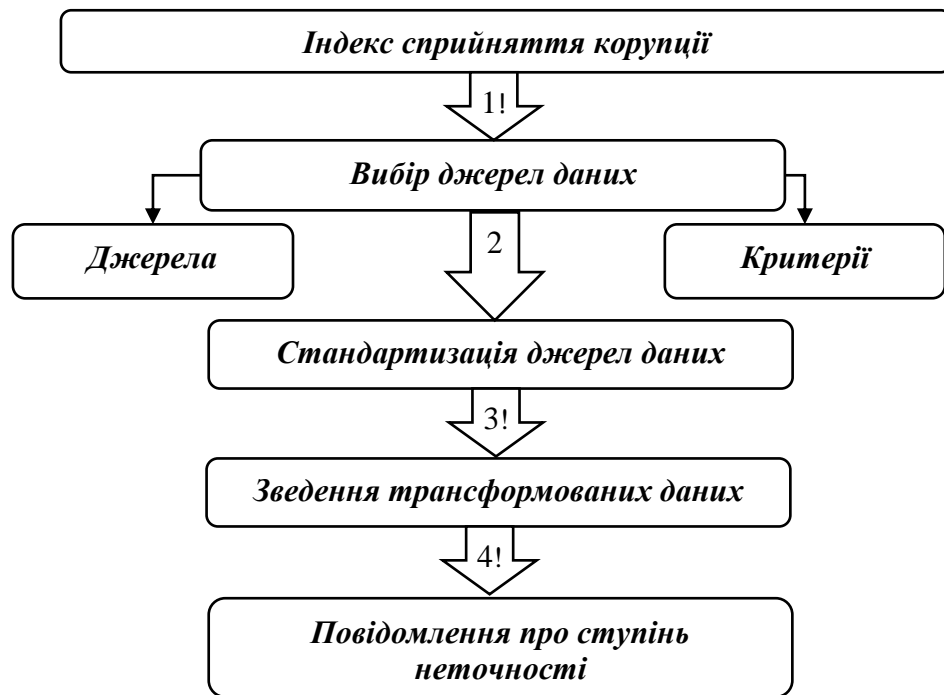

Рис. 3.1. Методологічні положення оцінки індексу сприйняття корупції

Виходячи з представленого рисунку можемо спостерігати, що методологія оцінки відбувається за допомогою чотирьох основних етапів, які необхідно розглянути більш детально:

- на першому етапі вибору джерел даних дослідження спирається на дані, які вже доступні та досліджують сприйняття корупції. Інформаційні дані, які надходять з інших джерел та агентств повинні бути верифіковані, що в результаті дозволить оприлюднювати дані та використовувати їх для оцінки, як це і передбачено. На цьому етапі важливо поділяти дані за джерелами їх надходження та критеріями за допомогою яких ці дані ми досліджуємо;

- на другому етапі відбувається стандартизація жерел даних, а отже кожне отримане джерело проходить стандартизацію сумісності з наявними джерелами, що в подальшому зведе їх зі шкалою ІСК. Під час стандартизації всі джерела перетворюють в шкалу, значення якої перебуває в межах від 0 до 100, де 0 – це найвищий рівень сприйняття корупції, а 100- найнижче значення цього показника;

- на третьому етапі відбувається зведення усіх трансформованих даних. Бали кожної країни, яка обрана для дослідження, обчислюють як середню величину всіх балів, які були наявні. Проте, варто зазначити, що країна може отримати бал лише за умови наявності не менше трьох джерел даних, які будуть основою для обчислення середнього числа;

- на останньому, четвертому етапі відбувається повідомлення про ступінь неточності. Етап передбачає виявлення та обчислення стандартної похибки трансформованих даних, які поділені на корінь квадратний від кількості наявних джерел. Використання такої похибки дозволить обчислювати до 90% точний інтервал.

Таким чином, варто наголосити на тому, що методологія та інформаційне забезпечення розрахунку показника індексу сприйняття корупції побудоване на оцінках різних складових суспільного розвитку, що здійснюється провідними міжнародними організаціями та агентствами. Це дає право говорити про певний рівень довіри до даних Трансперенсі Інтернешнл щодо рівня сприйняття корупції.

Вплив корупції на стан розвитку економічної та правової складової суспільних відносин досліджувався через систему кореляційних зв'язків між індексом сприйняття корупції та індексами верховенства права, економічної свободи, слабкості та безпеки. Результати оцінки суспільних відносинах в розрізі вказаних індексів стали основою інформаційної бази дослідження та регресійно-кореляційного аналізу. Зазначенні індекси характеризують наступне:

- рейтинг найнебезпечніших країн світу формується міжнародним Інститутом економіки та миру. Даний інститут має широке коло партнерів, що формує певний рівень довіри до складених ним рейтингів. «The Institute for Economic and Peace (IEP) is an independent, non-partisan, non-profit think-tank dedicated to shifting the world's focus to peace as a positive, achievable, and tangible measure of human well-being and progress. IEP achieves its goals by develop in gnaw conceptual frame works to define

peace fullness; providing metrics for measuring peace; and uncovering the relationships between business, peace and prosperity as well as promoting a better understanding of the cultural, economic and political factors that create peace. IEP has offices in Sydney, New York, Brussels and Mexico City. It works with a wide range of partners internationally and collaborates with intergovernmental organizations on measuring and communicating the economic value of peace» [187, 4]. Зазначимо, що представники Трансперенсі Інтернешнл в 2011 році заявили, що «в даний час зростає визнання того, що корупція в контексті побудови світу може стабілізувати пост конфліктний політичний порядок в короткостроковому плані» [114];

- *індекс економічної свободи* є одним з найпопулярніших індексів, який використовується інституційними інвесторами, урядовими та неурядовими організаціями. Даний показник розраховується щороку Wall Street Journal та Heritage Foundation. Відповідно емпіричні данні були сформовані шляхом використання офіційних сайтів зазначених організацій: [111]; [115].

Економічна свобода Heritage Foundation тлумачиться наступним чином: «economic freedom is the fundamental right of every human to control his or her own labor and property. In an economically free society, individuals are free to work, produce, consume, and invest in any way they please. In economically free societies, governments allow labor, capital, and goods to move freely, and refrain from coercion or constraint of liberty beyond the extent necessary to protect and maintain liberty itself»[182];

- *рейтинг слабкості країн світу*. Вивчення даного індексу та пошук його залежності від рівня структури є досить важливим для сьогодення України, адже він відображає здатність влади контролювати цілісність своїх територій, що проявляється на демографічній, економічній та політичній ситуації в країні. В звіті Американський Фонд Мира (The Fund for Peace), який формує даний індекс, за 2016 р., зазначено: «The Fragile

States Index (FSI) produced by the Fund for Peace (FFP), is a critical tool in highlighting not only the normal pressures that all states experience, but also in identifying when those pressures are pushing a state towards the brink of failure. By highlighting pertinent issues in weak and failing states, the Index — and the social science framework and the data analysis tools upon which it is built — makes political risk assessment and early warning of conflict accessible to policymakers and the public at large»[184, с. 12- 13].

Зазначимо, що відповідно до зазначеного звіту індекс слабкості країни аналізується за допомогою системного інструменту оцінки конфліктів та враховує 12 критеріїв, що згруповані за трьома напрямками: економічні, військово-політичні та соціальні;

- *індекс верховенства права* – це оцінка рівня демократизації суспільства (верховенства права) згідно з дев'ятьма критеріями, серед яких вісім є розрахунковими індексами. [202].

Зазначене реалізується через наступну систему факторів:

- обмеження державних повноважень (Constraints on Government Powers); відсутність корупції (Absence of Corruption);
- відкритість державного управління (Open Government);
- основні права (Fundamental Rights); порядок та безпека (Order and Security); регулярне правозастосування (Regulatory Enforcement);
- цивільне судочинство (Civil Justice);
- кримінальне судочинство (Criminal Justice);
- неофіційне правосуддя (Informal Justice).

Отже, узагальнюючи матеріал варто відзначити, що в процесі дослідження корупції як явища, яке загрожує національній економічній безпеці було встановлено залежність цього явища від факторів внутрішнього та зовнішнього впливу, якому притаманний руйнівний характер, вплив якого відчутний на усіх сферах діяльності держави та є найбільшою загрозою для суспільства.

Визначити її кількісний вплив та можливість оцінки - досить складний процес, який вимагає комплексного дослідження відповідно до методології, яка включає перелік послідовних етапів, що зазначені в дослідженні. Таким чином, оцінка впливу корупції на розвиток суспільних відносин країни та окремих соціально-економічних явищ побудований на інформаційній базі, міжнародних індексах та регресійно - кореляційному аналізі.

Формування бази є тривалим процесом, який містить збір, аналіз та обробку даних різних звітів міжнародних організацій не урядового характеру. Виходячи з вищезазначеного матеріалу, можемо говорити, що застосування статистико-математичного інструменту дослідження сприятиме комплексному усвідомленню загальної ситуації щодо сприйняття корупції та сприятиме розробці подальших дій.

3.2. Корупція та безпека країни і регіонів: аналіз рейтингів

Корупція – це загроза не лише національній безпеці певної країни це загроза регіональній та міжнародній безпеці. Сьогодні між корупцією та небезпекою країни можна ставити знак рівності. Адже, корупція впливає на всі сфери державного устрою, економічного розвитку та політичної системи. «Корупція - це феномен, який існує у всіх суспільствах і у всіх епохах, - вказує Марку Жерар, - Вона завжди послаблює економіку, підриває суспільні відносини і довіру між людьми. Вплив корупції на суспільство залежить від того, в якому масштабі вона поширена, від здійснення реальних заходів і політичної волі, спрямованих на боротьбу з корупцією, а також від поведінки громадян і ставлення суспільства» [84, с. 34].

Так, економічні наслідки корупції пов'язані з тим, що «корупційні відносини не виникають самі по собі, а є відображенням деформації фінансово-господарської системи суспільства. Розростання корупції завдає значної шкоди економіці країни, негативно позначається на соціальній атмосфері в суспільстві, веде до зростання недовіри до органів влади, деформує особистість людини, підриває основи економічної безпеки держави, формує негативний імідж країни в очах іноземних партнерів і, як наслідок, знижує конкурентоспроможність національної економіки на світовому ринку. Тому надзвичайно важливим напрямом оцінки масштабів корупційної діяльності є її вимір» [34, с. 56].

Гаухман Л.Д. [28]. вивчаючи корупцію з точки зору злочинної діяльності визначає її як соціальне, суспільно небезпечне, загрозливе економічній і політичній безпеці країни явище, що становить сукупність злочинів, що вчиняються посадовими особами з метою особистого збагачення за рахунок держави, комерційних та інших організацій і громадян.

В свою чергу В.М. Юрьев та С.П. Юхачев вказують, що «корупція ставить під загрозу сам факт існування держави, виступає основною перешкодою для підвищення рівня життя населення, розвитку економіки,

становлення громадянського суспільства, боротьби з організованою злочинністю» [177, с. 101].

Вітчизняні дослідники О.В. Білоцький, І.В. Підберезький, В.В. Дарвай вважають, що «під час розвитку суспільства, корупція розвивається відповідаючи провідним процесам в економіці, політиці, інших галузях соціального життя. Особливо очевидний цей процес у даний час, коли світове співтовариство інтенсивно інтегрується, а глобалізація стала природною ознакою не тільки міждержавних відносин і економічної діяльності, але і життя якщо не кожного представника людства, то всіх соціальних груп, категорій населення поза залежністю від території їх проживання.

Корупція в міжнародному співробітництві здійснюється при створенні підприємств за участю іноземного капіталу, при реалізації інвестиційних проектів і приватизації державної власності, при вирішенні проблем розділу ринків для збуту продукції й в інших формах» [13].

В цілому погоджуємося з твердженням вчених, адже корупція це проблема не лише однієї країни це проблема міжнародних відносин, яка проникає, пронизує всі сфери та ставить під загрозу налагодження міждержавного діалогу а в деяких аспектах навіть територіальну цілісність та існування держави в цілому.

Таким чином, можна висунути наступну гіпотезу – *корупція може приникати у всі сфери суспільного життя та є джерелом сукупності ризиків в економічній, соціальній, політичній та правовій системах, наслідками, яких є низький рівень національної безпеки певної країни та може спричинити небезпеку на регіональному та міжнародному рівнях.*

Хоча й дана гіпотеза сформована на основі вивчення праць вчених, спробуємо її довести емпіричним шляхом. Зокрема, шляхом дослідження зав'язків між індексом сприйняття корупції та рейтингом найнебезпечніших країн світу аналіз, в даному контексті, варто проводити за двома напрямками:

- по-перше, встановлення залежності між рейтингами. Тобто, вплив корупції на місце певної країни в рейтингу найнебезпечніших країн світу. Це

дасть можливість з'ясувати залежність між рейтингом країн за індексом сприйняття корупції та рейтингом найнебезпечніших країн світу. Зокрема, якщо займає певне місце в рейтингу сприйняття корупції то є ймовірність, що її місце в рейтингу найнебезпечніших країн світу є якщо не ідентичним то наближеним;

- по-друге, обґрунтування залежності між даними показниками в динаміці, тобто вплив зміни (збільшення або зменшення) показника корупції та зміну місця країни в рейтингу найнебезпечніших країн світу (нижче або вище). Такий напрям аналізу проведемо на прикладі України та інших країн Центральної та Східної Європи, які мають або мали однакові стартові умови для розвитку.

Одразу окреслимо можливість похибки в результатах аналізу в контексті динаміки, адже в основі такого дослідження інформаційна база складатиметься з даних про індекс сприйняття корупції лише за чотири роки, тобто 2016-2020 рр.. Це обумовлено тим, що порівняння індексу сприйняття корупції до 2012 р. є неможливим, адже до того часу використовувалася інша методика, яка враховувала не результати за певний рік, а сукупні результати дослідження корупції в країні й відповідно була трансформована в 2012 р.

Як зазначалося вище інформаційною базою є рейтинг найнебезпечніших країн світу. У 2015 р. даний рейтинг був оприлюднений з відповідним групування країн за рівнями безпеки, а саме: дуже високий, високий, середній, низький та дуже низький. Результати даного групування з даними про показник рівня безпеки та індексом сприйняття корупції країн представлено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Ранжування рейтингу країн за індексом сприйняття корупції до рейтингу найнебезпечніших країн

Рейтинг / Країна	Безпека	ІСК	Рейтинг / Країна	Безпека	ІСК	Рейтинг / Країна	Безпека	ІСК	Рейтинг / Країна	Безпека	ІСК
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Рівень безпеки: Дуже високий											
1. Ісландія	1,148	79	8. Японія	1,322	75	15. Словенія	1,378	60	22. Угорщина	1,463	51
2. Данія	1,150	91	9. Австралія	1,329	79	16. Німеччина	1,379	81	23. Словаччина	1,478	51
3. Австрія	1,198	76	10. Чехія	1,341	56	17. Норвегія	1,393	87	24. Сінгапур	1,490	85
4. Н. Зеландія	1,221	88	11. Португалія	1,344	63	18. Буган	1,416	65	25. Маврикій	1,503	53
5. Швейцарія	1,275	86	12. Ірландія	1,354	75	19. Польща	1,430	62			
6. Фінляндія	1,277	90	13. Швеція	1,360	89	20. Нідерланди	1,432	87			
7. Канада	1,267	83	14. Бельгія	1,368	77	21. Іспанія	1,451	58			
Рівень безпеки: Високий											
26. Румунія	1,542	46	36. Італія	1,669	44	46. Індонезія	1,768	36	56. В'єтнам	1,848	31
27. Хорватія	1,550	51	37. Литва	1,674	61	47. Сербія	1,768	40	57. Монтенегро	1,854	-
28. Малайзія	1,561	50	38. Естонія	1,677	70	48. Намібія	1,784	53	58. Сх. Тимор	1,860	28
29. Чилі	1,563	70	39. Великобританія	1,677	81	49. Сенегал	1,805	44	59. С'єра-Леоне	1,864	29
30. Катар	1,568	71	40. Латвія	1,695	55	50. ОАЕ	1,805	70	60. Аргентина	1,865	32
31. Ботсвана	1,597	63	41. Лаос	1,700	25	51. Малаві	1,814	31	61. Греція	1,848	46
32. Болгарія	1,607	41	42. Пд. Корея	1,701	56	52. Албанія	1,821	36	62. Непал	1,882	27
33. Кувейт	1,626	49	43. Монголія	1,706	39	53. Боснія і Герц.	1,839	38	63. Лесото	1,891	44
34. Коста Ріка	1,654	55	44. Уругвай	1,721	74	54. Гана	1,840	47			
35. Тайвань	1,657	62	45. Франція	1,742	70	55. Замбія	1,846	38			
Рівень безпеки: Середній											
64. Панама	1,903	39	77. Бенін	1,958	37	90. Болівія	2,025	34	103. Бразилія	2,122	38
65. Танзанія	1,903	30	78. Ліберія	1,963	37	91. Вірменія	2,026	35	104. Алжир	2,131	36
66. Габон	1,904	34	79. Грузія	1,963	52	92. Гайана	2,029	29	105. Кот-д'Івуар	2,133	32
67. Мадагаскар	1,911	28	80. Мозамбік	1,976	31	93. Перу	2,029	36	106. Туркменістан	2,138	18
68. Кіпр	1,924	61	81. Екватор.Гвінея	1,987	-	94. США	2,038	76	107. Бахрейн	2,142	51
69. Косово	1,938	33	82. Куба	1,988	47	95. Сауд. Аравія	2,042	52	108. Таджикистан	2,138	26

Продолженная табл. 3.2.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
70. Молдова	1,942	33	83. Буркіна-Фасо	1,994	38	96. Папуа Н.Гвінея	2,064	25	109. Ямайка	2,153	41
71. Йорданія	1,944	53	84. Бангладеш	1,997	25	97. Тринідад і Тобако	2,070	39	110. Білорусь	2,173	32
72. Того	1,944	32	85. Еквадор	1,997	32	98. Гаїті	2,074	17	111. Камбоджа	2,179	21
73. Македонія	1,944	42	86. Марокко	2,002	36	99. Гамбія	2,086	28	112. Уганда	2,179	25
74. Нікарагуа	1,947	27	87. Казахстан	2,008	28	100. Домінік.Респ.	2,089	33	113. Узбекистан	2,187	19
75. Оман	1,947	45	88. Ангола	2,020	15	101. Свaziленд	2,102	-	114. Шрі-Ланка	2,188	37
76. Туніс	1,952	38	89. Парагвай	2,023	27	102. Джибуті	2,113	34	115. Конго	2,196	23
Рівень безпеки: Низький											
116. Гондурас	2,210	31	125. Зімбабве	2,294	21	134. Камерун	2,349	27	143. Індія	2,504	38
117. Женева	2,214	-	126. Тайланд	2,303	38	135. Туреччина	2,362	42	144. Мексика	2,530	35
118. Гватемала	2,215	28	127. Еритрея	2,309	18	136. ПАР	2,376	44	145. Ліван	2,623	28
119. Ефіопія	2,234	33	128. Малі	2,310	35	137. Єгипет	2,382	36	146. Колумбія	2,720	37
120. Гвінея-Бісау	2,235	17	129. Нігер	2,320	34	138. Іран	2,409	27	147. Ємен	2,751	18
121. Киргистан	2,249	28	130. Бурунді	2,323	21	139. Руанда	2,420	54	148. Ізраїль	2,781	61
122. Мавританія	2,262	31	131. М'янма	2,323	22	140. Чад	2,429	22	149. Лівія	2,819	16
123. Сальвадор	2,263	39	132. Азербайджан	2,325	29	141. Філіппіни	2,462	35	150. Україна	2,845	27
124. Китай	2,267	37	133. Кенія	2,342	25	142. Венесуела	2,493	17			
Рівень безпеки: дуже низький											
151. Нігерія	2,910	26	154. Пакистан	3,049	30	157. Сомалі	3,307	8	160. Афганістан	3,427	11
152. Росія	2,954	29	155. ДР Конго	3,085	147	158. ЦАР	3,332	24	161. Ірак	3,444	16
153. Пн. Корея	2,977	-	156. Судан	3,295	165	159. Пд Судан	3,383	15	162. Сирія	3,645	18

Джерело: [191]

За результатами представленими в таблиці можемо спостерігати, що показник рівня безпеки є оберненим до показника індексу сприйняття корупції. Той час, як перший визначається від меншого до більшого, то останній від більшого до меншого. Рейтинг найнебезпечніших країн світу дозволяє згрупувати всі країни в наступні групи:

- дуже високий рівень безпеки (25 країн, серед країн Центральної та Східної Європи (далі ЦСЕ) є Словенія, Польща, Угорщина, Словаччина),
- високий рівень (38 країн, серед країн ЦСЕ є Румунія та Болгарія),
- середній рівень (52 країни, серед країн ЦСЕ є Косово, Молдова, Грузія, Білорусь),
- низький рівень (35 країн, серед країн ЦСЕ є **Україна**),
- дуже низький рівень (12 країн, серед країн ЦСЕ є Росія).

До складу країн з дуже високим рівнем безпеки увійшли країни, які отримали індекс рівня безпеки на рівні від 1,148 (Ісландія) до 1,503 (Маврикій). Серед найрозвиненіших країн світу в даній групі опинилися: Японія (8 місце – 1,322), Канада (7 місце – 1,267), Австралія (9 місце – 1,329), Німеччина (16 місце – 1,379).

Індекс рівня безпеки від 1,542 до 1,891 характерний для країн, які включенні до рейтингу найнебезпечніших країн світу з рівнем безпеки – високий. До даного рейтингу увійшли такі світові лідери економічного розвитку як Великобританія (39 місце – 1,677), Франція (45 місце – 1,742), Об'єднанні Арабські Емірати (50 місце – 1,805).

Середній рівень безпеки характерний для 52 країн світу із індексом від 1,903 до 2,196. Серед даних країн є Сполученні штати Америки (94 місце – 2,038), Саудівська Аравія (95 місце – 2,042), Бразилія (103 місце – 2,122). Літером групи є Панама (64 місце – 1,903), а аутсайдером Конго (115 місце 2,196).

Низький рівень безпеки країн світу характерних для тих з них, які отримали індекс на рівні від 2,210 до 2,845. Такий рівень характерний для 35 країн світу, серед яких є й Україна, яка посіла 150 місце з індексом 2,645.

Україна є останньою. В рейтингу за даною групою, вищі місця займають Лівія (149 місце – 2,819), Ізраїль (148 місце – 2,781) та Ємен (147 місце – 2,751). В свою чергу лідером групи є Гондурас (116 місце – 2,210).

Дуже низький рівень безпеки мають 12 країн. Перше місце в даній групі займає Нігерія з показником 2,910 (151 місце), а останнє Сирія – 3,645 (162 місце).

Якщо досить уважно розглянути табличні дані, можемо спостерігати певні характерні риси притаманні найрозвинутішим країнам, а саме чим нижчий індекс безпеки країни та чим вищий індекс сприйняття корупції та вищий рівень економічного розвитку країни. Це зумовлено тим, що постійний взаємозв'язок між ними тягне за собою зміни в загальному становищі країни в міжнародних економічних та інших відносинах та створює певний рівень довіри.

Щодо 2016 р. то варто зазначити, що глобальний індекс безпеки є нижчим порівняно з 2015 р., а в деяких регіонах він значно знизився. Про що йдеться в звіті за 2016 р. [188]

Досить важливим етапом дослідження є врахування сучасного індексу сприйняття корупції, який дозволить оцінити скільки балів набрала Україна та в якому напрямку їй слід рухатись далі.

Таблиця 3.3.

**Ранжування рейтингу країн за індексом сприйняття корупції
(рейтинг країн з нижчим рівнем корупції)**

<i>Країна</i>	<i>ІСК 2020</i>	<i>ІСК 2019</i>	<i>Країна</i>	<i>ІСК 2020</i>	<i>ІСК 2019</i>	<i>Країна</i>	<i>ІСК 2020</i>	<i>ІСК 2019</i>	<i>Країна</i>	<i>ІСК 2020</i>	<i>ІСК 2019</i>
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Менш корумповані країни											
Данія	88 ⁺¹	87	Бельгія	76 ⁺¹	75	Іспанія	62	62	Домініка	55	55
Нова Зеландія	88 ⁺¹	87	Естонія	75 ⁺¹	74	Південна Корея	61 ⁻¹	62	Чеська Республіка	54 ⁻²	56
Фінляндія	85 ⁻¹	86	Ісландія	75 ⁻³	78	Ботсвана	60 ⁻¹	62	Оман	54 ⁺²	52
Сінгапур	85	85	Японія	74 ⁺¹	73	Бруней	60	60	Руанда	54 ⁺¹	53
Швеція	85	85	Ірландія	72 ⁻²	74	Ізраїль	60	60	Гренада	53	53
Швейцарія	85	85	ОАЕ	71	71	Литва	60	60	Італія	53 ⁻¹	54
Норвегія	84	84	Уругвай	71	71	Словенія	60	60	Маврикій	53 ⁺¹	52
Нідерланди	82	82	Франція	69	69	Сент-Вінсент і Гренадини	59	59	Саудівська Аравія	53	53
Німеччина	80	80	Бутан	68	68	Кабо-Верде	58	58	Малайзія	51 ⁻²	53
Люксембург	80	80	Чилі	67	67	Коста-Рика	57 ⁺¹	56	Намібія	51 ⁻¹	52
Австралія	77	77	США	67 ⁻²	69	Кіпр	57 ⁻¹	58	Греція	50 ⁺²	48
Канада	77	77	Тайвань	65	65	Латвія	57 ⁺¹	56	<i>Примітка:</i> -1, -2...- Кількість балів, на яку країна знизилася свою позицію +1,+2...+ Кількість балів, на яку країна підвищила свою позицію		
Гонконг	77 ⁺¹	76	Барбадос	64 ⁺²	62	Грузія	56	56			
Велика Британія	77	77	Багамські острови	63 ⁻¹	64	Польща	56 ⁻²	58			
Австрія	76 ⁻¹	77	Катар	63 ⁺¹	62	Сент-Люсія	56 ⁻²	58			

Продовження таблиці 3.3.

<i>Країна</i>	<i>ICK</i> 2020	<i>ICK</i> 2019	<i>Країна</i>	<i>ICK</i> 2020	<i>ICK</i> 2019	<i>Країна</i>	<i>ICK</i> 2020	<i>ICK</i> 2019	<i>Країна</i>	<i>ICK</i> 2020	<i>ICK</i> 2019
Країни з вищим рівнем корупції											
Вірменія	49 ⁺⁷	42	Бенін	41	41	Кот-д'Івуар	36 ⁺¹	35	Азербайджан	30	30
Йорданія	49 ⁺¹	48	Гайана	41 ⁺¹	40	Сальвадор	36 ⁺¹	35	Габон	30 ⁻¹	31
Словаччина	49 ⁻¹	50	Лесото	41 ⁺¹	40	Косово	36	36	Малаві	30 ⁻¹	31
Білорусь	47 ⁺²	45	Буркіна-Фасо	40	40	Тайланд	36	36	Малі	30 ⁺¹	29
Хорватія	47	47	Індія	40 ⁻¹	41	В'єтнам	36 ⁻¹	37	Росія	30 ⁺²	28
Куба	47 ⁻¹	48	Марокко	40 ⁻¹	41	Боснія і Герцеговина	35 ⁻¹	36	Лаос	29	29
Сан-Томе і Принсіпі	47 ⁺¹	46	Східний Тимор	40 ⁺²	38	Монголія	35	35	Мавританія	29 ⁺¹	28
Чорногорія	45	45	Тринідад і Тобаго	40	40	Македонія	35	35	Того	29	29
Сенегал	45	45	Туреччина	40 ⁺¹	39	Панама	35 ⁻¹	36	Домініканська Респ.	28	28
Болгарія	44 ⁺¹	43	Колумбія	39 ⁺²	37	Молдова	34 ⁺²	32	Гвінея	28 ⁻¹	29
Угорщина	44	44	Еквадор	39 ⁺¹	38	Філіппіни	34	34	Ліберія	28	28
Ямайка	44 ⁺¹	43	Бразилія	38 ⁺³	35	Єгипет	33 ⁻³	36	М'янма	28 ⁻¹	29
Румунія	44	44	Ефіопія	38 ⁺¹	37	Свазіленд	33 ⁻¹	34	Парагвай	28	28
Південна Африка	44	44	Казахстан	38 ⁺⁴	34	Непал	33 ⁻¹	34	Ангола	27 ⁺¹	26
Туніс	44 ⁺¹	43	Перу	38 ⁺²	36	Сьєрра-Леоне	33	33	Джибуті	27 ⁻³	30
Гана	43 ⁺³	40	Сербія	38 ⁻¹	39	<i>Україна</i>	33 ⁺³	30	Папуа Нова Гвінея	27 ⁻¹	28
Мальдіви	43 ⁺¹⁴	29	Шрі-Ланка	38	38	Замбія	33 ⁻¹	34	Уганда	27 ⁻¹	28
Вануату	43 ⁻³	40	Суринам	38 ⁻⁶	44	Нігер	32	32	Бангладеш	26	26
Аргентина	42 ⁻³	45	Танзанія	38 ⁺¹	37	Болівія	31	31	Центральноафриканська Республіка	26 ⁺¹	25
Бахрейн	42	42	Гамбія	37	37	Кенія	31 ⁺³	28	Узбекистан	26 ⁺¹	25
Китай	42 ⁺¹	41	Індонезія	37 ⁻³	40	Киргизстан	31 ⁺¹	30	<i>Примітка:</i> -1, -2, ...- Кількість балів, на яку країна знизилася свою позицію +1, +2, ...+ Кількість балів, на яку країна підвищила свою позицію		
Кувейт	42 ⁺²	40	Албанія	36 ⁺¹	35	Мексика	31 ⁺²	29			
Соломонові острови	42	42	Алжир	36 ⁺¹	35	Пакистан	31 ⁻¹	32			

Джерело: [197]

Отже, в вищезазначених таблицях наведено рейтинг країн за індексом сприйняття корупції за 2020/2019рр. В дослідження потрапили країни у яких індекс сприйняття корупції знаходиться в межах від 26 до 88 балів включно. За результатами дослідження Україна, нажаль потрапила до таблиці 3.3, та набрала 33 бали, що є вищим показником в порівнянні з 2019 роком, але не відповідає нашим очікуванням.

Таким чином, варто наголосити, що для підняття рейтингових позицій, Україні необхідно повністю перейняти досвід та законодавчу базу яка стосується впровадження державної антикорупційної політики.

В першій частині таблиці представлені країни, індекс сприйняття корупції яких в межах 88-50 балів. В продовжені таблиці відображено індекс тих країн, які набрали від 49 до 26 балів включно. Ці країни увійшли в число країн, в який низький рівень сприйняття корупції. Також, в дослідження не потрапили країни, індекс сприйняття корупції в яких був від 25 балів і нижче, що свідчить про їх бідність, наявність військових конфліктів та панування хаосу.

Таким чином, підсумувавши проаналізовані дані слід наголосити, що позиції України є не досить перспективними, адже від країн, в яких хаос є нормою нас відділяє лише 8 балів рейтингу, а всі спроби підвищити свої рейтингові позиції, отримати більшу кількість балів та змінити своє місце розташування в загальному рейтингу не є досить вдалимими.

Досліджуючи індекси сприйняття корупції слід не забувати про країни MENA. Ця аббревіатура вживається для іменування країн, які входять до числа найменш мирних регіонів світу, адже на їх території досить часто відбуваються чисельні регіональні конфлікти, які зберігаються протягом певного періоду, переростають або з'являються знову.

Громадянська війна в Сирії сприяла розширенню міжнародної сфери, на яку основний вплив зробила російська інтервенція, яка

почалась ще у вересні 2015 року на боці уряду Сирії. Майже одночасно Саудівська Аравія втрутилась в громадянські війни Ємені, які тривали протягом тривалого часу а коаліція США продовжувала авіа удари, які були спрямовані проти ісламських держав Іраку і Леванту. Після терористичних актів в листопаді, в Парижі кампанії в Сирії і Іраку посилювались.

Проте, незважаючи на вищезазначений матеріал, Європа не поступилась своїми позиціями які визначали її як найбільш мирного регіону в світі, незважаючи на всі зміни.

Таким чином, підсумовуючи матеріал, зазначений вище варто наголосити на ймовірності приближення загрози тероризму, яка може вплинути на перспективи подальшого розвитку регіонів Європи.

Якщо розглядали рейтинг країни з позиції громадської безпеки, в різних регіонах значення відрізнялись. Як свідчать дані, лише незначна частина досліджуваних країн зазнала змін в сприйнятті злочинності або в рівні насильницької злочинності. Слід зауважити, що лише країни MENA і Південної Америки.

В ході дослідження виявили, що тільки країни, які входять до MENA і Південної Америки почали спостерігати за рівнем насильницьких злочинів, які сприяли поліпшенню або незмінності цього ж індексу всіх інших регіонів. Протягом всього періоду дослідження регіони Південної та Центральної Америки разом з Карибськими басейнами найчастіше славились найгіршими показниками, які стосувались громадської безпеки. В ході дослідження було встановлено, що цей показник був підвищений, окрім Азії і країн MENA[188].

Випуск обраного для дослідження індексу датується 2005 роком та має назву The Failed States Index. Зазначений індекс змінив назву в 2014 році яка стала The Fragile States Index. Методологія розрахунку зазначеного індексу підходить до всіх країн, які підлягають дослідженню, аналіз здійснюється завдяки комплексній оцінці конфліктів, яка має назву

Conflict Assessment System Too. Дане дослідження складається з дванадцяти критеріїв слабкості, які згруповані в три групи:

1. економічні показники, до яких прийнято відносити нерівність в економічному розвитку;

2. соціальні показники, до яких відносять рівень демографічного тиску, рівень міграції, кількість незадоволених груп з населення, постійна еміграція з досліджуваних країн;

3. військово-політичні показники, до них відносять криміналізацію структур державного управління, якість суспільних послуг, частота та рівень порушення прав людини, якість впливу державного управління та державної безпеки на громадське суспільство, ступінь втручання інших держав на державне управління.

Такі критерії дозволяють в більшій мірі об'єктивно оцінити такі державні інститути як: управління державними справами, армію, поліцію, судові гілки влади та усі громадські служби.

Отже, для дослідження вищезазначеного показника використовується більше 100 показників. Для цього, протягом усього року необхідно детально аналізувати різноманітні інформаційні потоки відкритих джерел даних, які містять усю необхідну інформацію про загальну кількість негативних та позитивних оцінок по всіх можливих індикаторах дослідження.

Наступним кроком є експертний аналіз накопиченої інформації по кожній країні, завдяки якій розраховують Індекс, шкала якого від 0 (це країни, які мають найвищий рівень стабільності, де максимально низькі ризики та загрози) до 10 (це країни, які мають найменший ступінь стабільності, де панує найменша ступінь стабільності, високі ризики та загрози).

Загальним результатом є сукупність всіх показників, які в сумі можуть мати до 120 балів включно – цей показник є ключовим при розробці рейтингу [185].

Наступним етапом є групування країн по групах:

1-ша - держави, які мають високий рівень нестабільності, на їх території переважає критичний рівень ризиків;

2-га - держави, які мають середній рівень стабільності, на їх території переважає небезпечний рівень ризиків;

3-тя - держави, на яких переважає рівень стабільності вище середнього, на їх території переважає низький рівень ризиків;

4-та – держави, на яких переважає високий рівень стабільності, на їх території відсутні ризики.

Отже, важливим етапом аналізу є дослідження країн за їх слабкістю та індексом сприйняття корупції, зображеної в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Ранжування рейтингу країн за індексом сприйняття корупції до рейтингу слабкості країн (2020р.)

Країна	Індекс		Країна	Індекс		Країна	Індекс	
	Слабкості	Корупції		Слабкості	Корупції		Слабкості	Корупції
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Держави з високим рівнем нестабільності – критичний рівень ризиків								
Ємен	112.4	15	Сирія	110.7	14	Чад	106.4	21
Сомалі	110.9	12	Демократична Республіка Конго	109.4	18	Судан	104.8	16
Південний Судан	110.8	12	Центрально африканская Респ.	107.5	26	Афганістан	102.9	19
Держави з рівнем стабільності нижче середнього – небезпечний рівень ризиків								
Зімбабве	99.2	24	Руанда	86.0	54	Нікарагуа	77.1	22
Бурунді	97.9	19	Єгипет	86.0	33	Лаос	76.9	29
Камерун	97.9	25	Того	85.8	29	Гондурас	76.8	24
Гаїті	97.7	18	Бангладеш	85.7	26	Колумбія	76.6	39
Нігерія	97.3	25	Ліван	84.7	25	Таджикистан	75.5	25
Гвінея	97.2	28	Замбія	84.5	33	Йорданія	75.4	49
Малі	96	30	Сьєрра-Леоне	84.4	33	Індія	75.3	40
Ірак	95.9	30	Малаві	84.0	30	Ізраїль	75.1	60
Еритрея	95.8	21	Іран	83.4	25	Болівія	75.0	31
Нігер	95.3	32	Екваторіальна Гвінея	83.0	16	Алжир	74.6	36
Лівія	95.2	17	Свазіленд	83.0	33	Сенегал	74.6	45
Ефіопія	94.6	38	Джибуті	82.7	27	Киргизстан	73.9	31
М'янма	94.0	28	Непал	82.6	33	Узбекистан	73.1	26
Гвінея-Бісау	92.9	19	Папуа Нова Гвінея	82.3	27	Бразилія	73.0	38
Уганда	92.8	27	Гамбія	82.2	37	Росія	72.6	30
Пакистан	92.1	31	Шрі-Ланка	81.8	38	Бенін	72.5	41
Конго	92.1	19	Коморські острови	81.2	21	Азербайджан	71.3	30
Мозамбік	91.7	25	Філіппіни	81.0	34	Марокко	71.2	40

Продовження табл. 3.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Венесуела	91.2	15	Камбоджа	80.3	21	Грузія	71.2	56
Кенія	90.3	31	Соломонові острови	79.7	42	Тайланд	70.8	36
Північна Корея	90.2	18	Мадагаскар	79.5	25	Сан-Томе і Принсіпі	70.3	47
Ліберія	90.0	28	Гватемала	79.2	25	Боснія і Герцеговина	70.2	35
Кот-д'Івуар	89.7	36	Турція	79.1	40	Південна Африка	70.1	44
Мавританія	88.7	29	Лесото	78.3	41			
Ангола	87.3	27	Танзанія	78.1	38			
Держави з рівнем стабільності вище середнього – низький рівень ризиків								
Китай	69.9	42	В'єтнам	63.9	36	Панама	46.1	35
Бутан	69.5	68	Македонія	62.1	35	Катар	43.7	63
Еквадор	69.4	39	Суринам	60.1	38	Чилі	42.5	67
Габон	69.1	30	Ямайка	60.0	44	Італія	42.4	53
Туркменістан	69.1	19	Казахстан	59.8	38	Латвія	42.3	57
<i>Україна</i>	69.0	33	Куба	59.2	47	Польща	41.0	56
Сальвадор	68.9	36	Албанія	58.8	36	Іспанія	40.4	62
Саудівська Аравія	68.8	53	Малайзія	57.6	51	Коста-Ріка	40.2	57
Туніс	68.1	44	Ботсван	57.1	60	Естонія	38.5	75
Індонезія	67.8	37	Бруней	56.6	60	США	38.3	67
Перу	67.7	38	Кіпр	56.1	57	Великобританія	38.3	77
Мексика	67.2	31	Чорногорія	55.5	45	Словаччина	38.2	49
Мальдіви	66.2	30	Гренада	55.2	53	ОАЕ	38.1	71
Сербія	66.1	38	Сейшельські Острови	54.7	66	Маврикій	37.2	53
Молдова	66.0	34	Греція	52.1	50	Литва	36.5	60
Гайана	66.0	41	Монголія	51.9	35	Чехія	35.7	54
Білорусь	65.8	47	Кувейт	50.9	42	Мальта	33.6	53
Парагвай	65.2	28	Багамські Острови	49.9	63	Уругвай	33.4	71
Намібія	65.1	51	Болгарія	49.2	44	Японія	32.3	74
Кабо-Верде	64.8	58	Оман	48.0	54	Південна Корея	32.0	61
Домінікана	64.4	55	Румунія	46.7	44	Франція	30.5	69

Продовження табл. 3.4

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>
Вірменія	64.2	49	Барбадос	46.4	64			
Гана	64.2	43	Хорватія	46.1	47			
Бахрейн	63.9	42	Аргентина	46.1	42			
Держави з високим рівнем стабільності – відсутність ризиків								
Бельгія	27.1	76	Ірландія	19.9	72	Ісландія	17.8	75
Словенія	25.8	60	Австралія	19.7	77	Данія	17.2	88
Австрія	24.1	76	Люксембург	18.8	80	Швейцарія	17.1	85
Португалія	23.5	61	Канада	18.7	77	Норвегія	16.2	84
Німеччина	23.2	80	Швеція	18.2	85	Фінляндія	14.6	85
Нідерланди	22.9	82	Нова Зеландія	17.9	88			

Джерело [185]

Отже, за допомогою даних, які відображені в таблиці можемо спостерігати поділ країн відповідно до кількості балів, які вони набрали в ході дослідження рівня їх стабільності. В сучасних умовах за допомогою даного індексу відбувається оцінка слабкості більше ніж 170 країн світу. Варто зауважити, що для оцінки не беруть території, політичний статус яких невизначений.

Тому, розглянемо основні особливості поділу країн по відповідних групах, з врахуванням отриманих результатів:

- до держав з високим рівнем нестабільності, які характеризуються критичним рівнем ризику в 2020 році було віднесено 9 країн. Мінімальне значення показника дорівнювало 102.9, а максимальне досягнуло позначки 112.4. Слід відзначити, що найбільш позитивна ситуація для країн, що віднесені до даної групи була в Афганістані -102.9, Судан – 104.8, Чад – 106.4. Водночас індекс сприйняття корупції в цих країнах набув значення: 19,16,21 відповідно.

Найгірша ситуація щодо рівня слабкості країн даної групи належить: Ємену – 112.4, Сомалі -110.9, Південному Судану – 110.8 та Сирії – 110.7. Для даних країн характерний наступний індекс сприйняття корупції: 15,12,12,14 відповідно. Інші країни, які входять в склад досліджуваної групи з високим рівнем нестабільності і низьким рівнем сприйняття корупції є : Демократична Республіка Конго -109.4 (показник слабкості), 18 (індекс сприйняття корупції), центральноафриканська Республіка – 107.5 (показник слабкості), 26 (індекс сприйняття корупції).

Найбільш нестабільною країною світу є Ємен який набрав 112.4 бали. Його територія якої знаходиться на Середньому Сході на якій досить часто відбуваються збройні конфлікти а індекс сприйняття корупції відповідає ситуації, яка склалась на вказаній території. Враховуючи ситуацію, яка склалась можемо стверджувати, що Ємен відноситься до країн з найменш розвинених на планеті, фактично відносячись до територій на межі

гуманітарної катастрофи через наявність триваючих між етичних збройних конфліктів і хаосу [185].

Підсумовуючи вище досліджену інформацію щодо групи країн з дуже високим рівнем нестабільності слід відзначити, що існує залежність впливу корупції на рівень слабкості країн світу.

- до держав з рівнем стабільності нижче середнього віднесено країни з небезпечним рівнем ризику, до якого в 2020 році входило 73 країни світу. Найгірші позиції зайняли країни, які також як і попередня група, мають низький рівень сприйняття корупції. До таких країн віднесено: Бурунді - 97.9, Камерун - 97.9, Гаїті - 97.7, Нігерія - 97.3, Гвінея - 97.2, Малі - 96, Ірак - 95.9, Еритрея - 95.8, Нігер - 95.3, Лівія - 95.2, Ефіопія - 94.6, М'янма - 94.0, Гвінея-Бісау - 92.9, Уганда - 92.8, Пакистан - 92.1, Конго - 92.1, Мозамбік - 91.7, Венесуела - 91.2, Кенія - 90.3, Північна Корея - 90.2, Ліберія - 90.0. Для наведених країн, які займають лідируючі позиції в досліджуваній групі, характерний індекс сприйняття корупції дорівнює: 24, 19, 25, 18, 25, 28, 30, 30, 21, 32, 17, 38, 28, 19, 27, 31, 19, 25, 15, 31, 18, 28. В досліджуваній групі найкращі показники були відмічені в наступних країнах: Соломонові острови - 79.7, Мадагаскар - 79.5, Гватемала - 79.2, Туреччина - 79.1, Лесото - 78.3, Танзанія - 78.1, Нікарагуа - 77.1, Лаос - 76.9, Гондурас - 76.8, Колумбія - 76.6, Таджикистан - 75.5, Йорданія - 75.4, Індія - 75.3, Ізраїль - 75.1, Болівія - 75.0, Алжир - 74.6, Сенегал - 74.6, Киргизстан - 73.9, Узбекистан - 73.1, Бразилія - 73.0, Росія - 72.6, Бенін - 72.5, Азербайджан - 71.3, Марокко - 71.2, Грузія - 71.2, Тайланд - 70.8, Сан-Томе і Принсіпі - 70.3, Боснія і Герцеговина - 70.2, Південна Африка - 70.1. Зазначена група країн має найкращі показники серед представлених країн – учасниць, але індекс сприйняття корупції знаходиться в межах від 22 до 60, зокрема: 42, 25, 25, 40, 41, 38, 22, 29, 24, 39, 25, 49, 40, 60, 31, 36, 45, 31, 26, 38, 30, 41, 30, 40, 56, 36, 47, 35, 44 відповідно. До досліджуваної групи Україна не ввійшла, що свідчить про можливість зміни ситуації в кращу сторону.

- до групи держав з рівнем стабільності вище середнього увійшли 69 країн із загального списку країн. Очолює список груп в 2020 році Китай а завершує Франція. Україна також входить до списку країн, з рівнем стабільності вище середнього та знаходиться на 69-му місці. Сусідами України є Туркменістан (69.1) та Сальвадор (68.9). Фактори, які негативно впливають на рейтингові позиції України традиційно прийнято відносити політичну нестабільність на сході країни. Її наявність сприяє утворенню нерівномірного розвитку країни, погіршує ефективність діяльності державних структур, підвищує рівень кримінальних злочинів серед населення країни, посилює тиск на громадянське суспільство. Окрім цього, додаються проблеми геополітичного характеру, які негативно впливають на загальну стабільність країни.

Кількість країн, які входять до останньої групи з високим рівнем стабільності не велика кількість. В 2020 році їх кількість склала 17. Очолює рейтинговий список Бельгія, яка отримала 27.1бал. Найкращі показники вже декілька років зберігаються у Фінляндії, у якої рівень стабільності 14.6, а індекс сприйняття корупції 85. Слід зауважити, що разом з Фінляндією благополучно межують її скандинавські країни-сусіди такі як: Норвегія – 16.2, Швейцарія – 17.1, Данія – 17.2. Таким чином, зазначені країни є групою лідерів серед усіх досліджуваних країн.

Група країн-лідерів відрізняються: достатньо сильним соціально-економічним розвитком, розвинутими громадськими інститутами, високою якістю державних послуг, повагою до прав людини, верховенством закону та права.

Проте, не варто забувати про те, що не дивлячись на зменшення загальної кількості міждержавних конфліктів протягом останніх років, в багатьох країнах переважає політична нестабільність, значна частина з яких знаходиться на межі деградації владних інститутів. Окрім цього, біла частина населення нестабільних країн балансує на межі між економічною та політичною кризою, що не варто залишати осторонь.

В ході дослідження варто наголосити на основній проблемі, яку породжують неблагополучні країни та регіони, адже вони виступають у ролі загрози для країн, які межують поряд і є своєрідною загрозою для навколишнього середовища.

Таким чином, досліджуючи країна за декількома показниками ми змогли проаналізувати наявність взаємозв'язку між рівнем стабільності країн та їх індексом сприйняття корупції, результативні показники якого необхідно було б використовувати державам з врахуванням особливостей кожної. Детально проаналізовані дані сприятимуть визначенню та попередженню впливу найменш безпечних країн, зменшать х вплив на оточуюче середовище та передбачатимуть можливості виникнення конфліктів.

Також, окрім рейтингу, завдяки індексам стає більш можливим налагодити взаємозв'язок та розуміння між країнами, які займають перші групи аналізу ризиків.

Наступним кроком проведеного дослідження, була необхідність поділити країни за рівнем економічної свободи, що наведено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5.

Рейтинг країн за рівнем економічної свободи

Країна	Рейтинг 2020		Країна	Рейтинг 2020		Країна	Рейтинг 2020		Країна	Рейтинг 2020	
	IEC	ISK		IEC	ISK		IEC	ISK		IEC	ISK
<i>Країни з вільною економікою (набрано більше 80 балів зі 100 можливих)</i>											
Сінгапур	89,4	85,0	Нова Зеландія	84,1	88,0	Швейцарія	82,0	85,0	-		
Гонконг	89,1	77,0	Австралія	82,6	77,0	Ірландія	80,9	72,0	-		
<i>Країни з переважно вільною економікою (набрано від 70 до 80 балів)</i>											
Велика Британія	79,3	77,0	Чилі	76,8	67,0	Чехія	74,8	54,0	Катар	72,3	63,0
Данія	78,3	88,0	Литва	76,7	60,0	Малайзія	74,7	51,0	Латвія	71,9	57,0
Канада	78,2	77,0	США	76,6	67,0	Ізраїль	74,0	60,0	Руанда	70,9	54,0
Естонія	77,7	75,0	ОАЕ	76,2	71,0	Південна Корея	74,0	61,0	Вірменія	70,6	49,0
Грузія	77,1	56,0	Люксембург	75,8	80,0	Німеччина	73,5	80,0	Болгарія	70,2	44,0
Ісландія	77,1	75,0	Фінляндія	75,7	85,0	Норвегія	73,4	84,0	Кіпр	70,1	57,0
Тайвань	77,1	65,0	Маврикій	74,9	53,0	Австрія	73,3	76,0			
Нідерланди	77,0	82,0	Швеція	74,9	85,0	Японія	73,3	74,0			
<i>Країни з помірно вільною економікою (набрано від 60 до 70 балів)</i>											
Румунія	69,7	44,0	Індонезія	67,2	37,0	Сербія	66,0	38,0	Саудівська Аравія	62,4	53,0
Ботсвана	69,6	60,0	Словенія	67,8	60,0	Коста-Ріка	65,8	57,0	Хорватія	62,2	47,0
Казахстан	69,6	38,0	Косово	67,4	36,0	Багамські острови	64,5	63,0	Бутан	62,1	68,0
Македонія	69,5	35,0	Панама	67,2	35,0	Філіппіни	64,5	34,0	Молдова	62,0	34,0
Тайланд	69,4	36,0	Албанія	66,9	36,0	Туреччина	64,4	40,0	Білорусь	61,7	47,0
Азербайджан	69,3	30,0	Іспанія	66,9	62,0	Італія	63,8	53,0	Танзанія	61,7	38,0
Колумбія	69,2	39,0	Сент-Вінсент і Гренадін	66,8	59,0	Кабо-Верде	63,6	58,0	Сальвадор	61,6	36,0
Польща	69,1	56,0	Словаччина	66,8	49,0	Оман	63,6	54,0	Чорногорія	61,5	45,0
Уругвай	69,1	71,0	Бруней	66,6	60,0	Марокко	63,3	40,0	Барбадос	61,4	64,0
Бельгія	68,9	76,0	Бахрейн	66,3	42,0	Кувейт	63,2	42,0	Росія	61,0	30,0
Ямайка	68,5	44,0	Франція	66,0	69,0	Парагвай	63,0	28,0	Домінікана	60,9	55,0
Сент-Люсія	68,2	56,0	Йорданія	66,0	49,0	Киргистан	62,9	31,0	Намібія	60,9	51,0
Перу	67,9	38,0	Мексика	66,0	31,0	Боснія і Герцоговина	62,6	35,0			

Продовження таблиці 3.5.

<i>Країни з переважно не вільною економікою (набрали від 50 до 60 балів)</i>											
Греція	59,9	50,0	Шрі Ланка	57,4	38,0	Малі	55,9	30,0	Лесото	54,5	41,0
Кот-д'Івуар	59,7	36,0	Узбекистан	57,2	26,0	Монголія	55,9	35,0	Непал	54,2	33,0
Китай	59,5	42,0	Буркіна-Фасо	56,9	40,0	Туніс	55,8	44,0	Єгипет	54,0	33,0
Уганда	59,5	27,0	Габон	56,7	30,0	Лаос	55,5	29,0	Бразилія	53,7	38,0
Гана	59,4	43,0	Гвінея	56,5	28,0	Кенія	55,3	31,0	Ефіопія	53,6	38,0
Центральноафриканська респ.	58,8	26,0	Індія	56,5	40,0	Мавританія	55,3	29,0	Аргентина	53,1	42,0
В'єтнам	58,8	36,0	Мальдіви	56,5	43,0	Бенін	55,2	41,0	Джибуті	52,9	27,0
Папуа Нова Гвінея	58,4	27,0	Бангладеш	56,4	26,0	Україна	54,9	33,0	Соломонові о-ви	52,9	42,0
Тринідад і Тобаго	58,3	40,0	Гамбія	56,3	37,0	Пакистан	54,8	31,0	Малаві	52,8	30,0
Сенегал	58,0	45,0	Гайяна	56,2	41,0	Нігер	54,7	32,0	Ангола	52,2	27,0
<i>Країни із невільною економікою (набрали менше 50 балів)</i>											
Суринам	49,5	38,0	Сьєрра-Леоне	48,0	33,0	Східний Тимор	45,9	40,0			
Ліберія	49,0	28,0	Алжир	46,9	36,0	Болівія	42,8	31,0			

Джерело: [181]

Таким чином варто зазначити, що досліджений індекс економічної свободи – важливий показник, адже завдяки йому більшість світових досліджень визначають взаємозв'язок між економічною свободою країн та їх розвитком. З табличних даних видно, що країни з високим рівнем економічної свободи відрізняються від інших вищим рівнем добробуту громадян, свободи та тривалості життя. Вони відрізняються вільнішою економікою та мають можливість ефективніше зменшувати бідність.

Виходячи з табличних даних варто відзначити, що всі країни, які підпадають під дослідження рівня економічної свободи поділені на наступні групи:

- вільні, тобто ті, індекс яких знаходиться в межах 80-100 балів. До цієї групи потрапили: Сінгапур 89,4; Гонконг 89,1; Нова Зеландія 84,1; Австралія 82,6; Швейцарія 82,0 та Ірландія 80,9.

- переважно вільні, індекс яких знаходиться в межах 70-79,9. До цієї групи потрапило 30 країн, з яких найкращі позиції припали на Велику Британію 79,3; Данію 78,3; Канаду 78,2. Найгірші позиції цієї групи припали на такі країни як: Руанда 70,9; Вірменія 70,6; Болгарія 70,2; та Кіпр 70,1.

- помірно вільні, індекс яких знаходиться в межах 60-69,9. До цієї групи потрапила 51 країна, найвищі позиції з яких зайняли такі країни як: Румунія 69,7; Ботсвана 69,6; Казахстан 69,6. Найнижчі показники в цій групі припали на такі країни як: Росія 61,0; Домінікана 60,9 та Намібія 60,9.

- переважно не вільні країни, індекс яких знаходиться в межах 50-59,9. До цієї групи увійшли 40 країн. Найкращі позиції з цієї групи зайняли такі країни як: Греція 59,9; Кот-д'Івуар 59,7; Китай 59,5; Уганда 59,5 та Гана 59,4. Найгірші показники з цієї групи зайняли такі країни як: Джибуті 52,9; Соломонові о-ви 52,9; Малаві 52,8 та Ангола 52,2. Нажаль, Україна також увійшла в цю групу, набравши 54,9 бали, що негативно вплинуло на загальний вплив та розмістивши нашу країну майже на одну позицію з такими країнами як Бенін 55,2 та Пакистан 54,8.

- не вільні країни, індекс яких перебуває в межах від 0 до 49,9 балів. До цієї групи увійшло 6 країн: Суринам 49,5; Ліберія 49,0; Сьєрра-Леоне 48,0; Алжир 46,9; Східний Тимор 45,9 та Болівія 42,8.

Отримавши такі результати ми можемо стверджувати, що у більшості країн світу переважає слабкий захист економіки. Наявність корупційних проявів, недовіра до політичної системи, відсутність інвестиційних потоків значно знижують підприємницьку ініціативність, роблять країну не привабливою для співпраці. Країни з низькими показниками рівня економічної свободи сприяють створенню політичної системи, яка є не вільною від втручання політичних партій. На території таких країн переважає тиск з боку адміністративних сил, що породжує судову корупцію.

Розрахунок індексу економічної свободи The Heritage Foundation у співпраці з The Wall Street Journal дозволяє реально оцінити взаємозв'язки держави та бізнесу [196].

Індекси, які відображені в таблиці розраховані за основними показниками, яких до 2017 року було 10-ть, а протягом останніх років додали ще два. Таким чином, наступним етапом дослідження є необхідність порівняння індексу економічної свободи за 2018р., 2019р. та 2020р. з врахуванням всіх 12-ти компонентів за допомогою таблиці 3.6.

Таблиця 3.6.

Динаміка змін економічної свободи України за 2018-2020 рр.

Показник	2020р.	2019р.	2018р.
Право власності	47,5	43,9	41,0
Чесність уряду	37,9	29,6	29,0
Судова ефективність	42,2	31,5	29,5
Податковий тягар	81,1	81,8	80,2
Державні витрати	47,2	46,9	45,0
Фіскальне здоров'я	83,9	82,6	75,9
Свобода бізнесу	61,3	66,1	62,7
Свобод праці	48,3	46,7	52,8
Грошова свобода	63,0	68,6	60,1
Свобода торгівлі	81,2	75,0	81,1
Свобода інвестицій	35,0	35,0	35,0
Фінансова свобода	30,0	30,0	30,0
Загальний	54,9	52,3	51,9

Джерело : [49]

Отже, в результаті дослідження змін в рейтингу економічної свободи України було виявлено, що загальний рейтинг в 2020 році в порівнянні з 2018 роком був збільшений на 3 позиції, що свідчить про незначні зусилля, які витрачені для досягнення такого результату. Якщо дослідити більше детально кожен показник, слід зауважити на найбільш важливих, водночас з найменш привабливим результатом складових:

- свобода бізнесу, результативність показника знизилась в порівнянні з 2018 роком на 1,4. Зміна показника не є критичною, але його спад свідчить про неможливість займатись бізнесом, зниження привабливості цього сегменту та погіршення загальних показників ефективності;

- свобода праці теж зазнала негативних змін. В 2020 році показник опустився до 48,3 що на 4,5. Такі зміни свідчать про зниження можливості вибору роботи та кількості робочих місць, зменшення можливості населення розпоряджатись своїми здібностями та потенціалом.

Всі інші показники знаходяться на тому ж рівні або зазнали змін в позитивну сторону. Таким чином, більш наочно ознайомитись з результатами, дослідженими в таблиці використаємо рисунок 3.2.

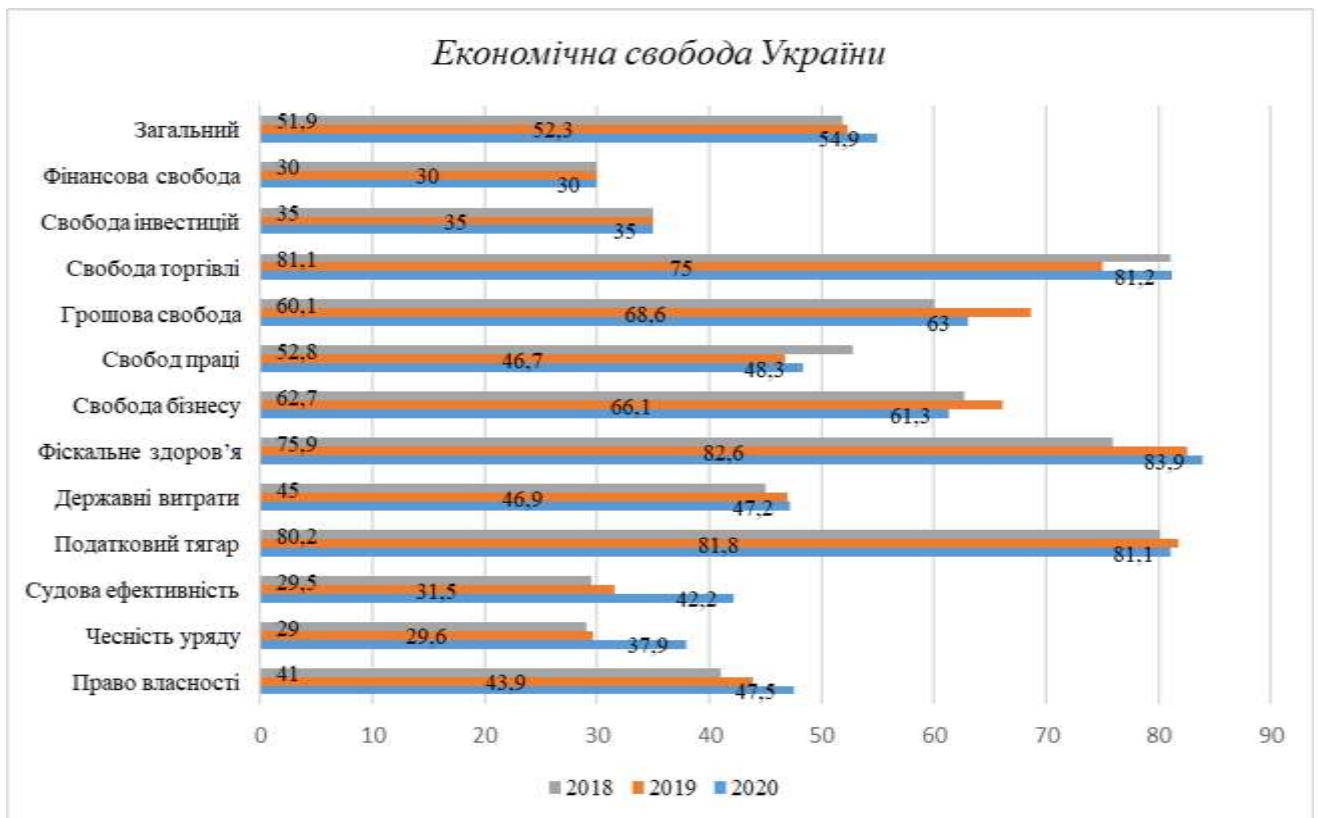

Рис.3.2. Динаміка змін індексу економічної свободи

Отже, проаналізувавши динаміку змін індексів економічної свободи України (рис. 3.2), варто зазначити, що саме в 2020 році Україна досягла максимального рівня показника у розмірі 54,9 бал, попередні роки мали нижчий показник, що не повинно залишатись поза увагою дослідження.

В реаліях сьогодення все ж існує проблема щодо визначення оптимального рівня економічної свободи, оскільки щороку виникають нові види економічної діяльності, які формуються під впливом найрізноманітніших аспектів сучасних глобалізаційних умов, зростає важливість соціальних функцій з одночасною необхідністю розширення напрямів економічного зростання.

Узагальнюючи вищевикладений матеріал слід наголосити, що під час дослідження корупція та безпека країни і регіонів, аналізуючи рейтинги було виявлено взаємозалежність між різними індексами та процвітанням корупції на певних територіях. Досліджуючи індекс сприйняття корупції, встановили, що Україна в 2015 році мала індекс

сприйняття корупції 27, що наблизив її до рейтингів Лівії. Таким чином, ми бачимо, що запроваджені заходи протидії корупції ще не дали бажаного результату.

Наступним кроком дослідження став аналіз індексу сприйняття корупції в Україні за 2020/2019рр., який дозволяє оцінити сучасний стан справ та обрати шляхи, яким ми повинні рухатись далі. Проте, дослідження довело, що Україна не зазнала значних змін в рейтингу і надалі входить в групу країн з вищим рівнем корупції, набравши в 2020 році 33 бали, що на 3 бали більше ніж в попередньому.

В ході дослідження була необхідність ранжування країн за індексом сприйняття корупції до рейтингу слабкості країн.

Рейтинг складається з чотирьох наступних груп:

- держави, які мають високий рівень нестабільності, на їх території переважає критичний рівень ризиків;
- держави, які мають середній рівень стабільності, на їх території переважає небезпечний рівень ризиків;
- держави, на яких переважає рівень стабільності вище середнього, на їх території переважає низький рівень ризиків;
- держави, на яких переважає високий рівень стабільності, на їх території відсутні ризики.

В ході дослідження було встановлено, що Україна відноситься до групи країн які мають рівень стабільності вище середнього, індекс слабкості складає 69,0 балів, що сприяло отриманню 6-го місця в рейтингу цієї групи, також існує ймовірність переходу в групу країн з рівнем стабільності нижче середнього.

Наступним етапом дослідження став аналіз рейтингів країн за рівнем економічної свободи. Дослідження цього індексу показує, наскільки високий є рівень добробуту населення. Виходячи з результатів дослідження найкращі складові загального індексу припали на «свобода торгівлі» та «фіскальне здоров'я». Більшість показників все ж залишається на тому ж самому рівні або зазнала зменшення.

Підсумовуючи результати зазначимо, що позиції України свідчать про панування корупції у всіх сферах життєдіяльності, а існуюча антикорупційна політика є недостатньо ефективною. Такі результати спричинені втручанням держави у функціонування не лише фінансового сектору але й у всю економіку в цілому, що несе значні негативні зміни у сталий розвиток держави.

Вирішення цих суттєвих проблем та підняття загального рейтингу країни на кращі позиції є можливими завдяки належного впорядкування законодавчої бази та впровадження ефективних реформ. Це сприятиме своєчасному та сумлінному виконанню посадовими особами своїх службових повноважень, а розроблена антикорупційна політика сприятиме підвищенню загальної ефективності. Ще одним із дієвих способів вирішення існуючих проблем є сприяння інвестиційному клімату, шляхом розробки програм щодо залучення іноземних інвесторів.

Таким чином, підняття вище досліджених індексів залежить не лише від держав але й усіх громадян, які повинні сприяти сталому розвитку та сприймати корупцію не як буденність, а реальну руйнівну загрозу державній політиці та всій державі в цілому.

3.3. Функціональна спрямованість корупції в системі забезпечення економічної безпеки України

Ефективний розвиток держави складається з цілої системи елементів національної безпеки. Одним із найбільш важливих є економічна безпека, яка виступає основою благополучного життя населення, збереження їх суверенності та забезпечення відповідного рівня життя населення.

На сучасному етапі розвитку української держави тіньову економіку та корупцію слід розглядати як одну з основних загроз національній безпеці та вважати однією із найсуттєвіших перешкод на шляху розвитку України. Розглядаючи проблему в такому поєднанні слід зауважити, що явище корупції та тіньова економіка є взаємопороджуючими факторами.

У свою чергу корупція та тіньова економіка ставлять під загрозу існування не тільки економічної безпеки країни, але й самої держави. Явище корупції є однією із причин того, що рівень життя населення є досить низьким, її прояви стають перешкодою для розвитку економіки, становлення громадянського суспільства та не дозволяють ефективно боротися із злочинністю. Одним з основних бар'єрів, який не дозволяє залучати іноземні інвестиції та бути інвестиційно привабливою державою є тіньова економіка, яка загрожує економічній безпеці держави [168, ст. 473].

Відповідно до досліджень І.О. Ревака, [137 державні органи влади наділені функціями, які гарантують економічну безпеку, основні зображено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7.

Функції гарантування економічної безпеки

<i>Функція</i>	<i>Характеристика функції</i>	<i>Вплив на економічну безпеку держави</i>
Інформаційна	Використовується для постійного інформування суб'єктів економічної безпеки про появу або виникнення реальних та потенційних загроз	Підвищує рівень економічної безпеки держави
Попереджувальна	Пов'язана з використанням комплексу заходів, спрямованих на недопущення або зменшення економічних втрат, та з можливістю проведення профілактичних заходів, спрямованих на запобігання настанню потенційних загроз в економічній сфері	Відіграє ключову роль у своєчасному виявленні можливих негативних наслідків у забезпеченні економічної безпеки держави
Прогностична	Виявляється у розробці наукових основ передбачення перспектив економічного розвитку в майбутньому. По суті вона водиться до розробки прогнозів довгострокових програм економічного розвитку з урахуванням потенційних загроз	Здатність держави передбачити захист національних економічних інтересів за відповідними перспективними програмами
Регулююча	Полягає у посиленні взаємозв'язку економічної політики та основних напрямів інноваційного і соціально-економічного розвитку держави й адміністративно-територіальних одиниць. Захисна функція механізму зводиться до посилення економічної безпеки, включаючи контроль за дотриманням законодавчих норм, а також до здатності механізму забезпечення економічної безпеки виконувати роль засобу впливу суб'єктів безпеки на недоторканність та захист власних національних інтересів, національних цінностей від внутрішніх і зовнішніх посягань	Ефективне забезпечення економічної безпеки держави шляхом впровадження єдиних норм регулювання даного процесу усіма суб'єктами господарювання
Контрольна	Виявляється у контролі за правильністю застосування суб'єктами економічної безпеки відповідних методів і важелів у конкретній ситуації, пов'язаній зі захистом національних інтересів та запобіганням потенційним загрозам	Потребує створення окремого органу, який би здійснював контроль за економічною безпекою держави

Джерело:[137].

Розглянувши функції гарантування економічної безпеки слід зазначити, що кожна з представлених функцій відрізняється у призначенні та поглядах. Тому, на законодавчому рівні необхідно більш чітко визначити

пріоритетність функцій, які необхідні для формування належного рівня економічної безпеки, який в реальності має певні проблеми.

Інформаційна функція гарантування національної безпеки виступає в ролі інформаційно-комунікаційного інструментарію, без якого ефективність державного управління не є можливою. Дієвість реформ адміністративної сфери сприяє успішній реалізації заходів, в основу яких покладено: відкритість, прозорість, ефективність.

Інформаційно-комунікаційні технології є сукупністю засобів комунікації, програмно-технологічних засобів, об'єднаних в ланцюг.

В Україні існує значна кількість електронних сервісів, які б повинні були спростити роботу апарату державного управління, підвищити ефективність та прозорість їх роботи, зробити послуги більш доступними для громадян. Проте, більша частина існуючих програм (Кабінет електронних сервісів Міністерства юстиції; Онлайн будинок юстиції; Портал IGov; Портал електронних послуг Пенсійного фонду України; Електронний кабінет платника податків (ЕКП); Об'єднана електронна система охорони здоров'я «eHealth»; «Дія» функціонує для великих підприємств або в тестовому режимі.

Незважаючи на це, прагнення країни до розвитку може бути більш успішним за рахунок підвищення прозорості органів публічної влади: пришвидшення темпів удосконалення електронного урядування (підвищення прозорості); налагодження моніторингу за видатками державних службовців та встановлення відповідності з поданими деклараціями; застосування спрощеного механізму видачі ліцензій, дозволів, публічних закупівель та ін.

Дотримання цих порад пришвидшить темпи економічного зростання країни та збільшать рівень довіри громадян до державної служби, адже економічна безпека країни реалізується завдяки державному фінансуванню, основою якого завжди є ВВП, і виступає важелем який необхідний для забезпечення стійкості усіх видів державної безпеки від

внутрішніх та зовнішніх загроз, сприяє підвищенню конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Для більш детального ознайомлення зі змінами ВВП на душу населення на рисунку 3.3. розглянемо динаміку змін за останні 10 років.

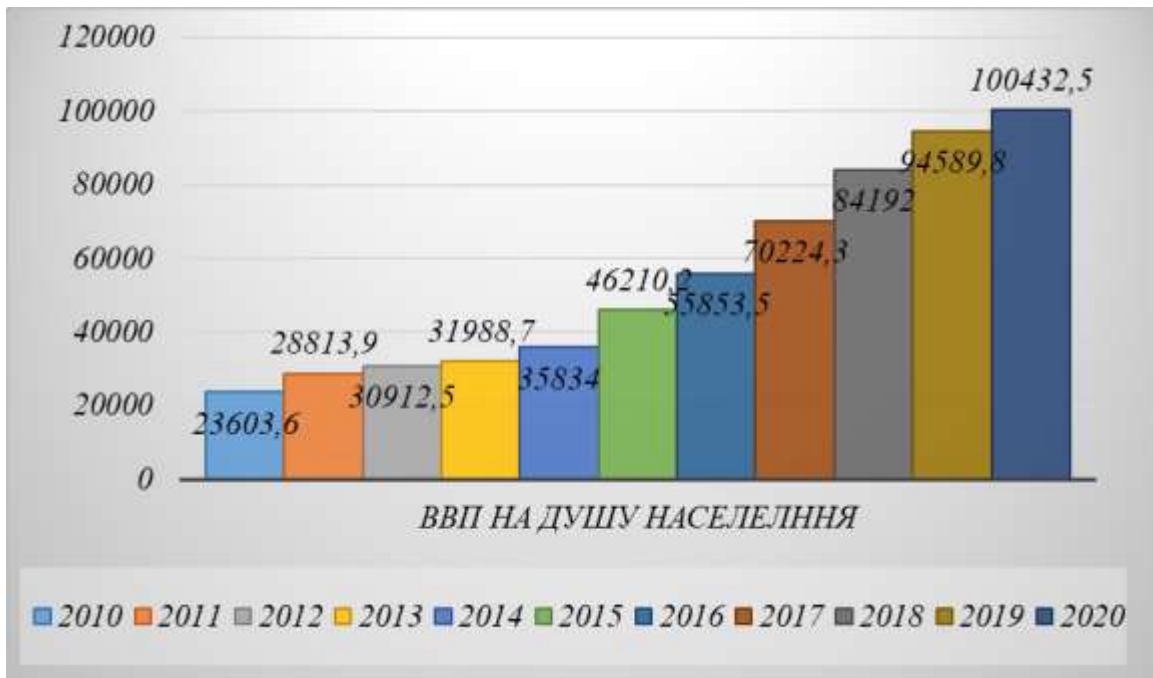

Рис. 3.3. Динаміка змін ВВП на душу населення

Отже, відображені в рисунку результати свідчать про збільшення ВВП на душу населення, проте для більш детального висвітлення усієї проблеми необхідно враховувати чисельність населення про що далі ми подивимось в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8.

Динаміка змін номінального ВВП

Рік	ВВП номінальний	Чисельність населення	ВВП на душу населення
2010	1082569	45865	23603,6
2011	1316600	45693	28813,9
2012	1408889	45577	30912,5
2013	1454931	45483	31988,7
2014	1566728	43722	35834,0
2015	1979458	42836	46210,2
2016	2383182	42668	55853,5
2017	2982920	42477	70224,3
2018	3558706	42269	84192,0
2019	3974564	42019	94589,8
2020	4194102	41760	100432,5

Джерело: [94].

Таким чином виходячи з табличних даних ми можемо зробити висновок, що більшою мірою збільшення ВВП на душу населення залежало не від підвищення ефективності економічної системи та її безпеки але й від скорочення чисельності населення. Таким чином, слід зауважити, що не лише корупція заважає економічному розвитку країни але й її наслідки, які змушують населення покидати країну чи зменшення відбувається за рахунок інших, природніх причин.

Тому, протидія корупції в системі забезпечення економічної безпеки повинна ґрунтуватись не лише на статистичних але й на соціологічних показниках.

Успішність економічної безпеки держави більшою мірою залежить від успішного розвитку економічної системи в цілому враховуючи усі можливі складові, які перебувають у певних зв'язках та залежності усіх компонентів.

Основною причиною виникнення необхідності протидії корупції в системі забезпечення економічної безпеки держави є наявність постійно-функціонуючих явищ негативного характеру, масштаби яких перебувають у постійному збільшенні та виходять за можливості публічного управління керувати ними. Більшість негативних явищ, враховуючи корупцію, спричинені відсутністю чітко обґрунтованої стратегії, яка б відповідала потребам розвитку що базуються на економічних орієнтирах та сприяє

розробці теоретичних засад. Якщо нехтувати економічною безпекою можна досягнути не лише негативних наслідків соціально-економічного характеру але й сприяти погіршенню стану галузей економіки, збільшити рівень залежності від імпортних позицій, тому існує актуальність виявлення негативних чинників впливу корупції на економічну безпеку держави.

Одним з важливих моментів дослідження, відображеного на рисунку 3.4., є аналіз індексу економічної свободи за 2010-2020рр., який свідчить про динаміку змін.

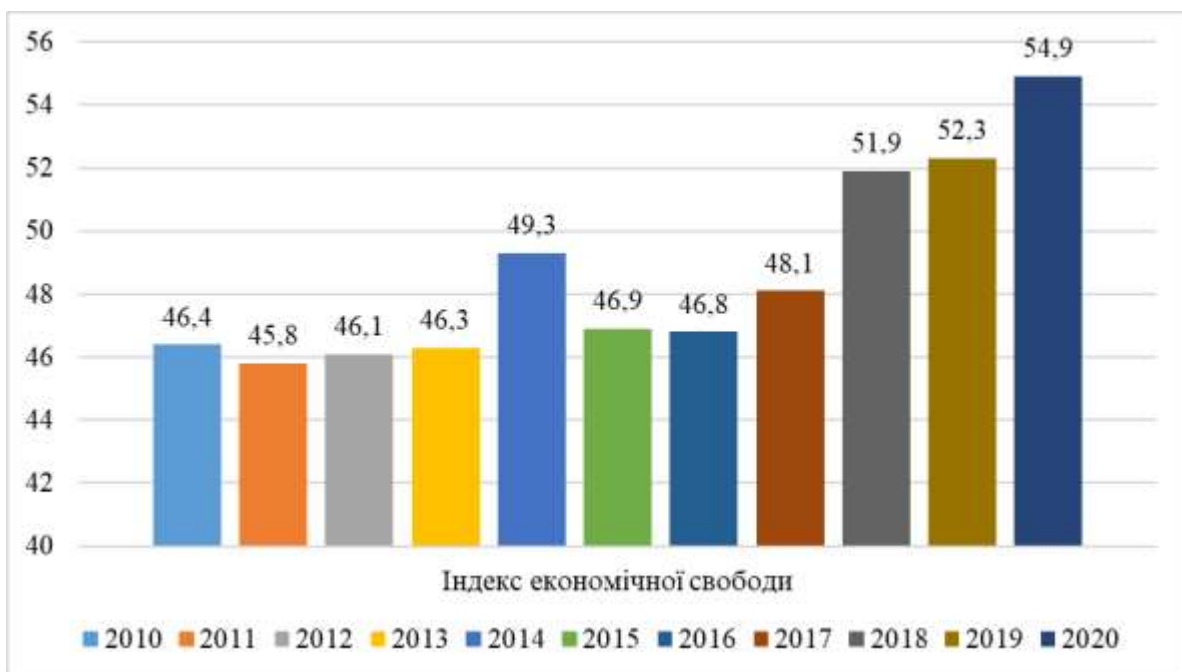

Рис. 3.4. Динаміка змін індексу економічної свободи [49].

Індекс економічної свободи використовують для об'єктивної оцінки права кожної людини управляти її працею, розвитком та інвестиціями будь якими шляхами.

Досліджуючи стан економічної безпеки не варто залишати поза увагою індекс економічної свободи, адже саме його результати відображають реальну картину. За допомогою діаграми ми реально бачимо, що з 2011 по 2013 роки включно індекс економічної свободи України збільшувався не стрімкими темпами.

В 2014 році ситуація кардинально поліпшилась, але вже 2015, 2016 та 2017 роки включно не радували нас стрімким зростанням. Такі результати є свідченням того, що економіка постійно перебувала під впливом стримуючих факторів, які загрожують її стрімкому розвитку. Лише за 2018, 2019 та 2020 роки ми можемо спостерігати за постійним зростанням індексу, що свідчить про спроби вивільнити свою працю.

Представлені дані свідчать, що питання забезпечення економічної безпеки держави набуло особливої актуальності, адже від її ефективності залежить подальше функціонування України, її соціальний розвиток, добробут, становлення національної свідомості, ефективне функціонування усіх економічних систем.

Успішна країна залежить від успішної реалізації національних інтересів, яку можливо реалізувати завдяки стійкому розвитку економіки та підтримки її безпеки. Індекс економічної безпеки є комплексним – це означає, що потрібно враховувати місце, роль та пріоритетність кожного елемента.

Економічну безпеку держави необхідно розглядати у наступних аспектах [174]:

- монетарний (кількісний) використовується для передбачення можливості оцінити рівень економічної безпеки на основі аналізу рівня безпеки держави, регіону, суб'єктів підприємницької діяльності. Оцінюючи таким способом сприяє накопиченню даних для визначення рівня економічної безпеки на перспективу;

- немонетарний (якісний) використовується для передбачення можливих чинників впливу на стан економічної безпеки, визначення ризиків фінансово-господарської діяльності та своєчасного реагування на зміни в зовнішньому середовищі [174]:

Корупція є негативним явищем, яке негативно впливає на економічну політику держави, найбільш руйнівними з яких є:

- зниження рівня ВВП яке водночас знижує рівень інвестиційної та інноваційної активності, знижує науково-технічний потенціал, зменшує кількість досліджень стратегічно-важливих напрямів інновацій, послаблює державне регулювання та контроль;

- низький рівень процесів відтворення, подолання структурної деформації, створення залежності національної економіки від зовнішніх чинників, зниження темпів розвитку внутрішнього ринку;

- нераціональність експортних послуг, що призвело до збільшення боргової залежності, збільшення кількості внутрішніх та зовнішніх боргів;

- зростання частки іноземного капіталу у стратегічно-важливих галузях економіки;

- низька ефективність антимонопольної політики та механізму державного регулювання нею;

- низька ефективність використання паливно-енергетичних комплексів, повільні темпи їх диверсифікації джерел постачання.

Отже, наведені загрози є відображенням реального стану справ економічної безпеки держави, яка охоплює всі сфери життєдіяльності та розвитку особи але перебуває в постійній залежності від проявів корупції, що спричинена зловживанням службовим становищем задля власного збагачення.

Також, наявність законодавчих прогалин які більшою мірою пов'язані з необхідністю розв'язання проблем щодо забезпечення ефективного контролю за вивезенням товарів сировини природного походження. Ці чинники є не лише реальною загрозою економічній безпеці України, а й безпосередньо підривають основи національної безпеки [23].

Науковцями прийнято поділяти загрози на внутрішні та зовнішні, що дозволить більш чітко сформулювати ряд дієвих заходів щодо їх протидії.

До внутрішніх загроз економічній безпеці держави прийнято відносити [18]:

- низький технологічний рівень більшості галузей, високі витрати виробництва, низьку якість продукції і, як наслідок, низьку конкурентоспроможність національної економіки;

- втрату значної частини науково-технічного потенціалу, позицій на важливих напрямках науково-технічного прогресу;

- деформовану структуру виробництва; зруйнування системи відтворення виробничого потенціалу;

- неефективність державного управління соціально-економічними процесами та ін.

До головних зовнішніх загроз відносять [18]:

- імпортна залежність України з багатьох видів продукції, включаючи стратегічні товари, енергоносії, комплектуючі вироби для машинобудування, продовольчі товари;

- нераціональна структура експорту;

- перебування в зародковому стані фінансової, організаційної та інформаційної інфраструктури підтримки конкурентоспроможності українського експорту;

- некерований відтік за кордон інтелектуальних і трудових ресурсів; недостатній експортний та валютний контроль і недосконалість митної політики; слабка розвиненість транспортної інфраструктури зовнішньоекономічних стосунків.

Враховуючи кількість внутрішніх та зовнішніх загроз керівництво нашої держави прийняли закон " Про основи національної безпеки України"[131], який згодом втратив чинності та набрав чинності новий " Про національну безпеку України" [130], відповідно до цього документу економічна безпека держави є основною складовою забезпечення національної безпеки, яка реалізується через наступні напрями державної політики [131]:

- забезпечення умов стимулювання сталого економічного росту задля підвищення конкурентоспроможності національної економіки;

- підвищення ефективності структурних та інституціональних економічних змін;
- покращення інвестиційного клімату та підвищення ефективності інвестиційних процесів;
- стимулювання розвитку найбільш наукоємних та високотехнологічних виробництв;
- підвищення ефективності антимонопольної політики;
- впровадження ефективного механізму боротьби з "тіньовою" економікою;
- сприяння збалансованому розвитку бюджетної сфери, захищеності національної валюти від внутрішніх та зовнішніх впливів, захист фінансового ринку;
- дотримання виваженості внутрішніх та зовнішніх запозичень;
- підтримка енергетичної безпеки завдяки сталому функціонуванню та розвитку паливно-енергетичного комплексу;
- забезпечення продовольчої безпеки;
- створення умов захисту внутрішнього ринку від не якісних імпортованих товарів;
- обмеження продукції, яка шкодить національним виробникам та навколишньому середовищу;
- підтримка розвитку експортного потенціалу, поглиблення інтеграції державної економічної системи у європейську;
- встановлення контролю за використанням бюджетних коштів;
- посилення контролю за експортно-імпоротною діяльністю;
- розробка заходів протидії незаконній економічній діяльності, неконтрольованому впливу національних ресурсів.

Таким чином, зазначені напрями розвитку економічної безпеки держави повинні відповідати двом основним умовам:

- збереження економічної самостійності країни, можливість збереження економічної самостійності, здатність самостійно приймати рішення щодо можливого розвитку;

- підтримка вже досягнутого рівня життєдіяльності населення задля подальшого їх підвищення.

Варто відзначити, що економічна безпека держави відображає такий стан держави за якого створюються і розвиваються для забезпечення добробуту громадян. Існування корупції призводить до розширення та укорінення загроз економічній безпеці, сприяє переходу більшої частини економіки в тіньовий сектор, погіршує інвестиційний клімат, сприяє накопиченню державного боргу, погіршують стан політичної стабільності.

Дослідження системи економічної безпеки країни сприяло виявленню та виокремленню основних проблем цієї сфери. Для досягнення ефективності сфери економічної безпеки необхідно дотримуватись наступних заходів:

- створення умов для зміцнення цілісності та самостійності економічної безпеки;

- розробка найбільш ефективних економічних реформ, враховуючи проблематику та рівень розвитку окремих районів;

- підвищення інвестиційної привабливості за рахунок залучення ринкових механізмів;

- стабілізація виробництва та підтримка бізнес сектору;

- створення умов для ефективної перебудови економіки, сприяння її переходу в інноваційний розвиток;

- адаптація української економіки до змін євроінтеграційного процесу;

- створення умов для пришвидшення реалізації стратегії щодо інформатизації технологій;

- адаптивне реформування системи пенсійного забезпечення;

- реформування податкової та бюджетної системи;

- створення умов для зниження нелегального обороту тіньового капіталу;

- створення умов для планомірного кредитування економічного сектору;
- збільшення інвестиційного потоку у інтелектуальний розвиток громадян;
- зниження рівня політичної та енергетичної залежності від інших країн.

Економічна безпека держави є найбільш важливим елементом функціонування країни, що охоплює всі сфери життєдіяльності. Ефективна антикорупційна політика займає одне з основних функцій державної підтримки від сучасних загрозливих умов внутрішнього та зовнішнього середовища.

Ефективність успішної протидії корупції залежить від політичної волі, намірів та прагнення керівників держави боротись з цим явищем на усіх гілках влади. Ефективність повинна відображатись як кількість притягнутих осіб до відповідальності не залежно від зайнятої посади та рівня політичних уподобань, посади, рангу та інших переваг.

Реалізація ефективної антикорупційної політики та підтримка економічної безпеки держави залежить не лише від дієвості посадових осіб, але й від активної громадської позиції, які прагнуть посилювати громадський контроль за всією діяльністю.

Узагальнюючи вищезазначений матеріал слід зауважити, що в сучасних реаліях корупція несе негативні зміни в систему економічної безпеки держави. Було виявлено, що найбільшими проблемами, які загрожують економічній безпеці держави та потребують першочергового вирішенню є:

- наявність збройової агресії на території країни який впливає на загострення економічної кризи;
- низькі темпи протидії корупції;
- збільшення сегменту тіньової економіки, поява якої спричинена не лише наведеними вище проблемами але й пандемією;

- зниження рівня інвестиційної привабливості.

Досліджуючи обрану тему виявлено, що вирішення поставлених проблем обумовлено складністю виявлення корупційних схем, її всеосяжністю та проникненням на всіх рівнях. Потужний потенціал України в економічній, політичній, правовій та соціальній сферах дає надію на покращення антикорупційної ситуації в нашій країні [153].

Водночас, протидія корупції стоїть разом з необхідністю підтримки економічної безпеки держави. Досягнути результату можемо завдяки реалізації наступних заходів:

- реформування економіки з метою підвищення цінової, інвестиційної та фінансової стабільності;
- розробка та впровадження заходів щодо стабілізації системи державних фінансів;
- розробити механізм щодо підтримки економічно безпечного рівня державного боргу;
- забезпечення внутрішнього ринку капіталу всіма необхідними умовами для роботи;
- створення програм кредитної підтримки реального сектору економіки;
- створення належних умов постійного функціонування внутрішнього ринку;
- розробка та впровадження ефективного контролю за дотриманням законодавства посадовими особами.

Отже, підсумовуючи вищезазначене зазначимо, що ефективна протидія корупції в системі економічної безпеки повинна будуватись на основі ефективного аналізу та вистежуванні корупційних схем. Застосування постійного ефективного моніторингу, побудованому на досконалому поєднанні існуючих економічних та соціальних індикаторів сприятиме підвищенню стійкості, захищеності усієї системи, вплине на її безпосереднє призначення.

Якщо враховувати корупцію як статичне явище, наступними етапами її розвитку буде створення структури управління державою який носитиме кримінальний характер – що не входить в подальші плани розвитку країни.

Тому, одним із перших кроків подолання корупції в органах державної влади є прозорість та відкритість діяльності, що сприяє підвищенню ефективності роботи посадових осіб, впливає на підвищення довіри громадян до посадових осіб, доступності державних послуг. Водночас, вирішення зазначеної проблеми потребує не лише дій щодо посадових осіб але й дій по підвищенню громадської правової свідомості яка дозволить усім оцінити руйнівну силу корупції.

Боротьба з корумпованістю та її впливом на економічну безпеку держави є важливою адже вона наділена прихованими небезпеками, які наявні в суспільстві де існує «звикання» до неї.

Висновки до 3-го розділу

В третьому розділі роботи було розглянуто корупція як загрозу національній економічній безпеці, методологічне доведення. В ході дослідження важливу увагу приділяли саме негативному впливу корупції на важливі складові детермінантного розвитку країни таких як: рівень економічної свободи, рівень безпеки, рівень слабкості країн та верховенство закону.

Різноманітність складових впливає на складність їх оцінки та доведення, тому доведення впливу корупції на економічну безпеку потребує емпіричного обґрунтування взаємозв'язку рівня корупції з такими характеристиками розвитку суспільства як рівні безпеки, слабкості, економічної свободи та верховенства права, пропонуємо застосувати статистико-математичний інструментарій, а саме кореляційно-регресійний аналіз.

Рівні безпеки, слабкості, економічної свободи та верховенства права характеризують певну сукупність суспільних явищ, статистико-математична

оцінка яких сьогодні здійснюється міжнародними рейтинговими агентствами. В першу чергу рівень корупції оцінюється шляхом розрахунку міжнародного індексу сприйняття корупції. В ході дослідження було наведено основні формули, застосування яких сприяє об'єктивному дослідженню.

Таким чином, проведене дослідження впливу корупції на розвиток суспільних відносин країни та окремих соціально-економічних явищ побудований на інформаційній базі. Формування бази є тривалим процесом, який містить збір, аналіз та обробку даних різних звітів міжнародних організацій не урядового характеру. Отже, можемо говорити, що застосування статистико-математичного інструменту дослідження сприятиме комплексному усвідомленню загальної ситуації щодо сприйняття корупції та сприятиме розробці подальших дій.

Наступним етапом дослідження було проаналізувати корупцію як одну з найбільших загроз безпеці країн та регіонів. Зокрема, аналіз відбувся шляхом встановлення зв'язків між індексом сприйняття корупції та рейтингом найнебезпечніших країн світу, який в даному контексті, проводили за двома напрямками:

- першим напрямом є встановлення залежності між рейтингами. Тобто, вплив корупції на місце певної країни в рейтингу найнебезпечніших країн світу. Це дозволило з'ясувати залежність між рейтингом країн за індексом сприйняття корупції та рейтингом найнебезпечніших країн світу.;

- другим напрямом є обґрунтування залежності між даними показниками в динаміці, тобто вплив зміни (збільшення або зменшення) показника корупції та зміну місця країни в рейтингу найнебезпечніших країн світу (нижче або вище).

Проведене дослідження сприяло виділенню найнебезпечніших країн світу, що дозволяє згрупувати всі країни в наступні групи:

- дуже високий рівень безпеки (25 країн, серед країн Центральної та Східної Європи (далі ЦСЕ) є Словенія, Польща, Угорщина, Словаччина),
- високий рівень (38 країн, серед країн ЦСЕ є Румунія та Болгарія),

- середній рівень (52 країни, серед країн ЦСЕ є Косово, Молдова, Грузія, Білорусь),
- низький рівень (35 країн, серед країн ЦСЕ є **Україна**),
- дуже низький рівень (12 країн, серед країн ЦСЕ є Росія).

Наступним етапом дослідження було порівняння сучасного ІСК (2019/2020pp). в таблицю потрапили країни у яких індекс сприйняття корупції знаходиться в межах від 26 до 88 балів включно. За результатами дослідження Україна, на жаль потрапила до таблиці 3.5, та набрала лише 33 бали, що є вищим показником в порівнянні з 2019 роком, але не відповідає нашим очікуванням.

Після порівняння ІСК необхідно було порівняти та групування за індексом сприйняття корупції по відношенню до рейтингу слабкості країн. За результатами дослідження Україна увійшла в групу держав з рівнем стабільності вище середнього – низький рівень ризиків. Це означає, що дієвість законодавчої бази хоч і є низькою, але все ж результати дозволяють не опускатись до країн, які мають небезпечний рівень ризиків. Такі результати все ж свідчать про шанси наблизитись до групи країн-лідерів, які відрізняються: достатньо сильним соціально-економічним розвитком, розвинутими громадськими інститутами, високою якістю державних послуг, повагою до прав людини, верховенством закону та права.

Рейтинг економічної свободи є досить важливим показником у визначенні привабливості країни та аналізу їх розвитку щодо подальшого інвестування. Україна увійшла в перелік країн з переважно не вільною економікою набравши всього 54,9 балів зі 100 можливих. Місце знаходження на таких позиціях підкріплено наявністю корупційних проявів, недовірою до політичної системи, відсутністю інвестиційних потоків які призвели до значного зниження підприємницької ініціативності, сприяли перетворенню країни у не привабливу для співпраці. Країни з низькими показниками рівня економічної свободи сприяють створенню політичної системи, яка є не вільною від втручання політичних партій. На території таких країн переважає тиск з боку адміністративних сил, що породжує судову корупцію.

Досліджуючи динаміку змін індексу економічної свободи ми виявили, що Україна у 2018 році мала 51,9 бал а в 2020 54,9. Такі зміни хоч і не є суттєвими але підтверджують спроби змінити ситуацію на краще.

Такі результати досліджуваних рейтингів підтверджують наявність негативні наслідки корупційних проявів, тому необхідно було дослідити яке місце корупції в системі забезпечення економічної безпеки нашої держави. В ході дослідження виявлено, що органи державної влади наділені відповідними функціями, дотримання яких гарантують економічну безпеку. Встановлено, що економічна безпека держави реалізується завдяки державному фінансуванню, основою якого завжди є ВВП, і виступає важелем який необхідний для забезпечення стійкості усіх видів державної безпеки від внутрішніх та зовнішніх загроз, сприяє підвищенню конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Було досліджено динаміку змін номінального ВВП та ВВП на душу населення. Це дозволило побачити реальний стан справ який довів, що більшою мірою збільшення ВВП на душу населення залежало не від підвищення ефективності економічної системи та її безпеки але й від скорочення чисельності населення.

Таким чином, підсумовуючи досліджений матеріал варто зауважити, що в сучасних умовах корупція вплинула на всі сфери життєдіяльності. Ефективна протидія корупції в системі економічної безпеки повинна будуватись на основі ефективного аналізу та вистежуванні корупційних схем. Тому пропонуємо впровадити постійний ефективний моніторинг, який ґрунтується на досконалому поєднанні існуючих економічних та соціальних індикаторів сприятиме підвищенню стійкості, захищеності усієї системи, вплине на її безпосереднє призначення.

Якщо враховувати корупцію як статичне явище, наступними етапами її розвитку буде створення структури управління державою який носитиме кримінальний характер – що не входить в подальші плани розвитку країни.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного наукового дослідження теоретичних та практичних аспектів реалізації антикорупційної політики держави можна зробити наступні висновки:

1. Проведено дослідження наукових підходів щодо історичних аспектів розвитку корупції та становлення антикорупційної політики різних часів та народів. В результаті розгляду історичних аспектів було сформовано узагальнене уявлення про специфіку корупційних проявів в державному управлінні країн Стародавнього світу, яка обумовлювалась державним устроєм (формування корупції відбулось одночасно із зародженням державного управління; активно розвивалась у військовослужбовців, адже армії існували не для підтримки суспільного ладу а задоволення власних інтересів; мала олігархічне коріння, яке поширювалось і на зовнішню політику, що частіше всього спостерігалось при швидкому збагаченні).

2. Узагальнено основні наукові підходи до визначення сутності корупції. В результаті дослідження, на основі узагальнення, було сформовано механізм державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки, що передбачає комплекс заходів, які спрямовані на розробку і постійну реалізацію різнобічних рішень, які стосуються дотримання основ конституційного ладу, збереження та поновлення процесу суспільного відтворення з метою захисту національних економічних інтересів від загроз внутрішнього та зовнішнього середовища.

3. Уточнено суспільний аспект прояву корупції в процесі реалізації державної антикорупційної політики який може проявлятися завдяки особливим вимірам : соціальний, що відображає процес перевищення службових повноважень задля особистого збагачення; політико-економічний, який відображає привласнення посадовою особою майна (економічна складова) в результаті отриманої влади (політична складова);

кримінологічний - відображає явище корупції лише її соціальним та економічним значенням; кримінально-правовий - відображає протиправне діяння вчинене посадовими особами задля особистого збагачення. Це сприяло розгляду корупційного явища, яке складається з окремих підсистем, що взаємодіють між собою для вибору оптимального способу діагностики та виміру корупції з метою її усунення

4. Доведено, що реформування державної антикорупційної політики відбулося під впливом євроінтеграційного процесу України як чинника трансформації механізму державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України, зокрема в частині нових завдань розвитку державного управління та дотримання основних принципів Вашингтонського договору, врахування системного підходу взаємодії Європейського Союзу (система вищого порядку) та України (система меншого порядку), гармонізації параметрів їх розвитку.

5. Проаналізовано вплив корупції на формування політики в забезпеченні економічної безпеки держави. В результаті дослідження було виявлено, що існує не відповідність суб'єкту управління та об'єкту управління. В такому випадку корупція класифікується за: суб'єктами взаємодії (державна влада та громадське суспільство; приватна власність та державна влада); видом вигоди (збільшення/отримання прибутку; зменшення витрат); спрямованістю (внутрішня та зовнішня). Вірний вибір класифікаційної ознаки сприяє ефективному впливу на зниження загроз економічній безпеці.

6. Узагальнено існуючі проблеми державної антикорупційної політики через визначення позицій України у міжнародних рейтингах за такими показниками: індекс сприйняття корупції, де Україна потрапила в групу країн, з вищим рівнем сприйняття, але це не наблизило до лідируючих позицій (29м.рейтингу в 2020р.); індекс сприйняття корупції по відношенню до рейтингу найнебезпечніших країн за результатами якого ми потрапили в групу країн з низьким рівнем безпеки; рівнем економічної свободи яв якому

Україна є учасницею групи країн з не вільною економікою; індекс сприйняття корупції до рейтингу слабкості країн в якому зайняла місце серед групи країн з рівнем стабільності вище середнього. Результатом узагальнення є виділення економічної безпеки як найбільш вразливого показника.

7. Обґрунтовано рекомендації з удосконалення механізмів інформаційного забезпечення та соціально-психологічного впливу в сфері державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України. Щодо інформаційного механізму антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України, то запропоновано удосконалення системи електронного урядування; розширення контролю щодо декларування діяльності суб'єктів, які виконують функції у сфері публічного управління через запровадження моніторингу витратів.

Щодо механізму соціально-психологічного впливу, то обґрунтовано пропозиції з антикорупційного виховання соціуму на основі міжнародного досвіду з метою формування загальної системи нетерпимості до корупції у суспільстві; розроблення та впровадження стандартів суспільного добробуту; забезпечення траєкторії професійного та культурного розвитку посадових осіб, які виконують функції у сфері публічного управління; формування колективної соціальної відповідальності щодо дотримання вимог антикорупційного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альтернативний (тіньовий) звіт про виконання Україною рекомендацій, наданих за результатами третього раунду оцінювання в рамках Стамбульського плану дій Антикорупційної мережі ОЕСР для країн Східної Європи та Центральної Азії. Результати громадської оцінки станом на лютий 2014 [Електронний ресурс] / за заг. ред. Р. Рябошапка, О. Хмари. URL:<http://tiukraine.org/what-we-do/research/4653.html>
2. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / О.В. Калітенко, Д.О. Калмиков, І.Б. Коліушко та ін.; за заг. ред. М. І. Хавронюка. К.: Москаленко О. М. 2019. 366 с.
3. Андерш Ф., Винник В., Красницька А. та ін. Словник юридичних термінів К. : Юрінком Інтер, 1993. 320 с.
4. Антонов А.В., Антонова Л.В., Орленко Я.Ю., Плеханова О.П. Сучасний інструментарій державного регулювання процесів забезпечення якості продукції. Державне управління : удосконалення та розвиток. 2018. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua>.
5. Артемьев А.Б. Коррупция в механизме функционирования государства (теоретико-правовое исследование в рамках эволюционного подхода): дис. ... на соиск. науч. степени канд. экон. наук : 12.00.01; Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации. Москва, 2014. 442 с.
6. Асоціація з ЄС: за перше півріччя 2018 року Україна виконала 41% зобов'язань / Інформаційне агентство. Київ, 2018. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1753037-asotsiatsiya-z-yes-za-pershe-pivrichchya-2018-roku-ukrayina-vikonala-41-zobovyazan> (дата звернення: 18.11.2019)

7. Астанин В. В. Антикоррупционная политика России: криминологические аспекты: автореф. дис. ... на соискание уч. степени д-ра юрид. наук. : спец. 12.00.08. М. : МГЮА. 2009. 37 с.
8. Ахромкін Є.М. Аналіз показників державно-приватного партнерства в Україні. Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля № 6 (236) 2017. С. 13-17.
9. Ахметова Г.Р. Коррупция в нефтедобывающих странах. Учебное пособие. Алматы: Издательство “Кульжахан”, 2002. С. 14-15.
10. Бадалова О.С. Загальні історико-правові аспекти боротьби з корупцією. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2011. № 11. С. 149-153.
11. Балыков П.Н., Богданова Е.Л., Дорошкова О.А. и др. Методические рекомендации. / СПб., 2010. 200 с.
12. Береза О.Д. Становлення та особливості інституційної основи антикорупційної політики України / Наук. зап. Ін – ту законодавства Верхов. Ради України. № 4. С. 116-122
13. Білоцький О.В., Підберезький І.В., Дарвай В.В. Корупція та її вплив на розвиток українського суспільства / Науковий огляд. 2015. № 14. Том 4.
14. Бугайчук К.Л. Корупційні ризики: поняття, класифікація, методологія оцінки, заходи усунення [Електронний ресурс]. URL: http://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/15.pdf.
15. Буряк Г.С. Корупційні відносини в сучасних умовах інституціоналізації світової економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2010. 24 с.
16. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період : монографія / Київ : Ін Юре, 2014. 564 с.
17. Бутков А.В., Ильин И.В. О некоторых подходах к феномену коррупции / Юридическая наука и практика: Вестник Нижегородской академии МВД России. 2015. № 1 (29). С. 16-20.

18. Варналій З.С., Мельник П.В., Тарангул Л.Л. [та ін.]. Економічна безпека: навч. посіб. ; за ред. З.С. Варналія. К.: Знання, 2009. 647 с.
19. Васильєва О.І. Зарубіжний досвід антикорупційної діяльності в органах публічної влади. Інвестиції: практика та досвід. 2019. №13. С. 62-65.
20. Васильєва О.І. Новий публічний менеджмент як основа дієвості національної моделі антикорупційної політики України / Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. Х. : Вид – во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2018. Вип. 1. С. 270-278.
21. Васильєва Н.В., О.І. Васильєв. Зарубіжний досвід антикорупційної діяльності в органах публічної влади- Інвестиції: практика та досвід. 2019.
22. Васильєва Н.В., О.І. Васильєва. Корупція - одна з найактуальніших проблем сучасності. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. №6.
23. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. К.: ВТФ Перун, 2003. 1440 с.
24. Лисенко В. В., Заруба П. І, Федчук С. І., Задорожний О. С., Москаленко О. М. Визначення корупційних ризиків та запобігання їм у діяльності органів ДПС України: проблеми теорії та практики : монографія / Держ. податк. адмін. України, Нац. ун-т ДПС України, Нац. акад. прав. наук України, НДІ фін. права. К. : Алерта, 2010. 222 с
25. Волошенко А. В. Шляхи до своєчасного виявлення і нейтралізації корупційних ризиків / Актуальні проблеми економіки. 2015. № 12 (174). С. 312-321.
26. Галуцько В. Державна політика України в сфері боротьби з корупцією. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Серія ПРАВО. №35. Частина II. Том 2. С. 86-88.
27. Гаращук В.М., Мухатаєв А.О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : [монографія]. Х. : Право, 2010. 143 с.

28. Гаухман Л.Д. Коррупция и коррупционные преступления. М.: Юрид. программы. 2009. С. 6.
29. Герасименко С.С., Головач А.В., Єріна А.М. та ін. Статистика: Підручник; За наук. ред. д-ра екон. наук. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2000. 467 с.
30. Гидденс Э. Устройство общества: Очерк теории структуризации / М.: Академический проект, 2005. 528 с.
31. Головкич С.А. Противодействие коррупционной преступности в России: ретроспектива, современность и перспективы: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Тюмень, 2006. 25 с.
32. Грибков М.А., Орлов А.В. Противодействие коррупции. краткая версия [монографія] / М.: Палеотип., 2013. 164 с.
33. Гриненко І.М., Прокоф'єва-Янчилєнко Д.М., Сокрут Б.В. Ризики та загрози організованої злочинності в Україні: стан та перспективи. К.: ВАІТЕ, 2014. 194.
34. Громак К.В., Киселєва А.М. Методы измерения масштабов коррупции / Вестник Омского университета. Серия «Экономика». 2012. № 2. С. 56-59.
35. Грушевський М. Історія України-Руси. URL: litopys.org.ua
36. Дика О.С., Наумчук К.М. Соціальний аспект розвитку корупції в процесі розвитку державної антикорупційної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2019. №22. С. 107-111
37. Дикий А.П., Наумчук К.М. Місце євроінтеграційного процесу у виявленні корупційних явищ в Україні. Вчені записки таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. 2020. № 5 (31). С.12-16
38. Дикий А.П., Наумчук К.М. Соціальні прояви розвитку корупції в процесі становлення державної антикорупційної політики. Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 19 листопада 2019 р. – Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. 368 с. С. 131-133

39. Драган І.О., Наумчук К.М. Вплив корупційної діяльності на економічну політику держави. Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення [Електронне видання]: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовтня 2019 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 160 с. С. 26-28. URL:<https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/1f30b2f91b4124794d5ae43544042092.pdf>
40. Дрьомов С. В., Кальниш Ю.Г., Клименко Д.Б., Усатий Г.О., Усаченко Л.М. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії; за редакцією Кальниша Ю.Г. К. : Пріоритети, 2010. 88 с.
41. Дудын М.М. Вплив тіньової економіки України на її економічну безпеку / II Бізнес-інформ. 2011. № 12.
42. Дюркгейм Э. О Разделении общественного труда. Метод социологии. Пер. с фр. и послесловие Л.Б. Гофмана. М.: Наука, 1991. 576 с
43. Європейська інтеграція: Міжнародна Дипломатична Місія Народної Дипломатії «Європейська Україна» URL: euroukraine.com.u.
44. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) : наукова монографія. Київ : Світ Знань, 2002. 528 с.
45. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства: в связи с исследованиями Л.Г. Моргана. М.: Политиздат, 1970.
46. Заброда Д. Г. Поняття державної антикорупційної політики. Право і безпека. 2012. № 2 (44). С. 98-104
47. Задорожний С.А. Протидія корупції як першочергове завдання місцевої влади [Електронний ресурс] / Державне управління: удосконалення та розвиток. 2014. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN /Duur_2014_5_11.
48. Законодавчі та нормативно-правові акти у сфері європейської інтеграції. URL: <http://www.center.gov.ua/prestsentr/novini/item/3440%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%94%D1%81%D1%81%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0>

%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%81%D1-%82%D0%B2%D0%BE

49. Индекс экономической свободы стран мира
URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/economic-freedom>

50. Іванюта В. В. Структура державної власності як об'єкту державного управління в сучасних економічних умовах. «Державне управління: удосконалення та розвиток». 2018. № 12.

51. Іванюта В.В. Забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні як напрям державного впливу. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економіка, управління та адміністрування. – 2020. № 2(92). С. 69-73.

52. Ільєнок Т.В. Історико-правові витoki поняття корупції [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period-/article/11474/> %D2

53. Индекс сприйняття корупції 2019. URL: <https://tiukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019/>

54. Индекс сприйняття корупції – 2020. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>

55. Индекс сприйняття корупції CPI-2016. URL: <https://tiukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2016/>

56. Інформаційні Технології задля реформ. URL: <http://it4reform.org/2015/02/23/top-3/> (дата звернення:12.02.2019).

57. Казаченкова О.В. Конфликтный потенциал государственной службы как фактор возникновения коррупционных рисков / Административное и муниципальное право. 2010. № 2. С. 36-42.

58. Карпенко Н. М. Антимонопольна діяльність в Україні. Теорія та практика регіонального розвитку: колективна монографія / за заг. ред. К. Ф. Ковальчука, Л. М. Савчук. Дніпро : Герда. 2016. С. 160-168.

59. Карпенко Н. М., Карпенко А. В. Вплив міжнародної трудової міграції на соціально-економічний стан України. Економіка, бізнес-

адміністрування, право: Міжнародний науковий журнал Київського університету ринкових відносин. 2017. Вип. № 2 (2). С. 40-53.

60. Качкина Т.Б., Качкин А.В. Коррупция и основные элементы стратегии противодействия ей: Учебное пособие. Ульяновск: ОАО «Областная типография «Печатный двор». 2010. С. 24.

61. Клейменов М.П., Пустовит Р.В. Профилактика коррупции / Актуальные проблемы экономики и права. 2010. № 4 (16). С. 83-89

62. Клімова С.М. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення. Х., 2012. 200 с.

63. Клімова С.М., Ковальова Т.М. Організаційно-правове забезпечення сучасної антикорупційної політики. Харків : Харківськ. регіональн. ін-т держ. управління, 2015. 252 с

64. Кожен третій українець готовий вийти на вулицю проти корупції. URL:<http://ti-ukraine.org/news/2815.html>.

65. Кожушко А.С. Коррупция: социально-культурный и исторический контекст / Общество. Среда. Развитие (TerraHumana). 2011. № 4. С. 183-186.

66. Козюк В., Крисоватий А., Савельєв Є. та ін. Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України: монографія; за наук. ред. проф. А. Крисоватого і Є. Савельєва. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 504 с.

67. Коліушко І. та ін. Центр політико-правов. 211 реформ, Фонд «Демократичні ініціативи». К. : Москаленко О. М., 2009. 196 с.

68. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Міжнародний документ від 31.10.2003 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/iaws/show/995_c16.

69. Коненко С.Я. Профилактика та боротьба з корупцією в поліції Німеччини: Із досвіду роботи поліції землі Нижня Саксонія / К. : Знання України, 2006. С. 5.

70. Користін О.Є., Барановський О.І., Герасименко Л.В. Економічна безпека. за ред. Джужі О. М. К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури.

URL: http://pidruchniki.com/10560412/ekonomika/korupsiya_naslidki_vplivu_ekonomiku_ukrayini (дата звернення: 12.02.2020).

71. Корупційні ризики надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності в Україні / Ігор Коліушко та ін.; Центр політико-правов. реформ, Фонд «Демократичні ініціативи». - К. : Москаленко О. М., 2009. – 196 с.

72. Корупція в Україні: сприйняття, досвід, ставлення : аналіз загальнонаціональних опитувань 2015–2018. Київський міжнародний інститут соціології. URL: [https:// dif.org.ua/uploads/pdf/6343688805c078ceeea4aa6-.97852084.pdf](https://dif.org.ua/uploads/pdf/6343688805c078ceeea4aa6-.97852084.pdf).

73. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. Ревак І. О. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

74. Костюк В.О. Прикладна статистика: навч. посібник / Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. Бекетова О.М. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. 191 с.

75. Кохан Г.В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз: моногр. Київ: НІСД, 2013. 232 с.

76. Кравчук (Наумчук) К.М. Місце корупційної діяльності в системі публічного управління та адміністрування. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої Дню науки (15–17 травня). Житомир: ЖДТУ, 2019. 1008 с. С.669.

77. Красніков Д.А. Наслідки корупції для фінансової системи держави. Теорія та практика державного управління. <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-2/doc/2/10.pdf>. (дата звернення: 11.07.2020).

78. Кузнецова Н.В. Коррупция в системе уголовных преступлений. «Круглый стол». Вестник Московского университета. 1993. №1. С. 32.

79. Лазаренко С.Ж. Суб'єктивні причини поширеності корупції в системі державної служби в Україні. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=817>

80. Латов Ю. Коррупция. URL: http://www.krugosvet.ru/enc/-gumanitarnye_nauki/ekonomika_i_pravo/KORRUPTSIYA.html
81. Лозинська Т. М. Економічні детермінанти корупції / матеріали міжнар. наук.-практ. конф. ДонДУУ. Регіональний розвиток – основа розбудови української держави. Донецьк, 2012. С. 212-219
82. Лугінін О.Є. Статистика. Підручник. 2-е видання, перероблене та доповнене. К.: Центр учбової літератури, 2007. 608 с.
83. Луценко М.М. Корупція в Україні: сучасний стан і проблеми протидії. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. URL: http://www.vesnikpravo.mgu.od.ua/arhive/juspradenc15/-part_2/40.pdf (дата звернення: 19.02.2021).
84. Марку Жерар. Борьба против коррупции во Франции. Журнал российского права, 2012, №7, 34-40
85. Мармоза А.Т. Теорія статистики: підручник / 2-ге вид. перероб. та доп. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 592 с.
86. Масштаби та схеми тіньової економіки. <https://economic-forum.com.ua> (дата звернення: 21.07.2020).
87. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / К. : Юрид. думка, 2004. 400 с.
88. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії : монографія / К. : Атіка, 2001. 304 с.
89. Мельник М.І. Хабарництво. К. : Юрінком Інтер, 2000. 265 с.
90. Мертон Р. Социальная структура и аномия / Социологические исследования. 1992. № 4. С.91-96.
91. Михненко А. М., Руснак О. В., Мудрак А. М., Кравченко С. О. Запобігання та протидія корупції : навч. посіб. ; за ред. проф. Михненка А. М. – [3-є вид., доп. і перероб.]. К. : НАДУ, 2013. 625 с.

92. Мид Дж. Г. Интернализированные другие и самость / Американская социологическая мысль: Тексты. под ред. В. И. Добренькова. М.: Изд-во МГУ, 1994. С. 224-227.
93. Миколайчук А. Б. Методичний підхід до прогнозування рівня фінансової безпеки держави в системі моніторингу / Вісник економіки транспорту і промисловості. 2012. № 38. С. 32
94. Мінфін. Валовий внутрішній продукт України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
95. Настюк В.Я., Белевцева В.В., Клок О.В. Адміністративно-правові проблеми протидії корупції в Україні : монографія ; за заг. ред. В.Я. Настюка. Харків : Право, 2017. 216 с
96. Наумчук К.М. Вплив суспільства на напрями антикорупційних відносин як елементу державного управління. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої Дню науки 11-15 травня 2020 року С. 785
97. Наумчук К.М. Місце Євроінтеграційного процесу у виявленні корупційних явищ в Україні. Збірник матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. інт.-конф., 24 листопада 2020 р.. – К.: КУБГ, 2020. с. 472 С. 198-201
98. Наумчук К.М. Особливості формування та реалізації Державної антикорупційної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 4. С.134-138
99. Наумчук К.М. Формування та реалізації антикорупційної політики держави, як інструмент підвищення ефективності управління. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції “Стратегічні пріоритети розвитку економіки, обліку, фінансів та права в Україні та світі” (23 січня 2020 р.) - Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч. 2. с. 59. С. 35 -37
100. Наумчук К.М. Формування та реалізації державної антикорупційної політики та її особливості. Матеріали II Всеукраїнської

науково-практичної конференції (11 грудня 2019 р.) Полтава : ПДАА, 2019. с. 204. С. 200-203

101. Наумчук К.М., Дембіцький Н.В. Аспекти реалізації державної антикорупційної політики. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (11 грудня 2019 р.) Полтава : ПДАА, 2019. с. 204. С. 192-197

102. Національне антикорупційне бюро України. Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/> (дата звернення:19.02.2021).

103. Національне антикорупційне бюро: звіти про роботу. URL:<https://nabu.gov.ua/reports> (дата звернення:19.02.2020).

104. Невмержицький Е.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія. К. : КНТ, 2008. 368 с.

105. Невмержицький Є.В. Корупція як соціально-політичний феномен : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д – ра політ. наук : [спец.] 23.00.02 /; НАН України, Ін – т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ, 2009. 34 с

106. Ницше Ф. Антихрист. Проклятие христианству // Соч. в 2-х т. Т. 2. – М., 1999. С. 434

107. Ницше Ф. Воля к власти. Минск, 1999. С. 104, 368.

108. Нонік В.В. Формування та реалізації антикорупційної політики в Україні : теорія, практика, механізми :[монографія] . Житомир : ЖДТУ, 2019. 387 с.

109. Опря А.Т. Статистика: навч. посіб. – К.: Цент учбової літератури, 2012. – 448 с.

110. Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://iportal.rada.gov.ua/print/8004.htm>

111. Офіційний сайт Heritage Foundation.URL:<http://www.heritage.org/>

112. Офіційний сайт Transparency International Ukraine: <http://ti-ukraine.org/>

113. Офіційний сайт Transparency International Україна – Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattyakoruptsiyi-2018/>

114. Офіційний сайт Transparency International:
<http://www.transparency.org/whoweare/organisation/>
115. Офіційний сайт Wall Street Journal: <http://www.wsj.com/europe>
116. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України
<http://sfs.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robot/>
(дата звернення: 14.02.2020).
117. П'ясецька-Устич С. В. Феномен корупції в Україні (політико-економічний аналіз). Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 14. 2016. С. 20-25.
118. Парсонс Т. Структура соціального действия / М.: Академический Проект, 2000. 880 с.
119. Пасхавер А. Теневая экономика Украины в переходном периоде / Деловой мир. – 1996. – № 148.
120. Передумови визначення співвідношення тіньової економіки в Україні та світі <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/3/13.pdf>
121. План дій "Україна - Європейський Союз": Міжнародний документ від 12.02.2005р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws-show/994_693#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text)
122. Побережний В.В. Становлення запобігання і протидії корупції в органах виконавчої влади України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.03 / К. : НАДУ, 2014. 20 с.
123. Понеделков А.В. О выявлении потенциальных коррупционных рисков в системе местного самоуправления [Електронний ресурс]. URL: http://www.journalnio.com/index.php?option=com_content&view=article&id=3477%3Apubl&catid=105%3Aaug&Itemid=144
124. ПоупДж. Борьба з корупцією: елементи системи державної невідкупності / Рівне : ТОВ "Планета-друк", 2011 488с.
125. Про запобігання і протидії корупції: Закон України від 11.06.2009 № 1506-VI (втратив чинність) // [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>

126. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>

127. Про затвердження Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки : Постанова Кабінету Міністрів від 2 лип. 2008 р. № 594 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0192603-08#Text>

128. Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади : Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 2 груд. 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16#Text>

129. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України; від 11.06.1998р. № 615/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98.#Text>

130. Про національну безпеку України:Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>

131. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 №964#IV (із змінами, внесеними згідно із Законом №3200IV від 15.12.2005) [Електрон# ний ресурс]. URL: zakon1.rada.gov.ua

132. Програма інтеграції України до Європейського Союзу: Програма від 14.09.2000р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00#Text>

133. Прокопів Б. Стан та шляхи вдосконалення реалізації антикорупційної політики України. Актуальні проблеми правознавства. 2019. №1. С. 152-156.

134. Прохоренко О.Я., Гринчак О.О. Протидія корупції в Україні у середовищі державних службовців / Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 1. С. 99-101

135. Пульс Угоди : моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди. URL: <http://www.pulse.eu-ua.org/>

136. Пундей Сар. Дж. Боротьба з корупцією. Критичний огляд з аналізом міжнародного досвіду. Проблеми економічного зростання: питання

добročесності: матеріали українсько-американського семінару. Львів, 1997. С. 84-87.

137. Ревак І. О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: теоретичний аспект. автореф. дис. ... докм. Е.н.. : спец. 21.04.01 URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12/aref_revak.pdf

138. Рейтинг корупції E&Y: Україна на першому місці серед 41 країни. ЛІГА Бізнес Інформ. URL: http://news.liga.net/ua/news/politics/14730211reyting_korupts_e_y_ukra_na_na_pershomu_m_sts_sered_41_kra_ni.htm (дата звернення: 16.07.2020).

139. Рівненський інформаційний портал доступу. Інформаційні кроки від кабміну. URL: <http://ogo.ua/articles/view/2014-07-03/52714.html> (дата звернення: 14.06.2020).

140. Роль парламентов государств-членов ЧЕС в укреплении правовой основы противодействия коррупции. Доклад Комитета по правовым и политическим вопросам ОЧАЕС [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pabsec.org/pabsec/files/Raporlar%20ve%20Tavsiye/6LC46%20Report-%20RUS%20updated%20FINAL.doc>

141. Роуз-Аккерман С. Коррупция и государство. Причины, следствия, реформы /; пер. с англ. О. А. Алякринского. М. : Логос, 2003. 356

142. Савицький О. Громадські експерти: уряд України імітує, а не виконує Антикорупційну стратегію. <https://m.dw.com/uk/громадські-експерти-уряд-україни-імітує-а-не-виконує-антикорупційну-стратегію/a-38422913> (дата звернення: 19.02.2021).

143. Савчук О. П., Бабич В.Л. Корупція: багатоаспектність явища: навч. посіб. / Ірпінь: НУ ДПС України, 2009. 68 с

144. Сайт новин України і Світу. URL: <http://7dniv.info/politics/74407-zbitki-ukraїni-vdkorupcii-v-nabu-osnili-u-mliard-griven.html> (дата звернення: 16.02.2019).

145. Сатаров Г. А. Диагностика российской коррупции: социологический анализ / М. : Фонд ИНДЕМ, 2008. 280 с

146. Священный Коран. Электронная книга мусульманина. Сура Аль-Бакара. URL: <http://quran.e-minbar.com/tafsir/assaadi/2/188>
147. Серьогін С. М. Державний службовець у відносинах між владою і суспільством: монографія. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2003. 456 с.
148. Серьогін С.С. Соціальна сутність корупції в органах державної влади / Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2009. Вип. 3(3). С. 202 - 207.
149. Сидихмеинов В.Я. Китай: страницы прошлого. М., 1978. С. 241-243.
150. Синюкова Т.Н. Понятие и подходы к содержанию коррупции / Юридическая наука и практика: Вестник Нижегородской академии МВД России. 2015. № 1 (29). С. 333-337.
151. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. К.: Центр громадської експертизи, 2009. 104 с.
152. Сірко А.В. Економічна теорія. Політекономія: [навч. посіб.]. Київ, Центр учбової літератури. URL: http://pidruchniki.com/1613030562916-/politekonomiya/tinova_ekonomika (дата звернення: 11.09.2020).
153. Сокирко О.С. Сіра й чорна корупція / II Український тиждень. 2008. № 24(33).
154. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України: схвалена Європейською Радою від 11.12.1999р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_492#Text
155. Ставнійчук М. Корупція, що породжує корупцію. У чому корінь зла? Українська правда. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/stavniychuk-/584b0dcf599ee/> (дата звернення: 21.09.2020).
156. Стеценко С.Г., Ткаченко О.В. Корупція в органах внутрішніх справ: проблеми протидії : [моногр.] К. : Алеута. КНТ. 2008.

157. Тенденції тіньової економіки. URL: <http://me.gov.ua/Documents-/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6b56f50e5243eb15a&tagTendentsiiTinovoїEkonomiki> (дата звернення: 27.11.2020).

158. Терещук О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення. Автореф. дис. ... к-та. юрид. наук: 12.00.08/ Одес. нац. юрид. акад. О., 2000. 20 с.

159. Тихомиров М. Ю. Юридическая энциклопедия / М. : Юринформцентр, 1995. 365 с.

160. Тихомиров Ю.А. Курс административного права и процесса. М.:Юринформцентр, 1998. 740 с.

161. Тихомирова Л.В., Тихомиров М.Ю. Юридическая энциклопедия. М.:1997. 460 с.

162. Ткач Є.І., Сторожук В.П. Загальна теорія статистики: підручник / [3-тє вид.] К.: Центр учбової літератури, 2009. 442 с.

163. Ткаченко Ю.В. Дослідження факторів впливу на економічну безпеку промислового комплексу регіону / II Вісник економічної науки України. 2009. №2, С. 152-153.

164. Томсинов В.А. Государство и право Древнего Египта: Монография. М.: ИКД «Зерцало-М», 2011. С. 279-281.

165. Трепак В.М. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості / Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2015. № 2. С. 233 - 246.

166. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Міжнародний документ від 14.06.1994р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

167. Усаченко Л. М., Гурієвська В. М., Природа корупції в Україні: суперечності, ризики, проблеми : навч. посіб. / Кабінет Міністрів України. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, Навч.-наук. ін-т після диплом. освіти. Херсон : Грінь Д.С., 2014. 143 с.

168. Фоміна М.В. Корупційно-тіньові відносини: політ економічний аспект / Економічний нобелівський вісник. Дніпропетровськ, 2014. № 1(7). С. 471-478.
169. Центр протидії корупції. URL: <http://antac.org.ua/analytics/chym-je-rejtynh-ti-i-scho-tseoznachaje-dlya-ukrajiny>(дата звернення: 23.09.2020).
170. Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією: Міжнародний документ від 04.11.1999 р. [Електронний ресурс]. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/iaws/show/994_102.
171. Чапран О.М. Корупція - загроза національній безпеці / II Альянс наук : матеріали V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (г. Львів, 20 березня 2009 р.). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. С 18-25.
172. Чечуров А.В. Коррупция: историко-философская ретроспектива / Вестн. Волгогр. гос. ун-та. Сер. 7: Философия, Социология и социальные технологии. 2010. № 2 (12). С. 158-163.
173. Широков Ф.И. Социология: теория и методы: Учебник / М.: Экзамен, 2007. 653 с.
174. Шлемко В.Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Київ, 1997. 144 с
175. Шукайло Т.И. Диагностика коррупции / Вестник Воронежского института МВД России. 2013.
176. Щур Н.О. Бідність і корупція - загрозливі виклики сучасності / Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 27 трав. 2011 р. : у 2 т. / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, С.В. Загороднюка. К. : НАДУ, 2011. Т.2. С. 310-312
177. Юрьев В.М., Юхачев С.П. Коррупция как угроза национальной безопасности российской Федерации / Социально-экономические явления и процессы. 2008. №4. с.101-104

178. Юхачев С.П. Экономический инструментарий борьбы с коррупцией. Вестник, 2009, №2(26), 86-89
179. Яковенко Г.Б. Вимірювання рівня корупції: можливості сучасного етапу / Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України 2010. Вип. 4 (44). С. 169 - 174.
180. Яремчук І.Г. Сучасні методи фінансово-економічного аналізу / Вісник маріупольського державного університету. Серія: економіка. 2011. вип. 1. с. 7-13
181. About The Index. Economic Freedom // Heritage Foundation. [Electronic resource]. URL:<http://www.heritage.org/index/about>
182. Barnick, K., Braemer, J., Ludwig, J. (2007). Korruption – (kleine) Geschichte der Bestechung.
183. Dragan I.O., Nonik V.V., Kravchuk (Naumchuk) K.M. Impact of corruption activity on state economic policy. Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2019. №1(87). С.174-179
184. Fragile States Index 2016 / The Fund for Peace. [Electronic resource]. URL: <http://library.fundforpeace.org/library/fragilestatesindex-2016.pdf>
185. Fragilestates index 2020: рейтинг слабости государств мира 2020 года. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/fragile-states-index>
186. Friederich C. Corruption Concepts in Historical Perspective / Political Corruption: A Handbook. – New Jersey, New Brunswick : Transaction Publishers, 1989. P. 17-22.
187. Global Peace Index 2016: Institute for Economics and Peace. [Electronic resource]. URL: http://static.visionofhumanity.org/sites/default/files/GPI%202016-%20Report_2.pdf
188. Global peace index. URL: https://www.visionofhumanity.org/wpcontent/uploads/2020/10/GPI-2016-Report_2.pdf

189. Index of economic freedom 2021. URL: <https://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-countryyear&u=637551056414489370>
190. Kramer J. Political Corruption in USSR / Political Research Quarterly. 1977. № 30. P. 213-224.
191. Méon, P.-G. and Weill, L. (2010), "Is corruption an efficient grease?" World Development, 38: 244- 259.
192. Naumchuk K.M. Analysis of modern factors in influencing the development of anticorruption activities of the state. SOCIOWORLD-SOCIAL Research & Behavioral Sciences. 2021. Vol. 03. Issue 03. P.116-122. Naumchuk K.M. Analysis of modern factors in influencing the development of anticorruption activities of the state. SOCIOWORLD-SOCIAL Research & Behavioral Sciences. 2021. Vol. 03. Issue 03. P.116-122
193. Heidenheimer A., Johnston M., Le V. Vine. Political Corruption: A Handbook / New Jersey, New Brunswick : Transaction Publishers, 1989. 449 p
194. Rothstein, B. and Uslaner, E.M. (2005), "All for all: Equality, corruption, and social trust," World Politics, 58: 41-72.
195. Tanzi V. Corruption around the world / IMF Staff Papers. 1998. Vol. 45, No. 4. P. 559. URL: <http://www.imf.org>
196. The global plan for recovery and reform / G20, London, 2 April 2009 [Електронний ресурс]. URL: <http://g20.org/documents/finalcommuniqué.pdf>
197. Transparency International Україна. <http://ti-ukraine.org/news/official-5741.html> (дата звернення: 14.02.2021).
198. Transparency International. URL: <http://www.transparency.org/whoweare>
199. Ugur, M. and Dasgupta, N. (2011), "Evidence on the economic growth impacts of corruption in low income countries and beyond: A systematic review," London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London.
200. Vasylieva N.V., Vasylieva O.I., Prylipko S.M, Kapitanets S.V., Fatkhutdinova O.V. Approaches to the formation of Public Administration in the

Context of Decentralization Reform in Ukraine. *Cuestiones Políticas*. 2020. Vol. 38, Núm. 66, Especial (1era parte), pp. 301-320. (Web of Science) DOI: 10.46398/cuestpol.38e.19o

201. WGI: World Wide Governance Indicators (WGI) measure of corruption [Electronic resource].— Way of access: URL: http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_country.asp.

202. What is the Rule of Law? // World Justice Project. [Electronic resource]. URL: <http://worldjusticeproject.org/what-rule-law> 1

ДОДАТКИ

**Список публікацій здобувача
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

А. В яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Dragan I.O., Nonik V.V., Kravchuk (Naumchuk) K.M. Impact of corruption activity on state economic policy. Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2019. №1(87). С.174-179.

2. Дика О. С., Наумчук К. М. Соціальний аспект розвитку корупції в процесі розвитку державної антикорупційної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2019. №22. С.107-111.

3. Наумчук К.М. Особливості формування та реалізації Державної антикорупційної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 4. С.134-138.

4. Дикий А.П., Наумчук К.М. Місце євроінтеграційного процесу у виявленні корупційних явищ в Україні. Вчені записки таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. 2020. № 5 (31). С.12-16.

5. Naumchuk K.M. Analysis of modern factors in fluencing the development of anticorruption activities of the state. SOCIOWORLD-SOCIAL Research & Behavioral Sciences. 2021. Vol. 03. Issue 03. P.116-122.

Б. Які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Кравчук (Наумчук) К.М. Місце корупційної діяльності в системі публічного управління та адміністрування. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої Дню науки (15–17 травня). Житомир: ЖДТУ, 2019. 1008 с. С.669.

7. Драган І.О., Наумчук К.М. Вплив корупційної діяльності на економічну політику держави. Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення [Електронне видання]: матеріали I Всеукр.

наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовтня 2019 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 160 с. С. 26-28.

8. Дикий А.П., Наумчук К.М. Соціальні прояви розвитку корупції в процесі становлення державної антикорупційної політики. Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 19 листопада 2019 р. – Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. 368 с. С. 131-133.

9. Наумчук К.М. Формування та реалізації державної антикорупційної політики та її особливості. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (11 грудня 2019 р.) Полтава : ПДАА, 2019. с. 204. С. 200-203.

10. Наумчук К.М., Дембіцький Н.В. Аспекти реалізації державної антикорупційної політики. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (11 грудня 2019 р.) Полтава : ПДАА, 2019. с. 204. С. 192-197.

11. Наумчук К.М. Формування та реалізації антикорупційної політики держави, як інструмент підвищення ефективності управління. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції “Стратегічні пріоритети розвитку економіки, обліку, фінансів та права в Україні та світі”(23 січня 2020 р.) - Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч. 2. с. 59. С. 35-37.

12. Наумчук К.М. Вплив суспільства на напрями антикорупційних відносин як елементу державного управління. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої Дню науки 11-15 травня 2020 року С. 785.

13. Наумчук К.М. Місце Євроінтеграційного процесу у виявленні корупційних явищ в Україні. Збірник матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. інт.-конф., 24 листопада 2020 р.. – К.: КУБГ, 2020. с. 472 С. 198-201.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
 Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr Polytechnic State University

вул. Чуднівська, 103, м. Житомир, 10005
 103, Chudnivska Str., Zhytomyr, Ukraine, 10005
 Phone/fax: (0412) 24-14-22, 24-14-23, e-mail: rector@ztu.edu.ua, https://ztu.edu.ua, код ЄДРПОУ 05407870

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВІДПОВІДАЄ ДСТУ ISO 9001:2015
 QUALITY MANAGEMENT SYSTEM ISO 9001:2015

Від 21 січня 2021 № 44-0100/214
 На № _____ від _____

ДОВІДКА

*про впровадження результатів наукового дослідження
 Наумчук Катерини Миколаївни
 в діяльність Державного університету "Житомирська політехніка"*

Науково-практичні результати дисертаційного дослідження К.М. Наумчук, що полягають у розвитку механізму державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки держави використовуються в освітньому процесі Державного університету "Житомирська політехніка" при підготовці фахівців за освітніми ступенями «бакалавр» та «магістр» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Розроблені пропозиції було впроваджено в освітній процес для удосконалення змісту навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін, як: «Публічна політика», «Державна політика в сфері національної безпеки», «Антикорупційна діяльність в сфері державного управління», «Концептуальні засади реалізації антикорупційної політики» та «Методика розслідування корупційних злочинів».

Висновки, що наведені в дисертації сприяють удосконаленню освітнього процесу, підвищенню якості та ефективності підготовки фахівців в частині отримання ними теоретичних знань та отримання практичних навичок.

Використання отриманих результатів дослідження К.М. Наумчук свідчить про їх завершеність, реальність і можливість впровадження в освітній процес закладів вищої освіти.

Перший проректор

Оксана ОЛІЙНИК

УКРАЇНА
КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ОБ'ЄДНАНА ДИРЕКЦІЯ КІНОТЕАТРІВ МІСТА»
ЖИТОМИРСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

вул. Михайлівська 10а, Житомир, 10014 м. телефон 47-39-45
E-mail. kinomista@gmail.com, код ЄДРПОУ 02407332

№ 42

08.07.2021р

Довідка
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Наумчук Катерини Миколаївни

Матеріали дисертаційної роботи Наумчук Катерини Миколаївни на тему «Механізм державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України» є актуальними щодо удосконалення діяльності спрямованої на попередження виникнення та усунення корупційних проявів задля підвищення прозорості, відкритості та ефективності роботи комунальних установ та державної служби в цілому.

Усі розроблені та запропоновані автором у дисертації пропозиції, які стосуються виявлення та попередження виникнення корупційних ризиків при виконанні основної діяльності враховують основні виклики сучасності та соціальну складову, що дозволяє застосовувати їх на практиці.

Запровадження розроблених заходів дослідження Наумчук К.М. свідчить про їх реальність та результативність використання, сприяє підвищенню ефективності діяльності всієї організації.

Директор

О.А.Шевчук

БРУСИЛІВСЬКА СЕЛИЩНА РАДА
ЖИТОМИРСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

вул. Небесної Сотні, 2, смт Брусилів, Брусилівського р-н., Житомирської обл., 12601,
тел./факс: (04162) 30-3-22, тел. (04162) 30-4-73

E-mail: brusilivsr@ukr.net, сайт: www.brusylivska-gromada.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 04348504

від 09.04.21 р. № 04-26/1472 на № від р.

Довідка
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Наумчук Катерини Миколаївни в діяльність
Брусилівської селищної ради

Розробки та результати дисертаційної роботи Наумчук Катерини Миколаївни на тему «Механізм державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України» були застосовані в основній діяльності роботи Брусилівської селищної ради.

Застосування на практиці, запропонованих Наумчук Катериною Миколаївною, пропозицій щодо поглиблення інформаційної обізнаності щодо негативного впливу корупції на діяльність організації та її подальшої шкоди економічній безпеці країни сприяло зниженню можливих загроз.

Запропоновані Наумчук К.М. пропозиції сприяли посиленню контрольної функції щодо попередження корупційних явищ, розширенню інформаційної обізнаності персоналу щодо дотримання установою вимог антикорупційного законодавства та врахування їх при розробці подальших стратегій розвитку.

Наведені пропозиції забезпечили більш глибоке наукове опрацювання стратегії розвитку Брусилівської селищної ради та інших організаційних регламентів, що дозволить в подальшому підвищити рівень економічної безпеки Брусилівської селищної ради.

Селищний голова

Володимир ГАБЕНЕЦЬ